

ئەلفابىتى ھۆرامى

و

چىن سەرنجىپۇ

نۇيىستەي : ئاكو مارانى

ۋەلاكرىيا : ئوگوستى ۲۰۱۹

Institut Kurde de Paris

دلیکار

- ۲ل..... ۋەرىنە
- ۱۸ل ..... زۋان و دىيالېكت
- ۱۹ل ..... "زۋانى كورڭى"
- ۲۱ل ..... "زۋانى گۋرانى"
- ۲۶ل..... "زۋانى ماچۆ"
- ۲۷ل..... ئەلفايىت
- ۴۹ل..... زۋانى ھۆرامى و كام ئەلفايىت
- ۵۲ل..... نۆىستەى بە (ئەلفايىتى سۇرانى)
- ۵۴ل..... ئەلفايىتى ھۆرامى
- ۵۸ل..... ئەلفايىتېۋ، كە (مامۇسا ئوسمان ھۆرامى) بە كارشېرۇ ..... ل
- ۶۵ل..... نۆىستە فارسىيەكى نۆىسەر (ھۆشەنگ پووركەرىم) ى ..... ل
- ۷۲ل..... ئەلفايىتېۋ، كە (مامۇسا جەمال بېدار) ى بە كارشېرۇ ..... ل
- ۸۲ل..... ئەلفايىتېۋ، كە ۋەلاكرىاو (ھۆرامان) ى بە كاربەرڭەن ..... ل
- ۸۷ل..... ئەلفايىتېۋ، كە (ئارام شەكيبايى) بە كاربەرڭەن ..... ل
- ۸۹ل..... ئەلفايىتېۋ، كە (مامۇسا سىامەند ھۆرامى) بە كارشېرۇ ..... ل
- ۹۲ل..... ئەلفايىتېۋ، كە (عەبدوللا حەببى) بە كارشېرۇ ..... ل
- ۹۵ل..... ئەلفايىتېۋ، كە (تاقمەو نويسكاراوانەى ھەورامى) بە كار... ل
- ۱۰۲ل..... ئەلفايىتېۋ، كە (دكتور مەھدى سەجادى) ى بە كارشېرۇ... ل
- ۱۱۰ل..... ئەلفايىتېۋ، كە [ئاكو مارانى] بە كارشېرۇ..... ل

ۋەرىنە و بابە تى

ۋەنەرى ئازىز، ئەر نەمەزانى ئا پىتى كە ۋىنە و سەربە رگىيە نە نۋىسىيىنى،
ھېما و كام دەنگىيەنى، سەرو ئا لىنكە يە كرتە كەرە، چاگە پىتە كى و
ۋاچە كى بە دەنگ و نۋىستە ي تۆمار بىرپىنى

https://t.me/Ferhengu_Zvani_Horami

دىم شىرىن نىشتەن، دانە مئۇ پېش
ھارەش ھار كەردەن، دەور مئۇنە وېش

(سەيدى ھۆرامى)

ۋەلى گىرژ چىۋېۋىيە نە، پەنەۋاز مەن، كە من چىگە نە ئانە يە ۋاچوو، من
نە ئە كادىمىست و نە مامۇسا و نە پىرۇفىسۇر و نە دىكتۇر و بوارو زۋانى
نېيە نا، مەرىچى مئۇسوو، ۋەرەنجامو پەيجۇرىكە رذە ي كە سىي وىم و
ھۆگىرى وىم پە ي زۋانى [مەر زۋانېۋ كە بزائووش] و ئەۋەوانا ي چنە
سالى و وىما چە بارە و ۋەلىنە و زۋانى و زانستو زۋانى و پەيۋەنى خانە ۋاڭە
زۋانىيە كا و وردە كارىيە كا زۋانى. چىۋېۋى كە من دلى ئى بابە تېنە گەرە كىما
بە ھۆرامى-زۋان و ھۆرامى-زانە كاش ۋاچوو، كۆمە لېۋ سەرنىچى و
پەخنى، كە ھۆشو مەنە نە كە لى كىبىبىنى و گەرە كىما چىگە نە چنى شىمە
(ۋەنەرە سەرنىجەدەرە و پەيجۇرىكە را بوارو زۋانى) بە شىشاكەرە، بە
ئومبىۋ ئانە ي كە گمۇ رۋىشنىۋىرى ئېمە يچ شلى قىو و بوارو مەنگىبىيە ي و
لىخن-بىيە يىش نە مەنق و ئارام و ئامانجدارانە گىفتوگۇ و مشتومپىۋى

بەردەوام چە بارەو زۆانی و ئەلفابىتى و پارزۆانی و پانۆيسى و كىبۆردى، سەرھۆربىدۆ، تاكو ھەر كەس بەپاوتواناى و كاتى و شارەزايى وېش چە بارەش بەشدارىكەرق و تەۋەنپۆۋە ۋزق سەرو تەۋەنە ۋەلئىنەكا و بە كۆششو گرڈىما دىۋارى يانەو زۆانى ھۆرامى ھۆرچنبا.

نۆىستەى بە ھۆرامى ۋەرمو ھەر ساتەو سەردەمو زارقۆلەى من بى، ھەر ۋەرو ئانەىە بى، كە من چە پۆلى چوارەمى بنەپەتتەىەنە، ھامكاتو ھەلووكانى و حىزەرانى و سىبازى و فرپانشەق-كەرڈەى و درقسكەرڈەى ئۆتۆمەبىلى بە تەل و قاسەقوۆى، ھەردەم گۆشپۆم لاو گفتوگۆ گەنجە ھامساكا (ۋانىارا كلاسو ۹ تاكو ۱۲) ئا كاتەىە بى، كە چە بارەو ببەى كۆمەلپۆ پىتە ھۆرامىبە جىباۋازا قسپكەرپنى و ئەلفابىتى سۆرانى كە ئېمە چە فېرگانە ۋەنېنمېش، بە پەيلۋاو ئاڭپشا ھېماو ئا دەنگە ھۆرامىبە جىباۋازاشە چنە نەبى. ھەرچنە ئېمەى [ھۆرامى-زۆانى بەشقۇ عېراقى] بەراۋرڈ بە ھامزۆانەكا ۋېما چە ئۆڭىمو مەرزو عېراق-ئىرانىنە، كە گرفتەكەشا ھەر نەببەى و نەواناى ئا چن پىتە جىباۋازا (ڭ، ۋ، ن، ق، ې) نەبى، بەلكو زىاتەر چانەىچە نەببەى كۆمەلپۆ پىتا تەرو زۆانى ھۆرامى (ئ، ف، پ، ل، ۆ، ە، وو، ئ) ىش بى، كە ئاڭى ئا پىتانەوانىنى و نەژناسېنى، ھەرچنە قسەكەرڈەى رۆانەو ۋېشانە ئا دەنگى ببەىشا بى. مەلامەتەكەىچ سەپپاى ئەلفابىتى فارسى و وانائى ناچارى زۆانى فارسى بى، كە ئەلفابىتو زۆانى فارسى پەى ئا دەنگا ھېماش نەبى، چوونكە

فارسی-زۋانەكى ئا دەنگېشا نېيەنى و ۋەرو ئانەى ئا كۆمەلە پىتە پەى
ھامزۋانەكا ئېمە ناناخشى بېنى. بەلام پەى ئېمە تاكو رادېۋ ۋېناكەرڈەى
نۆىستەى ۋاچە ھۆرامىيەكا ئاسانتەر بى و دلى گەنجەكا ئا سەردەمەيەنە
چە بارەو جىياۋازىي كۆمەلېۋ چە دەنگا زۋانى ھۆرامى و پەنەۋازىي بېيەى
ھېماسازىي يان پىتسازىي ئا دەنگا باسكرىي.

خاس ۋېرما، سەردەمو وپراى فەرماندارىي شاهەنشايى ھەر جارېۋ كە من
پەى يانەو ئەزناسەكا وېما چە زاۋەر و نۆتشە و كېمەنە و مەريوان لۆبىي،
يان زارۋلەكى ئاڈىشا پەى يانەو ئېمە چە تەۋېلى ئېيى، يۋە چە بابەتە
سەرهكىيەكا قسەكەرڈەى ئېمە، بەراۋرڈكەرڈەى ئەلفابىتو زۋانى فارسى
و ئەلفابىتو زۋانى سۆرانى "كورڈى" بى، بە دەسنىشانكرايى ئا پىتى كە
زۋانى فارسىيەنە نەبېنى، پەى ئاڈىشا سەرنجكېشى بېنى و دۋى ۋاچى
فرەتەر چە بارەشا قسبەكەرىنى؛ (كۆمەلە) و (ئېران). چوونكە ئا دۋە پىتە
(ۆ) و (ى) ئەلفابىتى فارسىيەنە نەبېنى و ئاڈى پەرسىيى "ئا حۆتە گولانى
ۋاتاشا چېشەنە. ھەر پاسە ئانەيچە پەى ئېمە پرسىيارە بى، ئايا (ئېران)
چە ياگۆ ئېرىۋ ئامان؛ (ئېران = ئېر + ان)، ئېراۋا، ياگۆ ئېرى، ئېردان، ئايا
مەبەس چە ئېرى ئاسايىن يان ۋاتاي تەرەش ھەنە. پېچەۋانەو گەمە
دىجىتالىيەكا ئىسەى، ئا پەرسى بابەتى و گەمى ۋىرىي سەردەمو زاۋلەى
ئېمە بېنى، كە ئەشىي گەمى بەتەمەنەكا بېيى.

به داخۆ، دماو چل ساللا هيشتا ئا دۆه پيته (ۆ O) و (ئ ǝ) دلى هۆرامى-
 زوانهكا به شوق ئيرانييهنه، به مهله مهر يوه چه ئا دۆه پيتهيه، هامكات
 پهى دوى دهنگه جيباوازا به كاربريا، واتا ئاڭى چوار دهنگى جيباوازى به
 دوى پيتى منؤبسا (هۆر Hor، لۆ Lü) و (ئير ǝr، به يىڭى beydi)، ههر
 به (هۆر Hor، لۆ Lo) و (ئير ǝr، به يىڭى beydǝ) منؤبسا، كه به
 ئاشكرا دهنگ و واتاشا جيبانه و نادرقس منؤبسا و ئانه يچ كفى
 زوانه وائين، كفى!

ئا وهرمه چنى من گوره بى و تاكو وهرده سكۆتهى بلاگنؤبسى پهى من و
 مليؤنان كه سا تهر و جه مانى زهمينه و نؤبسته يىش سازنا و سالق ۲۰۰۸
 دماو نؤبستهى چن بابته بوى به هۆرامى، به ئا وئيرله ياوانى، كه ههنگامى
 تهرى و ههرمانى تهرى په نه وازبى و بپيهى (فه رهه نڭه بوى ئينته رنپتى
 هۆرامى - هۆرامى) و هامكات يچ و اتاو و اچه هۆرامى به زوانه كا تهر يچ
 (زازابى، كه لهو پرى، سؤرانى، كرمانجى و فارسى و عه ره بى ئينگليزى و
 ...تد)، په نه وازى بوى بنه ره تين. وئيرله كه م وئيرله كهرڭ و كاك (تارىقى
 وه يسى) ئاماده كه ره دى و نؤبستهى سكرپتو په رپانه و فه رهه نڭه كه يىش
 ئه ستق و بىش گېرت. دماو ئانهى هه نڭامه كا دما تهر و ئاماده كارى
 فه رهه نڭه كه يه نه په نه وازى بپيهى كيبؤرد بوى سه رته لى^[1] (ئؤنلا ينى)
 هۆرامى به ركۆت و په نه وازى كيبؤرده كچ په نه وازى ئه لفا بپت بوى
 تايبه تى هۆرامىش و هره جه سه كه رهڭ و سه ره نڭام به پاو ده ركو ئا كاتؤ و بىم،

من ئەلفابىتتېۋام كەرژ بە بنەماو كىبۆردەكى و كۆتېبى فەرەھەنگنۇسى و ھۆرامى-نۇبىستەى دلى (فەرەھەنگى ھۆرامى-ھۆرامى) و (ھۆرامى-بلاگەر) و دىماتەر بەردەۋامى نۇبىستەى دلى (ئىنسىكلۆپىدىيەى ھۆرامى)نە.

بەلام بەداخۆ ۋەرو كەم بەشدارىكەرژەى ھۆرامەكا (ھۆرامى-زۋانەكا) چە فەرەھەنگ-نۇبىسىيەكەنە و چە پۈژەو (ئىنسىكلۆپىدىيەى ھۆرامى) و (ھۆرامى-بلاگەر)نە، كە دېرژەو پۈژەو فەرەھەنگە [ھۆرامى – ھۆرامى] ئىنتەرنىتتېيەكەى بېبى، نائومبڈانە پۈژەكى (فەرەھەنگى ھۆرامى-ھۆرامى ئىنتەرنىتتې) و (ئىنسىكلۆپىدىيەى ھۆرامى) و (ھۆرامى-بلاگەر) مڈرنىتتې و مەماركېتتې و مڈراى پەپانەو كىبۆردە ئۇنلاينەكى و ۋەلامنەڈاى كىبۆردەكۆ بەرېز (ئارام شەكىبىيەى) بە ۋەلكۆتەى سىستەمو بەكاربەرىيەى مايكروئسۇفت وىندۇسى (ویندۇسى ۷)، كە ئا كاتە تاقە كىبۆردى ھۆرامىيەبى. ئامەلامەتەبى بە ھاندەرەو من پەى ئەرەنىيەى كىبۆردەۋى ھۆرامىيە پەى سىستەمو مايكروئسۇفت وىندۇسى پېسەو دېژەداى و پەرەداى بە يەكەمىن كىبۆردى ھۆرامىيە (كىبۆردەكۆ ئارام شەكىبىيەى)، كە كىبۆردەكۆ ئاڈى سەرەو بنەماكا يونىكۆدى و رېزبەنى پىتەكا كىبۆردى ئىنگلېزىيە ئەمەرىكەى درۇسەكېپىيەى و دۋى پىتتې (ڈ، ق) تايبەتېش پەى ۋەلامۇداى بە دۋى دەنگا زۋانى ھۆرامى چنە بېنى و من يەرى پىتتې تەرى (ۋ، ن، پ) پەى كىبۆردەكۆ ئاڈى زىاڈبەكەرژەى و پېسەو ئەلفابىتتېۋى پەى نۇبىستەى بە زۋانى ھۆرامى بە نۇبىسەرەو ھۆرامانى پېشكەشكەرژەى و

ھامکاتېش پەي ئەرەنيای ھبئى لاتينيى گونجئى و نزيك چه ۋيناو پيټه
ھۆرامىيە کا سكرىپتى عەرەبى] (ئا ← Aa | ئە ← Ee | ئى ← |i |)
ئى ← Ęë) ، ا ← a ، ب ← Bb ، پ ← Pp ، ت ← Tt ، ج ← Jj ،
چ ← Çç ، ح ← Ĥĥ ، خ ← Xx ، د ← Dd ، ڈ ← đ ، ر ← r ،
ر ← Rr ، ز ← Zz ، ژ ← Žž ، س ← Ss ، ش ← Šš ، ع ← Ğğ ،
غ ← Ğğ ، ف ← Ff ، ف ← Vv ، ق ← Qq ، ك ← Kk ،
گ ← Gg ، ل ← Ll ، ل ← Á ، م ← Mm ، ن ← Nn ، ن ← ŋ ،
ھ ← Hh ، ه ← e ، و ← Ũũ ، و ← Ww | u ، ۋ ← Vv ، ۋ ← ü ، وو ← w̄ ،
ۆ ← Oo ، ئ ← ě ، ى ← Yy | i ، ى ← |i |] كۆششمكەرڈ و
سالق (۲۰۱۳) من يەكە مین فیرژنو كیبۆردە لاتينيیە كى ئاماڈېكەرڈە^[۲] ،
بەلام كیبۆردە لاتينيیە كى تاكو ئيسە پەي ئەرەگېرتەي و بەكاربەرڈەي
كە ساتەري ۋەلانە كرىنۆ و بەس وېم پەي فەرھەنگنۆيسى بەكارشبه روو .
ھامكات چه لاو سەري (فەرھەنگى ھۆرامى) چه فەيسبوو كەنە و چه
نۆيستېۋەنە بەنامق (ئەلفابىتى ھۆرامى) پېسە و ۋەرينە و پەرتووكو
ئەلفابىتى ھۆرامى (ئەلفابىتە ھۆرامىيە لاتينيیە كە) ۋەلا كرىانو . مەلبەتە
مەلامەتو تاكو ئيسە ۋەلانە كەرڈە و كیبۆردە لاتينيیە كى نانەن ، مەم
نۆيستەي بە لاتيني نەببەن بە پەنەۋازبېۋو رۆزگارى و مەم
گەرھەكمەنەببەن ھۆشو وەنەري ھۆرامى جەنجالتەر كەروو . دماتەر
سەرو بنەماو ئا ئەلفابىتە ھۆرامىيە (عەرەبى^[۳] و لاتينيیە) كە من
نيانەرە ، يەكە مین ئاماڈەكارى (ھۆرامى-نۆيس v1.0 Horami-Nvis) ي
ئاماڈەكەرڈ و پەرەداي بە كیبۆردە كى (Horamyar) پەي سكرىپتى
عەرەبى تاكو ئيسە ئاماڈەكارى (v 3.1) ۋەلا كرىانو و چه سالق ۲۰۱۲ ئا

ئەلفابىتتە چە پرۇژەو بە ھۆرامى-كەردەي (سكرىپتو سىستەمو پەريانەسازىي چىن زۋانەي SPIP) و ھەر پاسە چە پرۇژەو ھۆرگېلنەي بەرنامەو چات-مەسىنچەرو تىلەگرامى و فەيسبووكى و چىن پرۇژىۋى تەرەنە بەكاربىيان و بىرىق.

چېۋېۋى كە من چېگەنە گەرەكما چە بارەش بنۋىسوو، بەس نۋىستەين چە بارەو (ئەلفابىتتى ھۆرامى) و ۋەلامۇداي بە پەنەۋازىي دەنگەكا زۋانى ھۆرامى. بابەتەكا (پازۋان)ى و (پانۋىس)ى و (كىبۇرد)ى بە جىبا جىبا و پەي دىماتەرى ھۆرگېرق. ھەلبەتە ئانەيچە ۋاچوو، كە من گەرەكمنيا چە بارەو (پازۋان)ى و (پانۋىس)ى بابەتتى يان پەرتووكى تازى بنۋىسوو، چوونكە چىن كەسبۋى چە ئا بارۋ كۆششكاكەرئەن و پەرتوو كېشا نۋىستېنى و نۋىستەي پەرتوو كا تەرى چە لايەنو منۋ يان ھەر كەسبۋى تەرىۋ بۆ بە بەزمو بە گلەرانقو (ئەلفابىتتى) و (كىبۇردى). پەنگا خاستەر بۆ، كە من يان كەسانى تەرى بەپاۋ تواناى و زانىارى و ئاشىپاى وېما چە بارەو (پازۋان)ى و (پانۋىس)ى، كۆششكەرمى نۋىسىياكا چە ئا باراۋە بوانمبۋە و سەرنجىبئەيى و پەرخەگىرمى، تاكو بابەتتى (پازۋان)ى و (پانۋىس)ى چىن نەبا بە بەزمو فرە كىبۇردى و ۋېرانكەردەي زۋانى ھۆرامى.

ھەلبەتە من ئانەي مزانوو، كە باۋنەبېيەي و نەياراى پەرخەگېرتەي مەلامەتو سەرھۆرداى ئا گرئە ئەلفابىتتى و كىبۇردانە و ئەر درۋسكەرو ھەر كىبۇردېۋى يان بەكاربەرو ھەر ئەلفابىتتېۋى چە كەسەكا ۋەلى وېش

رەخنىپش گېرتېبىي، ھەرمانق ئارق ئېمە پېسە سەختە و پەر سەرئېشى
نەبى، ھەلبەتە ئى گلەبى ۋەلى گىرژ كە سېۋىيە نە وېم گېرۋە.

ۋەرو ئانەى خاستەرا، ھەر كەس كە گەرەكشا چە بارەو ئەلفابىتى و
كىبۇردى و رازۋانى و رانۋىسى بنۋىسۆ، بە سەرنجدای و پەرخنە گېرتەى
ھەرمانق كە سا ۋەلى وېش دەسپنە كەرۆ، تاكو وەنەرى و بەكاربەرى بزانا
نادرۋسىيەكى و ۋەرتەنگىيەكى كامبى و مەلامەتو سەرھۆردايشا چېشا
و چنى چارەسەر كىيا. ئا سەرنج و پەرخنى بەس كە سا تەرى نەمە گېراۋە،
بەلكو وېچما گېراۋە و ئەر ھەرىقو چە ئېمە كە ئەلفابىت و كىبۇردق ۋەلىنا
وېما نادرقسە، يان كە مە زانېنە، ئەشىئ جىياتى جىياۋاز-نۋىستەى و
درۋسكە رۋەى كىبۇردا، كۆشما كە رۋەبى چە نۋىستەى و كىبۇردەكا
ۋەلى وېما پەرخنە گېرمى، بە دلىنبايىو بارو (ھۆرامى-نۋىستەى) پېسە و
ئارقى لار نەبى و دلى لىتەو (بە گلەرانى) نە نە چەق و گىرژ كەس پەى
پاشا-بېيەى كۆششەنە كەرى و پاشا گە رۋانى ئارقى درووسنەبى و
مۆرانە و نەزانى، زۋانى ھۆرامى شىتەلنە كەرى و نە ھارى.

كاتېۋ كە سالق ۲۰۰۸ چنى ھۆرامى-نۋىستەى خەرىكېبا، رۆ بە رۆ ئانە
پەى من بەركۆت، نە نۋىستەى و نە بېيەى پىتى تايبەتى پەى دەنگە جىيا
و تايبەتە كا زۋانى ھۆرامى، گۆرەتەرىن راگېرو نۋىستەى و وانان بە زۋانى
ھۆرامى و ھەر پاسەبچ بەكاربە رۋەى ئەلفابىتو زۋانېۋى تەرى پەى بە
(ھۆرامى نۋىستەى) گۆرەتەرىن ئامرازى ۋېرانكەرا. دما تەر پېسە و

ۋەرهنجامو بەردەۋامىي ھۆرامى-نۆيىستەي و ئەۋەواناي نۆيىستە و فرەو نۆيسەرا، من بە ئا سەرەنجامە ياۋانى، چانەيچە ۋېرانكەرتەر ئانەن، كە دوور چە پەيجوورى زانستى و ھەر كەس بەپاۋ ھەزو وېش پەي دەنگە جىپاۋازە ھۆرامىيە كا ھېي بەكاربەرق [مەبەس بەكاربەرى ئاسايىن].

بە پەيلۋاو من، ھەرگىز (نەواناي و نەنۆيىستەي بە ھۆرامى) چە سەڭ سالى ۋيەرڭەنە، ئېنە و ھەلە-نۆيسى ئى رۆزگارەيە پەي سەرو زۋانى ھۆرامى زيانش نەببىەن. چە ۋيەرڭەنە ھۆرامى-زۋانەكى پېسە و ھەزاران سالى ۋيەرڭەي دەنگى و ۋاچى زۋانەكە و ۋېشا پېسە و ۋېشا، بە ئا جۆرە كە چە ئەڭشاۋە فېرى بېببىي، ۋاچىي و قسېكەرىي، بە لام ئيسە پاسە كە قسېكەرا، نەنۆيسا و پاسە كە منۆيسا، مواناۋە؛ بە درۆسى قسېكەرا و نادرووس منۆيسا، نادرووس منۆيسا و بە نادرووسىيەكەيچ مواناشۆ. ۋاتا چن دەھبۆي تەرەنە زۋانى ھۆرامى بۆ و كرىق بە دىاليكتو ئا زۋانا كە دۆلەتا عېراقى و ئېرانى سەرو ناوچە و ھۆرامانىيەرە سەپنىي؛ جىياتى ئا ۋاچا كە نۆيىستەيشا بە ئەلفايىتە سەپپاكا سەختا، ۋاچى زۋانە زالەكا بەكاربىريا [ھەر پاسە كە ئيسە چە ئېران ميانو پەنج ۋاچانە، يەرى ۋاچى فارسىي بەكاربىريا و چە ئېراقەنە ميانو پەنج ۋاچانە يەرى ۋاچى عەرەبىي و سۆرانىي بەكاربىريا] و ئەر گەرەكشابق بە ھۆرامى بنۆيسا، ناچار پابەنو ئەلفايىتە سەپپاكا با، پىتى (حەرفى) نادرووسى بەكاربەرا و سەرەنجام چن دەھبۆي تەر ھۆرامەكى پاسە قسېنمەكەرا، كە چە ئيسەنە قسېكەرا، بەلكو پاسە قسېكەرا، كە چە ئيسەنە بە ھەلە

منۆيسا؛ واتا گرڭو ئا دەنگە جېياۋازا فارىيا و فرەو ۋاچە جېياۋازەكا مەر پېسەو مەئە-نۆيسىيەكەو ئيسەى تېكەلېبا و سەرەنجام ۋاچە جېياۋازەكى بە يەك جۆر منۆيسيا و با بە يەك ۋاچى، بەلام دۆى ۋاتى جېياۋازى. ئانەيچ ۋاتا مەرڭەى و دلېنەلۋاى زۋانى. چوونكە زۋانى زىنە پەى يەك ۋاتاي چن ۋاچېۋېش مەنى، بەلام زۋانېۋ كە پەى چن ۋاتايا ۋاچېۋەش مەنە، مەژارگنق و بە پەنەۋازىيەكا ژېۋاى سەردەمى ۋەلامنمەڭۋۋە و سەرەنجام بەكاربەرىش پەى ۋاچا زۋانەكا دۆروبەرى پەنابەرا و دماجار زۋانەكە بۆ بە بەشېۋ چە زۋانەكا تەرى.

نموونە كاتېۋ (جۆت Jot ، جۆت-jüt)، (كۆت kot ، كۆت küt ، كوت kut) ، (ملوو mlw ، ملق mlü ، ملو mlu) گرڭ يان دۋېشا بە (ۋ) بنۆيسيا، يان (سير Sir ، سېر sir)، (چىنە çine ، چېنە çine)، (پىنە pëne ، پىنە pine ، پېنە pine) گرڭ يان دۋېشا بە (ئ) بنۆيسيا، (پەنە pene ، پەنە penje ، گەنە gene ، گەنە genje ، مەن mene ، مەن menje) بە (ن) ئاساىى بنۆيسيا، (ئاڭه Ade ، ناڭه Ad) ، ئېڭە |de| ، ئېڭ |d| ، نىمەڭ Nmed ، قەڭ qed ، باڭىه Badye و دېڭى و دېدى و ..تد) بە (د) بنۆيسيا، (ۋەر ver ، ۋەر Wer) پېسەو يەكترى و بە (و) بنۆيسيا، سەرەنجام پېسەو يەكترى موانياۋە و دماجارىش پېسەو يەكترى ماچيا و ئىتر ئاۋى بارە و چە زۋانى مۆرامى دەسى شۆرۆ.

باربۇ كە ئارق نۆيىستەي مۆرامىش كۆتەنەنە، ئېمە گرڭ چنەش
 ۋەرپەرسېنى. من وېم بە نا سەرەنجامە ياۋانا، كە ئەشىي من سائق
 ۲۰۱۲ ۋەلى ئەرەنيای كىبۆردى مۆرامى، بە نۆيىستەي چە بارەو مەلە-
 نۆيىستەي (ۆ) و (ئ) چەلايەنو نۆيسەرە مۆرامى-زۋانا بەشق ئىرانى
 سەرنجمدايى و چە بارەو نەببىەي مېماو دەنگە مۆرامىيە تايبەتەكا
 تەرى (ۆ، ې، اى) چە كىبۆردەكۆ بەرئز (نارامى شەكيباي) سەرنجى و
 رەخنى وېم نۆيىستېيىنى. بەلام بەداخۆ، ئا كاتە نەزانېنى و نەتاۋېنى
 بارو ئارقى ۋىناكەرمى و خيالو مېچ كەسېمانە نەبى، كە بارەكە بە ئاستو
 ئارقى بياۋۇ. ئانەيچ ۋەرو ئانەي كە مېشتا دلى مۆرامى-زۋانەكانە
 رەخنەگېرتەي باۋ نەببىەن و مەر پاسە مەلامەتو رەخنە-نەگېرتەي پەي
 منىچ چە ئا بارەنە، دۋى مەلامەتېش بېنى:
 يەكەم : نەكا رەخنەگېرتەي پارسەوراس بق بە مەلامەتو سەردۆكەرڭەي
 نۆيسەرا و وەنەرا و خزمەتكەرا نۆيسيارى زۋانى مۆرامى.

دوهم : پەيلۋا ئا كاتەو من ئانە بى، كە خاستەرا بە مەنگامى كرڭەيى
 (نۆيىستەي) جېياۋازىيەكا بە ئا نۆيسەرا نىشانبىدريا و سەلەميا.

بەلام فرە بەداخۆ، مەر دۋە خەموەرىيەكى من و ئازىزا تەرىچ نادرقسى
 بەرشىي و ئا مەلە-نۆيسىيە پېسەو سەرەتانى زۋانى مۆرامىش گېرتەرە و
 ئيسە ئىتر ۋەرەنگارىبۋى فرە سەخت و پەيگىرانەش پەنەۋازا و مەلە-

نۆيسىيەكە يۇقۇم دۇى نىيا، بەلكۇ تەمامو ئەدەبىياتى ھۆرامىش گېرتەنەرە
 و ئەشىي ۋەلى گىرڈ چىۋېۋىيەنە، بە نۆيستەى بەرڈەۋام ئانە رۇشن-
 كىرئابىيۋە، كە نەمە كىرىق (ئ) پەى دۇى دەنگا (ي | ا، ئ | ء)، (ؤ) پەى دۇى
 دەنگا (ؤ | ۇ، ۇ | ا) بەكارىرىق و گىرڈ پېتېۋە يەك ئەركىش ھەن، ئاڭبىچ
 نمايانكەرڈەو يەك دەنگىن، ھەر پاسە كە چەم نەتاۋق وارڈە بوەرۇ و
 دەم نەتاۋق ۋىنىق و گۇش نەتاۋق بۇە كەرۇ.

ئەشىي كاتو وېشەنە بەبى سلكەرڈەى، رەخنەگېرتەى تى و پاسە وپاس
 ئاراستەو ئا نادەربەسىيە زۋانەۋانىيە كىرئابىي، تاكو زارۇلى و گەنجە
 ھۆرامى-زۋانەكى ئارقى بەڈبەختانە پا نەنيانە ياگەپاۋ ئا نۆيسەرە
 كەمتەرخەم و نادەربەسا و دلى چلپاۋق ھەلە-نۆيسى ھىزى و ئىسەينە
 گىرنەۋەرا. بە پەيلۇاۋ من سەرەتانەكە بە جۇرېۋ پەرەشئەسان، فرينەو
 ھۆرامى-زۋانەكا عىراقى، كە ئا دۋە پىتەشا بە درۇسى (ؤ، ئ) وانىنى و
 درۇس مزانا دەنگو ئا دۋە پىتەيە چە دەنگو (ق) و (بى) جىپاۋازا، كەچى
 گېرۇڈەو ئا سەرەتانەيە بىيىنى، كە چە ئىرانۇ و پېسەو ۋەرەنجامو
 سەپپاي زۋانى فارسى، پەى دلى ھۆرامى-زۋانەكا عىراقى
 تەشەنەشكەرڈەن.

ھەلبەتە، ئەر زۋانى ھۆرامىنە دەنگو (ؤ | ۇ) و (ئ | ء) نەبىيىنى، ھەر
 ئاسايى نەبى، كە پەى نۆيستەى (ق : لۇ) ى و (بى : مېلى) ئېمە (ؤ | ۇ) و

(ئ | ě) بەكاربەرمى. چوونكە (ۆ | O) و (ئ | ě) ھېمانى پەى بەرزۆببىھى دۇى دەنگا كە چى ۋاچانە مەنى (ھۆر، ھۆرام، ھۆرامى، ھۆرامان، كەرۆ، بەرۆ، بڈۆ، چرۆ، شارۆ..تد) و (ئېر، ئېران، پېنە، لۆينە، درپېئى، ورپېئى، ورپېئى، كرپېئى، كرپېئى، ۋزپېئى، بلعئ، بەيدئ، لودئ، گېلدئ، ورووژپېئى، ورووژپېئى...تد)؛ ئەر بە وردئ سەرنجوتئ ۋاچا بڈھىيى، فرە بە ئاسانى جېپاۋازى ۋاتاي و دەنگېشا بەرگنۆ:

شارۆ: [نامى كرڈارى، گېلاى شونۆ وەزارە دماو ۋەزشاى]
- ئاسۆ، بو با بلعى دلى باخى كەمېۋ وەزى شارۆ كەرمى!

شارۆ: [كرڈارو فەرمانداى بە دوەم كەسى تاكى]
- كنا خاتوون، ئا خەلەيە شارۆ، با باجگېرى ئوسمانىيە كا پنەش نەزانا!

لۆئى: [كرڈارى ۋيەرڈەى تەمامى (يەك جارى)، يەرەم كەسى كۆ]
- كاتېۋ ئېمە ئامامى، ۋاتشا ئاڈى لۆئى!

لۆئى: [كرڈارى ۋيەرڈەى تەمامى (فرە جارى)، يەرەم كەسى كۆ]
- كاتېۋ ئېمە ئامامى، ۋاتشا ئاڈى لۆئى!

ملى: [كرڈارى ئيسەيى | ئايەندەيى (يەك جارى)، دوەم كەسى تاك]
- ئانە كۆگە مىلى؟ كەى تو بەرەو زاۋەر مىلى؟

ملىدى: [كرڈارى ئيسەيى | ئايەندەيى (يەك جارى)، دوەم كەسى كۆ]

- ئانه كۆگه ملدى؟ كەي شمه به رهو شۆشى ملدى؟
ملدى: [كرڭارى ئايه نده يى (فره جارى)، دوهم كه سى كۆ]
- كه ي شمه په ي يانه و وبتا ملدى؟

بېجگه ئا گرفت، ميشتا ئېمه چنى كۆمه لېۋى تهر چه گرفت و نادر قوسيا
پووبه پووى مه نى، كه زۋانى هۆراميشا تهنه نه ره:

- نامه به رڭه ي پيته كا (حرفه كا) به "بېدهنگ" و "دهنگدار"، ئانه كاتېۋه نه
كه پيته هېماسازييه نه په ي دهنگى و پيتى بېدهنگه بېپه يش نپيا و
هېماسازييكه رڭه ي چېۋېۋى، كه بېپه يش نه بوو، پېسه نه جن-گېرتە ي.

- نامه نپياى باره پازۋان ييه كا هەر پېسه و هېماسازيى دهنگه كا، هەر كه س
به ئاره زوو وېش و چنى ئاۋه زو وېش بركه رۆ.

- فاراى نامرازه پازۋان ييه كا، ۋهرو ئانه ي كه چنى زۋانه كا دۆرۋه يرى
هامبه شېنى.

- به راۋرڭ كه رڭه ي و پيمانه كرڭه ي و شيكه رڭه ي بارو پازۋانو زۋانېۋى
به پياو پازۋانو زۋانېۋى تهرى.

- نه لكناى ۋاچه يوگېرتە كا به مساي چه پانۋيسو زۋانى فارسى (درقس
كه رڭه ي، دهس به رڭه ي، چه كه ره كه رڭه ي، قسه كه رڭه ي، دل پيس،

نامه وەش، دەنگ وەش، خېرا تەر، مەتيم باز، پير تەرين، ...تد)، كە وېشا
ۋاچى يۆگېرتىنى و مشىق پېۋەرە بنۇيسيا.

- ئا گرفتى و كۆمەلېۋ گرفتارى تەرى، كە پەنەۋازا چە بارەشا بنۇيسىق و
گفوگۆكرىق و چارەسەركريا ...تد.

نەۋاچيا نەمەنۇ، من ئى بابەتى پەى ورووژناى و درۆسكەرڈەى
گفتوگۆكەرڈېۋى بەردەۋامى و مانداى كەسا تەرين پەى نۇيستەى و
پەخنەگېرتەى [چە ئى بارۇ] منۇيسوو. ئومبېدواز مەنا وەنەرى نازىزى بە
سەرنجداى و پەخنەگېرتەى چە ئى بابەتى دەسپنەكەرا، تاكو ژلېۋېۋى
پەخنەگېرانە پاكنتو و سەرنجداى و پەخنەگېرتەى بۆ بە گيانو ژلېۋى
رۆشنىرانەى و پەرۋەرڈەكەرڈەى وەنەرى دەرەسەى و سەرنجدارى و
ئەۋەواناى گرڈ نۇيستېۋى بە چەمو پەخنەى، تاكو هيچ ئايدىۋۆلۆجىبۇ و
هيچ كۆششېۋى دوژمنسازانە نەتاۋق وەنەرا ئاراستەشكەرۆ و نەتاۋق
قسەكەرڈەى و زۋانى ئەڭاى وەنەرا تېكبېدۆ.

دما قسە، ئومبېدواز مەنا، ئا بەرپىزى كە من دلى ئى نۇيستەينە چە بارەو
مېماسازىيىەكا ئاڭيشا سەرنجى وېم نۇيستېنى، يەكەم سەرنجداكەو من
بە مورووژمى كەسىي پەى سەرو وېشا نەزانا و لېكنەڭاۋە و چە بارەو
خراب ئەنەياۋاى من چە بابەتەكا، وەلامبېدۋاۋە و رۆشكەرڈەى وېشا بڭا
و بنۇيسا، تاكو بەردەۋامىي گفتوگۆكەرڈېۋى دلسۆزانەى، كە ئامانجش

دمايئاؤرژدهى به بېسەرەو-بەرەيى رانؤيسى هؤرامى و فرە هېمايى پەي
 تاقە دەنگېۋى و ھەر پاسەيچ دمايئاؤرژدهى به بەكاربەرژدهى يەك هېماي
 پەي دؤى دەنگا، كە ھەر ئيسە چە گرژو چېۋەكا تەرى زياتر زؤانى
 هؤرامى ۋيرانكەرۋ و خەريكا جۆرو قسەكەرژدهى هؤرامى شېۋنوق، ئا
 سەرەتانە دماييش بېۋ و بە گرژبماۋە بتاۋمى گرتو (ھېماسازيى دەنگە
 هؤرامىيە تايبەتەكا) و (فرە كىبۆردى) و (بېسەرەوبەرەيى رانؤيسو زؤانى
 هؤرامى) چارەسەر كەرمى، تاكو پېۋەرە بتاۋمى نؤيستەكا يەكترى
 بوانمېۋە و چە مەبەسو يەكترى بياۋمېنە و ديالۆگى رۆشنؤيرانە و
 كۆمەلايەتې چە بارەو گرتارپيەكا رۆزگارى كەرمى بە پەرچەمو زېبۇە
 رۆشؤيرىي و جەماوهرىي و كۆمەلايەتېيەكا و ئامانجە بەرزەكا
 (شاييستەكەرژدهى ژيۋاي، ژيۋارپارېزناي و ئاژەلدۆسى) و زؤانى ئەڭايى
 ۋزىمبە خزمەتو درۆسۆكەرژدهى و پتەۋكەرژدهى پەيۋەندىيە
 كۆمەلايەتېيەكا و پەرەداي و بەرزۆكەرژدهى كولتوورى و رۆشنؤيرى و وى-
 رزگار كەرژدهى چە دامە راميارپيەكا، كە چە سەرەتاۋە تاكو ئيسە بەس
 نەھامەتى و بەڭبەختيشا پەي گرژ كۆمەلېۋى ئاۋرژدەن و مارا.

ئاكۆ مارانى

۲۹ و جوونو ۲۰۱۹

زۋان و دىالېكت

مەرچنە ۋەلتەر چە بارەو ئى پەرسى و چە ئا بارۆ دلى چن بابە تېۋېنە بە ئى پەرسى ئاژەمدان، چنى ئانە يچە، ۋەرو ئانەى كە چېگەنە پەنە ۋازىيش مەن، ناچار مەنا جارېۋتەر پە يلىۋا وېم چە بارەش چن بارە كەرووۋە.

ئانە كە ھۆرامى زۋانا نەك دىالېكت، سەلە منايش گەرە كنىيا. بەلكو ئانە "دىالېكت-كەرڭەى" و "بنە-دىالېكت-كەرڭەى" زۋانى ھۆرامى ن چېرو كۆمەلېۋ [بە نامى] زۋانا پېسەو "زۋانى كورڭى"، "زۋانى گۆرانى"، "زۋانى ماچو" كە سەلە منايش گەرەكا و پەنە ۋازا. چوونكە (زۋانى ھۆرامى) بە بېيەى كۆمەلېۋ جېياۋازىيا و تاييەتمە نىيا و دارابىيەى كۆمەلېۋ دىالېكتا: دىالېكتو (ھۆرامى-زۋانەكا وەرنىشتو پاكىستانى) و دىالېكتو (ھۆرامى-زۋانەكا سەرنىشتو نىرانى) و دىالېكتەكا (زاۋەرقى و لەھونى) و (باجە لانى) و (يارسانى) و (شەبەكى) و ...تد، كە ھەر يوق چە ئا دىالېكتا كۆمەلېۋ بنە-دىالېكتى وېش ھەنېش، بەلكەو زۋان-بېيەى (ھۆرامى) يەنى. پەى نمونەى ئەر دىالېكتو لەھونى سەرنجىڭەيى، چېرو ئا دىالېكتىيەنە كۆمەلېۋ بنە-دىالېكتى مەنى.

چە بارەو زۋانى، گرڭ پاگەندېۋ بەلگە و سەلە منايش گەرەكا، كرىق ھەر كەس پە يلىۋا وېش ۋاچو، بەلام ۋاتەى و پاگەندەكەرڭەى سەلە منايش گەرەكا و ھەر پاگەندېۋ بە زانستو زۋانى و بنەماكا زۋانى پەشتىنە بىنوق، كۆنە خانەو قالبگەرى شوڧىنيزمى و ئايدىۋلۆجى نەتەۋەسازى.

زۆانى كورڈى

بە پەيلۋاۋ مەن، زۆانېۋ بە نامۇ "زۆانى كورڈى" بېيەش نېيا ۋ ھەرگىز بېيەش نەبېيەن. ئانە كە ھەن كۆمەلېۋ زۆانېۋى (كەلھورپى ، مۆرامى ، سۆرانى ، كرمانجى ، زازاپى ، ..تد) ۋ ھېچكام ديالىكتى نېيەنې. كرىق چە بارەو (بەمالھى | خانەۋادەى زۆانى) بەنامۇ "كورڈى" قسېكرىق، كە چن دانېۋ چە تا زۆانا گېرۋۆھ. بەلام تا قە زۆانېۋ بەنامۇ "زۆانى كورڈى" بېيەش نېيا، كە گرڈو قسە كە را تا زۆانا (كەلھورپى ، مۆرامى ، سۆرانى ، كرمانجى ، زازاپى ، ..تد) بەبې فېرېبېيەى ۋ بەبې زۆانى يەرەم، يان بەبې ھۆرگېلنەى ۋ ھۆرگېلنې، بە ئاسانى ۋ بەبې گرفت چە يەكترى بياۋانە. ھەر پاسە كە زۆانى مۆرامى ھەن ۋ مۆرامى-زۆانە كى پاكىستانى ۋ سەرنىشتو ئىرانى كە نوولەى ۋ مۆرامانى ۋ موسلى ۋ كەركووكى ۋ خانەقېنى بەبې ئانەى قسە كە رذەى ديالىكتو يەكترىشا ئەئەۋيەبقو ۋ پەنەۋازىشا بە وانى ۋ فېرېبېيەى ديالىكتە كا يەكترى بقو، فرە بە ئاسانى چە يەكترى مياۋانە ۋ پەنەۋازىشا بە فېرېبېيەى نېيا؛ ھەر پاسە كە سۆرانى-زۆانە كى كەركووكى ۋ ھۆلېرى ۋ سلېمانىيى ۋ مەھاباتى ۋ سەقىزى ۋ سەنى ۋ كاميارانى ۋ جوانپروى چە يەكترى مياۋانە ۋ پەنەۋازىشا بە فېرېبېيەى زۆانو يەكترى نېيا؛ ھەر پاسە كە كرمانجى-زۆانە كى دھوكى ۋ ئورومىيەى ۋ دياربەركرى ۋ قامىشلى چە يەكترى مياۋانە ۋ پەنەۋازىشا بە فېرېبېيەى ديالىكتو يەكترى ۋ بە ھۆرگېلنەى يان زۆانى يەرەمى نېيا.

به هه مان جۆر، يه ک پازژوانى هامبەش بە نامق (پازژوانى کورډى) ببيەيش
 نيبا و هەريق چە نا زوانا (کەلهوڤى، هۆرامى، سۆرانى، کرمانجى،
 زازاينى، ..تد) پازژوان و تايبەتمەنىي وېش هەنبش. نامى و ياۋەرنام و کرډار
 و دماگنى و ئامرازەكى زژوانى هۆرامى رەگەزداربيشا هەن، ئەۋيشا
 تەربىيەنە نيبا. هەر پاسە، ئانە کە بە "پازژوانو زژوانى کورډى" ئەژناسيان،
 تاكو پادېۋسەرو بنەماو پازژوانو (زژوانى هۆرامى) نيبانەرە، نە فېرکەرى و
 نە فېروازى و نە نۆيسەرى و نە ژوورناليستى و تەنانەت ئا کەسبچە کە
 پەرتووکە کا بوارو واناي منيارە، هيچ کام چە قسە کەرڌەى و نۆيستەى
 وېشانە ئا پازژوانە يە پەيرەۋنمە کەرا و ئا هەژمارە کە مە چە نۆيسەرا، کە
 بەپاو ئا پازژوانە يە منۆيسا، چە وېشا زوورکەرا و کاتو ديمانهى
 قسە ييەنە، رپسە کەشا بوۋە بە پەژم و پازژوانە کەى پەيرەۋنمە کەرا. هەر
 پاسە، کە رپسو ئا هۆراما [هۆرامى-زژوانا]، کە هۆرامى بە "ديالېکت" يان
 "بنە-ديالېکت" مزانا، زوو زوو بوۋە بە پەژم و کاتو قسە کەرڌەينە
 بەرپەرچو وېشا مډاۋە و زژوان-ببيەى (هۆرامى) سەلەمنا و تاكو جارېۋ
 ئاگايانە "ديالېکتى هۆرامى، يان بنە-ديالېکتى هۆرامى" ماچا، نائاگايانە
 دەيان جارى (زژوانى هۆرامى) ماچا و زژوان-ببيەى (هۆرامى) سەلەمنا.

هاندەرو ئا پاگەندا، "درقس-ببيەى مەتەرسين بە ببيەى زژوانى
 جيباۋازى"، کە هيچ بنەميۋەش نيبەنە و بەس درق و دەلەسە و تەرسناى
 و شەرمنکەرڌەى خەلکين، تاكو دەسبەرڌارو مافو وېش بو، ئەگەر نا،
 ئانە سويسرا و کەنەدا، کە هەريق چن زژوانى جيباۋازبشا هەنى.

"زۆانى گۆرانى"

به په يلىاوا من ئەر (گۆرانى) زۆانېۋ بۆ، مشىق چە ھۆرامى جىبىاۋاز بۆ و دەسەوالەو (زۆانى ھۆرامى) بۆ، ھەر پېسە و زازاپى سەر به يەك (خانەۋادەى زۆانى) با. چوونكە نمە كرىق ھەزاران سالى بۆ خەلكېۋى فرە چە ناوچېۋەنە به (ھۆرام | ھۆرامى-زۆانى) و زۆانەكەشا به (ھۆرامى) و ناوچەكەشا به (ھۆرامان) ئەژناسىيىبا، دىاليكتو زۆانو خەلكو چن لادەگىۋى با كە به "گۆرانى | گۆرانى-زۆانى" ئەژناسىيىنى. چېۋېۋ كە شايىستەو سەرنجدايا، ئانەن، كە ھۆرامى-زۆانەكى بەرو ھۆرامانى دلى خەلكە نامھۆرامىيەكا دۆروبەرىشانە به "گۆرانى" نامى برىا، بەلام ھىچ سەردەمبېۋەنە ھۆرامەكى ھۆرامانى وېشا بە "گۆرانى" نامبەنەبەرئەن. پاسە مزانىى ۋاچۆ "گۆران | گۆرانى" متاۋۋ يەرى ۋاتىش با:

يەكەم : به ۋاتاو (گۆران = فارىپاى : كەسى كۆچەر كە ھەردەم ياگۆ ژىۋايش فارىپو) ئىنەشا كەمتەر، يان ھىچ ئەگەرش نېبا، چوونكە خەلكو ئا ياگا كۆچەرى نەبىبىنى و به ھۆرامى (گۆران = فارىپاى):

دوهم : به ۋاتاو (كەسى گۆرى | گۆرەكى) بۆ، ئانەيچشا ئەگەرش كەما، چوونكە به ھۆرامى نمەۋاچى "گۆران" بەلكو (گۆرى) ماچىقو؛

يەرەم : (گۆرانى : گۆرانىۋاتەى)، ئىنەشا فرەتەر ئەگەرش ھەن، چوونكە فرەو خەلكو ئا ياگا ئايىنە يارسانييەكەو وېشا پارېزان و تەنانەت پەرسە

و ناوہ شیشا بہ موزیک و گۆرانى-ؤاتەن. تاكو ئىسە، بېجگە پەيلۇا و دەسەبەنىكە رڭدەى گەشتيارا و وەرکۆت-ئەژناسەكا، هېچ بەلگبۇە تەرە پەى "زؤانى گۆرانى" و خانەؤادەى زؤانىي "گۆرانى" نېيەنە و هەمان چېؤا، كە چە لايەنو گەشتيارە ئۆروپيەكا ؤەرانؤەر و زؤانەكا ئۆروپاي وەرکۆتىنى "گۆرانى" و زؤانەكا ئەمەرىكاي لاتاينى "گوارانى" كريان.

بەلام كرىق زؤانو گۆرانەكا پېسە و زؤانو خەلكو زاؤەر و وى و لەونى و ...تد يوق چە دىالېكتەكا (زؤانى مۆرامى) بق، كە هەر پاسە يچەنە. كرىق خەلكو كەنوولەى و دۆروبەرىش چە مۆرامانو پەى ئا ياگا بارشاكەردەبق، يان پانتاي سەرزەمىنى مۆرامى-نشىنى تاكو ئاگە بېبەبق، يان چە لايەنو دەسەلاتبؤيو پەى ئا ياگا دووربؤزىلباؤە، هەر پاسە كە مۆرامى زؤانەكى پاكستانى و سەرنىشتو ئىرانى و شەبەكەكى و باجەلانەكى و يارسانەكى چە لايەنو دەسەلاتداراؤە دووربؤزىيئى. بەلام نمەكرىق گرڭو خەلكو مۆرامانى چە دۆروبەرو كەنوولەى، چە موسل، چە كەركووك، چە پاكستان يان سەرنىشتو ئىرانيؤ پەى مۆرامانى بارشاكەردەبق.

ئانە كە مۆرامى-زؤانەكى سەرو چى ناوچبؤى چە يەكتر برپاي يان چى دۆلەتبؤيەرە بەشېبېبىنى، بەس چوار ئەگەرى هەنى:

يەكەم : مۆرامى-زؤانە ؤەرنەگارېكەرەكى چە لايەنو ئىمپراتؤوريەكا ناوچەكەيو پەى ئا ناوچا دووربؤزىلباؤە.

دوہم : ہورامی-زوانہ کی چہ ئا ناوچاؤہ یان یو چہ ئا ناوچاؤہ پہی ہورامانی و ناوچہ کا تہری بارشاکہ ردهبقو.

یہرہم : ہورامی-زوانہ کی ٹیمپراتوریہوی فرہ گورہشا ببیہبق و ئا سہرزہمینبشا گہرتببارہ، کہ ئارق بہ پاکستان و ئیران و عہراق و ...تد ئہژناسیئتی و دماو وپرای ٹیمپراتوریہکہی ئا ہورامی-زوانی چہ دوروبہرو کویتہ و پاکستانی و دوروبہرو موسلی و دوروبہرو کہرکووی و سہرنیشتو ئیرانیہنہ مہنیباؤہ. مہر پاسہ کہہ چہ راو ہورووژمو جہنگیزخانی و ٹیمپراتوری ئوسمانی، زوانی تورکی و ہلاببیہنو و تورکمانہ کی عہراق ئہ و ہمہنہی تورکی زوانہ کا ئا سہرہمانی.

کاتبو ببیہی قہ لاکا چہ ناوچہ و ہورامانیہنہ سہرنجبثہیہی، کہ بہس چہ دہگاو تہ و ئیلٹی 'نہ نزیکہ و چوار تاکو پہنج قہ لایا ببیہی و ہیشتا نامہ کبشا مہنہی، ئانہ پہی ویش بہ لگہ و ئانہین، کہ خہ لکو ناوچہ و ہورامانی پہ لاماردہری نہ ببی، بہ لکو مہرہدم چہ ئی لا و چہ ئو لاؤہ پہ لاماردریہی و قہ لاک کی نیشانہ و وپارہیزیہنی و ہورامی-زوانہ کی زوو ئہرہنیشتی ببیہی و دہسہ لاتوازی و پاؤانگہری نہ ببیہی؛ بہ و اتیؤہ تہرہ ہورامی-زوانہ کی ٹیمپراتوریہشا نہ ببیہن و مہرہدم قوربانہی ہورووژمو ٹیمپراتورہ کا دوروبہری ببیہی و ہورامان سہرزہمینہ کونہ و ئادبشان. قہ وائلہ کی و شونہ و ارہ کی ناوچہ و ہورامانی ئا راسیہ سہلہ منا، پانتای سہرہکی جوگرافیاو زوانی ہورامی، ناوچہ و ہورامانین.

ئانە كە ھۆرامى-زۋانەكى ھۆرامانى چە دۆروبەرە موسلى يان كەركووكى يان سەرنىشتو ئىرانى يان دۆروبەرە كوئىتە و پاكىستانى رووھو ھۆرامان بارشاكەردەبو، نەكرىقو، چوونكە ئا ھۆرامى (ھۆرامى-زۋانى) كە چە ناوچەكا ھۆرامانىيەنە مژىۋا، پېسە و شەبەكەكا، باجەلانەكا، يارسانەكا، گۆرانەكا، عەبدومەلەكئىيەكا، (ھۆرامى-زۋانەكا) پاكىستانى ...تد ھىچ تايبەتمەنئىيەۋى خېلەكى و چىن-بەنئىيەۋى ئايىنىشا نىيا، تاقە چىۋىۋى ھامبەش ميانئىشانە، زۋانى ھۆرامىن. بەلام كرىقو، ھەر پاسە كە بەلگى ھەنى، بە ئامى لەشكرو ئىمپراتۆرەكا ئا (ھۆرامى-زۋانى) كە ۋەرەنگارىشاكەردەبو، پەى بەرو ھۆرامانى دووربۇزىباۋە و ئىتر پەى وېگونجناى و ئەۋەمەنەى ناچارى بىبىبا تايبەتمەنئىيە كۆمەلايەتى ناوچەكا بەرو ھۆرامانى ھورگېرا، بەتايبەت ئانە كە كاتو دوورۇۋىستەيشا ھەژمارشا ئېنەو ئىسەى نەببىەن و فرەكەمتەرى بىبىنى و مرقۇبچ پېسەو ھەر زىنەۋەربۇى تەرى پەى ئەۋەمەنەيش چە ژىۋارى تازەنە، ناچارا وېش گونجىقو؛ پېكئامى كۆمەلايەتى، ئايىن، جۆرو بەرمەمئاۋرڈەى و ..تد.

من پەى وېم، ھىچ بەلگىۋە نەۋىنو و يان تاكو ئىسە نەڭبىنە، كە ئانەيە سەلەمنو ھۆرامەكى. (ھۆرامى-زۋانەكى) ئىمپراتۆبۇشا بىبىەبو و تەمامو ئا ناوچاشە گېرتەبوۋە، كە ئىسە ھۆرامى (ھۆرامى-زۋانى)شا چنە مژىۋا (پاكىستان و ئىران و عېراق).

چوارەم : زۋانى ھۆرامى زۋانو ئايىنپۇى بىيەبۇ، كە ناوچەكا بەرو ھۆرامانىچەنە پەيرەۋكرباقو و چە ئاۋە زۋانى ھۆرامى كرىباقو بە زۋانى فەرمى ناوچا و دەسەلاتا.

بە پەى لۋاو من، ئى ئەگەرەشا فرەتەر ئاۋەزگىرا، چونكە چە لىۋۇ كرىقو زۋانو ئايىنى زەدەشتى (ئاۋىستا) ى ھۆرامى كۆنە بۇ و زۋانى ھۆرامى ئىسەى چاگۇ ئامابۇ. ھەر پاسە پېسەو بەلگېۋى زىنەى و ۋەردەسى متاۋمى سەرنجو ئۋىستەكا ئايىنو (يارى) بدىيى، كە سەربارو ئانەى چە ئىسەنە فرېشا (كەلھورى زۋانېنى)، كەچى زۋانو ئايىنەكەيشا و ئۋىستە ئايىنىيەكاشا (زۋانى ھۆرامى)ن.

چە ئا بارۇ، بەلگى فرېنى و ئەر بە ورڈى سەرنجو جوگرافىاو ئايىنو يارسانى (كەركووك، ھاۋارەكۆن، سەحنە و .تد) بڈەيى، فرە بە ئاسانى ئانەى ۋىنىى، كە زۋانى ھۆرامى زۋانو ئايىنەكا ۋەلى ئايىنو ئىسلامى بېيەن، ھەر پاسە ئەر سەرنجو ئۋىسەرى و ھۆنىەرە ھۆرامى-ئۋىسەكا تاكو چەرخو نۆنزەى بڈەيى، فرە بە ئاسانى ئانەى ۋىنىى، ۋەرو ئانەى كە زۋانى ھۆرامى زۋانو ئايىنەكا زاگرۇسى بېيەن، چە ئا راجۇ بېيەن بە زۋانو ھۆنىارى و ئۋىستەى و بېيەى ھەژماربۇى فرەو ئۋىسەرا و ھۆنىەرا بەرو ھۆرامانىنە، كە زۋانى ئەڭايى وېشا ھۆرامى نەبېيەن و بە زۋانى ھۆرامى ئۋىستەنشا و بە ھۆرامى ھۆنىيىشا ھۆنىيىنى و ھۆربەسە ئايىنى و كۆمەلايەتتېيەكى وېشا ئۋىستېنى، زىنەتەرىن بەلگەن. [۴]

"زۋانى ماجق"

به په یلۋاو من نهک هەر زۋانېڅو به نامقو (ماچق) بېبەيش نېبیا، به لکو تاشای نامه کېچ نه زانانەن؛

یه که م: نۆیسته ی ۋاچه کی به "ماچو" هه لهن، (ماچق) درقسا!
دوهم: ئا ۋاچى زۋانى هۆرامییه نه دۋى فۆرمېش هه نى. (ماچوو، ماچق)،
که هه مان (نېژم، ئیژى) سۆرانین و چه قسه که رڌه یه نه قسه که رى
ئاسایى فره باره شکه رۆۋه! بارى یه که مه نه (ماچوو) کرڅارى ئیسه یی و
ئایه نده یین په ی یه که م که سی قسه که رى [من ماچوو، منیچ هەر ئانه ی
ماچوو]. بارى دوهمه نه کرڅارى ئیسه یی و ئایه نده یین په ی یه رهم که سی
تاکی ئاڌه | ئاڌ ماچق، ئاڌیچه | ئاڌیچ هەر پاسه ماچق، من دلنیانا ئاڌه |
ئاڌ سه بایچ هەر ئانه یه ماچق، ئاڌه | ئاڌ هه رده م ئانه یه ماچق]، که
یارسانه کی که رکووکی و دۆروبهریش کاتو قسه که رڌه یه فره به کارش
به را. ئا دیارده چه قسه که رڌه ی یارسانه کانه په ی خه لکو دۆروبهریشا،
که قسه که رڌه ی یارسانه کا نه یا ۋینبهنه، هه م پېسه و سووکایه تی و هه م
پېسه و ئەژناسنیۋى، یارسانه کبشا به "ماچق | ماچوی" نامبهرڌېنى و
هەر ئانه یچه نه، که تاکو سه ره تاو نیمه ی دوهمو سه ڌه ی ۋه لینی چه
شاره کا دۆروبهره هۆرامانییه نه پېسه و سووکایه تی به هۆرامه کا "ماچق"
ۋاچیان و ۋاچى. ۋهرو ئانه ی و په ی ۋه رگېرته ی چه ئا سووکایه تی و
نه زانییه یه، به په یلۋاو من درقسته رین نامېۋه په ی ئا دیالیکته یه، که چه
فره چه قسه که رڌه ی خه لکو پاۋه ی نزیکا، (دیالیکتویارى)ن.

ئەلفابىت

ئەلفابىت سىستەمىسى نۆستەين، كە چە كۆمەلېۋ پىتا و نىشانى پېكەي و ھەر پىتېۋە يان نىشانىۋە نمايانو دەنگېۋىنە و يەك ئەركىش ھەن و نەتاۋۇ دۋى دەنگى يان زىاتەرى نمايانكەرقو، بە يۆگېرتەي دۋى يان چن دەنگېۋى، بېرگېۋە پېكەيۋە و بە بېرگېۋە يان يۆگېرتەي چن بېرگېۋى، ۋاچېۋە پېكەيۋە و بە يۆگېرتەي چن ۋاچېۋى، دەسەۋاچېۋ پېكەيۋە، چە چن دەسەۋاچېۋى يان چن دېرېۋى، پەرەگرافېۋ پېكەيۋە...تد.

ئەلفابىت كۆمەلېۋ پىتېنى كە سەرو بنەماو دەنگەكا زۋانېۋى منىارە. ھەر دەنگېۋە كە ۋاتاۋ ۋاچېۋى چە ۋاتاۋ ۋاچېۋى تەرى جىياكەرقوۋە و فاروق، يان ميانو پىتى 'دەنگ-كپ'ى^[۵] (constant) و پىتى 'دەنگۆ-دەر'بە^[۶] (vowel) فاروق، پەنەۋازا ئا دەنگە پىتېۋە تايىبەتە بە وېش پەي بىرىۋەرە و ھەر پىتېۋە بەس متاۋۇ نمايانو يەك دەنگى بۇ، ھەر پاسە كە ھەر يوق چە نىشانە و ئامازەكا ئەلفابىتى (، ؛ . ! ؟ ...تد) يەك تاقە ئەركىشا ھەن و نەتاۋا ئەركو ئەۋىشا تەرى ئەنجامىدا.

ئەرەنىي پىتەكا ئەلفابىتى (ھېماسازى دەنگەكا) بە زانستو زۋانى / زانستو دەنگىشناسى پەشتىبىنقو ۋە ھەر زۋانېۋ ئەلفابىتى تايىبەت بە وېش پەنەۋازا. نەكرىقو زۋانېۋ بە پىمانەو زۋانېۋى تەرى ئەلفابىتتە پەي

بئىقۇرە، يان بەبى ۋەرچەمگېرتەى جىباۋازىيەكا زۋانەكەى، ئەلفايىتو
زۋانېۋى تەرى پەى نۆىستەىش بەكارىرىقو.

ئەر بە ورڈى ئەرەنىاي پىتى يان ھېئى پەى دەنگەكا سەرنجىئەىمى،
ئەرەنىاي ھەر پېتېۋى چ (سكرىپتى عەرەبى) و چ (سكرىپتى لاتىنى)، چ
سكرىپتەكا تەرىنە بە جورو دەنگەكا پەشتىينىقو، پەى نمونەى
سكرىپتى عەرەبىيەنە ئەرەنىاي پىتەكا بە جورو ۋاتەى (ئ، ت، خ، غ، ش،
ز، ژ، ن، ۆ، ئ) و بەباو بەرز و نزمى و ياگو درقسىبىەى دەنگەكا (چە
گلۋى و دەم و ميانو لچانە) نېشانى تايبەتى سەرشاۋە (ن، ت، خ، ف، غ،
ش، ز، ل، ۆ، ئ)، يان چېرشانە (ب، پ، ج، چ، ر، ي) نرىنېبەرە، نانەىچ
بە ياگو درقسىبىەى دەنگەكەى و جورو ژلېۋىاي زۋانى و لچا كاتو ۋاتەى
دەنگەكەىنە پەشتىينىقو، سەرە و چېرە و بۆرەو پىتەكا پەى ئانەى
گېلۋۇە، نەك ھەرەمەكى ھېماسازىي دەنگەكا و ھەر كەس بە حەزو وېش.

بە كوئى و پۇختى، (ئەلفايىت) سەرو بنەماو تايبەتمەنىيەكا زۋانېۋى
منىقۇرە و مشىقو بتاۋق بە پەنەۋازىيەكا ئا زۋانەىە وەلامبىدۋۇە و بتاۋبۇ
گرڈو دەنگەكا و ۋاچەكا ئا زۋانەىە ۋەرچەسەكەرقو [بنۋىسوق] نمايانكەرقو].
ھەر (ئەلفايىتېۋ) نەتاۋق دەنگى و ۋاچى زۋانېۋى بە درقسى بنۋىسوق و
نمايانكەرقو و چە يەكترى جىپاكەرۋۇە، ئا (ئەلفايىتە) كەم و ھەلەن،
ھەرچنە ھەزاران سالىچ بۇ، كە باۋبۇ و بەكارىرىاقو. ھەر پاسەىچ كە ھەر
چېۋېۋۇ چە ئى سەردەمەنە ۋاچىقو و چە بارەش بىرپارەبىدرىقو، مەرج نىيا

درقس بق. چوونكه گرڭ چېڅو لوجيكي تايهت به وبش هەن، به تايهت زوان و هېماسازي دهنگه كا هەر زوانېۋى. هېمى هېچ زوانېۋى چه وبشاۋه و به بى مه لامت و بنه ما به نا جوړه پېدانه بېبېنى. به پېچه ۋانو، هېماسازي هەر دهنگېۋى به راده و به رزي و درېڅى و نزمى دهنگه كەى په شتېبېنو. نه ك چه زو ئەلفابيتسازه كا (هېماسازه كا).

ئانه كه من گه ره كېما چه ئى بابە تېنه په يلۋاو وېم چه باره وش بنۋيسوو، ئەلفابيت به گرځينه ي و شناسه و ئەلفابيتى نېيا، به لكو مه به س په ي جوړييكه رڅهين چه باره و نا كومه له پيتا كه چن كه سېۋى په ي دهنگه هوراميه تايهت و جېياۋزه كا نيپنېره و خه ريكا پېسه و به شېۋ چه ئەلفابيتى هورامى مژناسيا و خه ريكا نويسته ي هورامى و نويسه را سه رو چن ده سېۋيه ره به شكه را و به شكه رڅه كەى رووه و زوانو ده گى و لاده گاي ملمانىق، كه به دلنياييۋ سه ره نجامېۋى خراش هەن و بق. چوونكه نمه كرىق، هەر دهنگېۋ قسه كه رڅه ي ده گاكو تونه نه بق، ئير ۋه رچه م نه گيرىق و فېره بڅرىق. ئانه ۋېرانكه رڅه ي زوانين. كاتېۋ فېره نه گېۋى تايهت به زوانېۋى مريۋره، مشىق و په نه ۋازا گرڅو ۋاچه كا نا زوانه يه و هامۋاتاكا گېروۋه و پارېزنق. فېره نه گنۋيسى و پارېزناى زوانينه نمه كرىق، ۋاچا دىاليكتېۋى سه پنى و ۋاچه كا دىاليكته كا ته رى ۋهرو بېيه ي دهنگېۋى جېباى، كه دىاليكته كه و وېته نه نېيه نى، دلېنه به رى! هەرمانى چامنى بنه چه برى زوانين، برپه ي پهل و پق زوانين، تېكداي زوانين، ۋېرانكه رڅه ي زوانين، شوڤينىزمى دىاليكتين، دلېنه به رڅه ي ته سه لى زوانين. ۋهرو

ئانەى بېيەى ئەلفايىتېۋى كە بە گىرژو دىيالىكتە كا زۋانېۋى وەلامبىدۇۋە،
پەنەۋازىبېۋى زۋانېن، نەك حەزو ئى نۇيسەرى يان ئۇ نۇيسەرى.

بېجگە ئانەىچە نەر بە ورثى و زۋانسانانە سەرنجو نا دىيالىكتە ھۆرامىيا
بىدەيى، كە دەنگە تايبەتە ھۆرامىيە كېشا چنە نېيەنى، بە گىرژىنەيى
دىيالىكتى مەرزىنىيىنى و كۆتى چېرو ھەژمونو زۋانە ھامساكا، تەمام
بە پېچەۋانە و دىيالىكتە ميانىيە كا كە فرەتەر چە ئا ھەژمونەيە پارېزىيىنى
و تايبەتمەنېى وېشا پارېزانان. من چېگەنە فرەتەر سەرو ئا بابەتى نمەلق،
چوونكە بابەتبۇە جېنە و خاستەرا كات و ياگېۋە تەرەنە چە بارەش
گفتوگۇ كرىقۇ. بەلام دىيەى زۋانى بەرو جوگرافىيا و دەگاكو وبتۇ، ئەلف و
ياو زۋانسانىن، ئەلف و ياو نۇيسەنى و نۇيسەرى بېيەين.

چە بارەو ئا كۆششا كە چە ۋىەرژەنە ئەنجامدېيىنى، يان چە ئىسەنە
خەرىكا ئەنجاممىريا، نەر ئېمە ھۆشو وېما كۆمبىدەيى و ۋاچى ھەر
چېۋېۋ ۋەلىنا ۋاتەن و كەرژەن، درقس بېيەن و ئاڭى بە گىرژو پىرسىارەكا
و پەنەۋازىيە كا سەردەمو ئېمە وەلامشادانۇ، بەدلىيايىۋ بېجگە وى
گېلكەرژەى چە كەتوارى و گىرژىنەكەرژەى نەزانى وېما، ھىچ
ئەنجامنەدەيى. ۋەرانۇەر و ئانەىچە، نەر بەبى سەلەمنى و
پەيجۆرىكەرژەى بېپارى و ھەرمانى ۋەلىنا رەڭكەرمېۋە، بەدلىيايىۋ
بېجگە ورنى پلەكانە كا چېرو پەياو وېما، ھىچى تەر ئەنجامنەدەيى؛
ھۆشيارى و زانستو ئېمە پېۋش ئىنا ۋىەرژەنە و پېۋش ئىنا چە ئىسەنە.

ۋەرانۋەرو پەيلۋاۋ نا كەسا، كە [سەرەراۋ ئانەي كۆمەلېۋ دەنگى جىياۋازى زۋانى ھۆرامىنە ھەنى و چە زۋانى فارسى و سۆرانىيەنە نىيەنى] ماچا، يان راستەر ۋاچوو، پړوپاگەندەكەرا و پاگېراره " (ئەلفايېت) و (كىبۆردى تاييەتە) پەي نۆيستەي (ھۆرامى) پەنەۋازە نىيەنە و متاۋمى بە ھەمان (ئەلفايېت) و (كىبۆردى فارسى) يە يان (كىبۆردى "كورڈى") يە [M] بنۆيسى، " ئى پرسىارى وېش قوتكەرۋە:

ئايا چە زانستو زۋاننىيەنە و سكرىپتى عەرەبىيەنە متاۋىق ھېمىۋە (بىتېۋە) پەي دۋى دەنگە [A] جىياۋازا بەكاربەرمى، كە بېيەيشا ۋاتاۋ ۋاچەكا فارۋ. ئەر وەلام نەخېرا، دەي چنى كرىق دەنگە ھۆرامىيە جىيا و تاييەتەكا [كە زۋانەكا دۆروبەرەنە نىيەنى] بە پىتق دەنگە تەرى بنۆيسى؟

ئەر وەلام ئەرى بۆ، دەي با ئا بەرېزى فەرماۋا بە قاچى سەرەرو وېشا كلاشا و بە گۆشى ۋىنا و بە دەم بژنەۋا و بە لووتە نان بوەرا و بە دەسى رانەبلا! چوونكە ئەرکو پىتەكا و نىشانەكاچ بە ھەمان شېۋە ئەرکو ئەنامەكا لاشەي دەسنىشارىكرىان و ھەر پىتېۋە ئەرکېۋى دەسنىشانكرىاش پنە ئەسپارىان، كە ئاماژەداين بە دەنگېۋى دەسنىشانكرىاي و نمەتاۋق ھامكات ئاماژەيچ بۆ پەي دەنگېۋى جىياۋازتەرى، چېگەنە مەبەس ئا دەنگېنى، كە ۋاتاۋ ۋاچەكا فارا و ۋاچەكا چە ۋاچە ھامشېۋەكا جىياكەراۋە؛ (سېر و سېر)، (كوت و كۆت و كووت)، (قول و قول و قول و قول)، (دېدى و دېدى)، (ۋەر و ۋەر)، (پەنە و پەنە) ..تد.

مەلبەتە جىياۋزىبىيەى و ۋاتا-فاراى ئا دەنگە تايىبەتا، كە زۋانى مۇرامىنە مەنى، ۋەلتەر سەلەمىيان و سەلەمىيانۆ و سەلەمنىق، مەر كەس ۋېراى لاپەردەى چەشمەكە ئايدىۋلۇجىيەكا وېش و دىەى كەتوارو زۋانەكاش بۆ و كەمېۋ وېش چنى زانستو زۋانى خەرىككەرق، فرە بە ئاسانى مئاۋق، ئانەى ۋىنىق، كە چە بنەرەتەنە و ۋەلتەر قسەكەردەى مۇرامىنە:

دەنگو (ڭ) فرەتەر و زالتەر بىيەن و دما تەر چېرو مەژمونو وانای بە زۋانى (عەرەبى و فارسى و سۇرانى) يەنە، كە دەنگو (ڭ) یشا نىيا، جىياتى پىتقو (ڭ) پىتقو (د) نۇسىيىنە و نىيىنۆ و بە ئا جۆرە ۋەرە ۋەرە پىتقو (د) زالە بىيەنە و فرەو ۋاچەكانە ياگۆ (ڭ) ېش گېرتېنۆ. پەى بەركۆتەى ئانەى، ئەر قسەكەردەى پىرەكا و مەر پاسە ئا كەسا كە (عەرەبى و فارسى و سۇرانى) شا نەوانان و مەر پاسەىچ قسەكەردەى خەلكو دەگا مىانىيەكا ناوچەو مۇرامانى سەرنجىدەيى، فرە بە ئاسانى مئاۋمى ئا راسى و كەتوارەى ۋىنى، كە قسەكەردەى مۇرامىنە فرەتەرەىن رادەو (ڭ) مەن و كەمتەرەىن رادەو (د) گۆكرىقو و ئاڭبچ فرەتەر بەس چە سەرەتاو ۋاچېنە. مەر پاسە ئانەىچ كە سۇرانى-زۋانەكى دۆروبەرەو ناوچەو مۇرامانى پىتقو (د) پىسەو وېش گۆنمەكەرا و فاراش بە (ى) مەر پەى مەژمونو زۋانى مۇرامى گېلۆۋە، كە نىكەو چىن سەڭ سالا (زۋانى مۇرامى) زۋانو ئەدەبىياتو ناوچە سۇرانى-زۋانەكچ بىيەن و ئاڭى ۋەرە ئانەى كە نەتاۋانشا (ڭ) پىسەو وېش گۆكەرا و بە (ى) ۋاچىيىنە؛ مەر پاسە ئەر بە ورڭى سەرنجىدەيى، تەنانەت ئا زارۋلە مۇرامى زۋانېچە، كە گىفتو

گۆكەردەي ۋاچە كاشا مەن، جىياتى ۋاتەي (ئەڭا)ى (ئەيا) ماچا و فرەو ئا زارۋلە ھۆرامى-زۋانېچە، كە چە ناوچە سۆرانى-زۋانەكانە پىڭا بىيىنى و گۆرى بىيىنى و ژيۋىنى، يان زۋانو ئەڭىشا ھۆرامى نىيا و بەس تاتەشا ھۆرامى-زۋانا، پىسەو كەسبۋى كە چە ھۆرامانە ژيۋابۇ، نەتاۋا (ڭ) گۆكەرا و بە (ى) گۆشكەرا "ئەيا". مەر پاسە ئا بەشە دىالېكتى كە چە پانتايىە جوگرافىيەكەو وپشا دووربۇزىيىنى يان دووربىكۆتەنى، بە مەمان جور چىرو مەژمونو زۋانەكا دۆروبەريشانە ۋاتەي (ڭ) پەي قسەكەراشا سەخت بىيەن و دلى قسەكەردەيشانە (ڭ) نەمەنبنە.

ئەر هىشتا كەسانبۇ سەرو ئانەيە پاگېرەرە، كە دەنگو (ڭ) چە بنەرەتەنە (د)بنە و قسەكەردەينە پاسە ماچىق، دەي با پەي ئېمە رۆشكەرەۋە، كە ۋاچق (ئەڭا) چە چىشۇ ئامىنە و سەلەمتا چە بنەرەتەنە ۋاچەكى "ئەدا" بىيەنە و بنەچەو ۋاچق (ئەڭا)ى بەرو زۋانى ھۆرامىيەنە بېزاۋە؟

ئايا كرىق بنەرەتتەرىن ۋاچق زۋانېۋى؛ يەكەم ۋاچى كە زارۋلە فېرەشبو، قسەكەرى ئازۋانەيە نەتاۋا دەنگەكاش پىسەو وپشا ۋاچا؛ خوق دەنگېران نەبىيەن و ھۆرامى-زۋانەكى ئانە دەسەپاچى نەبىيىنى، كە نەتاۋا يەكەمىن ۋاچى (ئەڭا)، دماو پىڭا بىيەي فېرېشبا، پىسەو وپش ۋاچا؟

ئەر ھۆرامى-زۋانى جىياتى (ئەڭا)ى "ئەدا"شا ۋاتەيى، ئا كاتە ئېمەيچ جوربۇتەر ھۆرسەنگىناي و لېكۆدای پەي دەنگو (ڭ) و (د) كەرىنى، يان

ئەر زۇان پېرۇگرامىزە ۋە ھېزبۇ ئاسمانى بېيى، ئا كاتە ئېمەيچ تاۋېنى، پېسە ۋە ئا پېرۇپاگە نەندە كەرە ناسيونالىستە كا ۋاچى ۋە بە ئانە يە ملبدەيى، كە بىنەرە تەنە دەنگە كە (د) يىن ۋە (د) نېيا ۋە ۋەرو ئانە ي كە ھۆرامە كى (ھۆرامى-زۇانە كى) نە تاۋانشا بە ئا جۆرە كە مەزگىشانە پېرۇگرامىزە كىيان، ۋاچو "ئەدا" ي ۋاچا ۋە ۋاچە كېشا فارپنە بە (ئەدا).

ھەلبەتتە ئەر چە ئانە يە چە مېۋىشە كەرمى ۋە ۋېما لابدەيى، كە ۋاچو (ئەدا) بىنەرە تىتەرىن ۋاچو زۇانىپنە ۋە (ئەدا) ۋە دەنگو ئەدئى ۋە ئەدا يە مەكىن دەنگ ۋە يە كە م كە سەنە، كە زارۋلە ۋەلى پېدا بېيە ي چە لەمۇ ئەدئىشەنە، مژنە ۋۇش ۋە مژناشۇس ۋە ھەر پاسەيچ دما ۋە پېدا بېيە يچ يە كە مەن دەنگ ۋە يە كە مەن كە سەنە كە سا، كە زارۋلە مژناسۇس، ئەي ياگە گېرى ناما (personal pronome) پەي يەرەم كە سى تاكى (ئادە، ئېد، ئاد، ئېد، ئادى) چە زۇانى ھۆرامىنە چېش، ئايا چە بىنەرە تەنە "ئادە ۋە ئىدە ۋە ئاد ۋە ئىد ۋە ئادى" بېيىنى؟

ئەر ۋەلام ئەرى بۇ، دەي ديسان چى خراب ئاۋەزى ھۆرامى-زۇانە كا رۇوبەرۇ ۋە مەنى، كە سانېۋ كە كۆمەلېۋ ۋاچېشا پەي پەيۋەندىگېرتە ي ۋە ئامازە داى چېۋە كا ژىۋاى رۇانە ۋە ۋېشا نېيېرە، كە ۋېشا نە تاۋانشا ۋە نە تاۋا ۋاچاشا؛ ئايا زانستو زۇانى چە ئەفسانە سازى ۋە نائاۋازگېرىي چامەنە يە پەشتىۋانىكەرقو؟

دېسان ئانەيچ ئېمە تووشو كۆمەلېڭ گىرڧتا كەرق و چنى لۇجىكى ۋزۇمانە زقرانى؛ ئەر زۋان "پرۇگرامىزە كىياو يەزدان"ى بۇ، كەۋاتە فاراى دەنگو ۋاچۇ "ئەدا"ى بە (ئەڭا)ى كەموكوپىن چە درۇسكەرڭەى مۇرامەكانە و گىرڧتەكە پەى توانو (يەزدان)ى گېلۇۋە. بەلام ئەر زۋان پرۇگرامىزە نەبۇ و دىاردۇ پەرەئەساو پەيۋەندىيە كۆمەلەيتىيا و وەلامۇداى بە پەنەۋازىيەكا پەرەئەساى و جورو ژىۋاى كۆمەلەكا بۇ، دەى دېسان ئاۋەزگىر نېيا، ئەندامى كۆمەلېۋى ۋاچېۋە | كۆدېۋ پەى پەيۋەندى وېشا بىيارە و بەكاربەرا، كە وېشا نەتاۋا دەنگەكا ۋاچەكى پېسەو وېش ۋاچا!

كاتېڭ كە يەكەم ۋاچۇ زۋان-فېرىبىيەى زارۋلەى (ئەڭا) بۇ و ۋاچەكى تەۋەنۇ بناخەو زۋانى بۇ، مشىق ۋەرو چېشى مۇرامەكى (ئەڭا)ى جىباتى "ئەدا"ى بەكاربەرا و نەتاۋابۇشا و نەتاۋا "ئەدا" ۋاچا؟ ئايا پەى مۇرامەكا ۋاتەى ۋاچۇ "ئەدا"ى چە ۋاتەى (ئەڭا)ى سەختتەرا، تاكو ناچار (ئەڭا) ۋاچا؟ ئەى ۋاچۇ (گدى گدى) چى نەبىيەنە بە (گدى گدى) و ۋاچۇ (دېدى) چى نەبىيەنە بە (دېدى) و مەر بە (دېدى) مەنېنۇ؟

مەر پاسەيچ، چە بارەو پىتۇ (ۋ)، بېجگە بارو نەگونجىباى يەرى پىتە دەنگۇ-دەرا [vowels] پېۋەرە چە زۋانى مۇرامىنە، چىنن ۋاچى پېسەو (وەر، واناي، وەنەى، وەزى، وارڭەى، وار، ..تد) مۇرامىى مەنى، كە جىباىى و جىباۋازىبىيەى دەنگو (ۋ) چە دەنگو (و) سەلەمنا و دەنگو (ۋ) دەنگېۋى جىبان و بنەرەتو زۋانى مۇرامىنە مەن. پەى زىاتەر ئاشنابىيەى

به جېياۋازىيەكەى متاۋمى ئا ۋاچا كە ناوچە ميانىيەكا مۆرامانىيەنە به (ۋ) ماچيا و چە ناوچە كە نارىيەكا مۆرامانىيەنە به (و) ماچيا، ۋاچى و بوانمېۋە، به ئاشكرا گۆكەرڈېۋى (سۆرانى) ۋەرو گۆشا گنق و به ئاشكرا جېياۋازى ميانو ۋاتەى دەنگو (و) چە ئى ۋاچانە (واناى، واردهى، وهزى) چنى ۋاتەى دەنگو (و) چە ئى ۋاچانە (اران، وەرگ، وهنى) به ۋاتەى و دەمو مۆرامى-زۋانېۋى مەن و دەنگو (و) دلى (اران، وەرگ، وهنى) چە دەنگو (و) دلى (واناى، واردهى، وهزى) تېرتەر ۋەرگشوش گنق و كاتېۋ پيتو (و) سەرەتاو ئى ۋاچا (اران، وەرگ، وهنى) ماچىق، فرەتەر لچى گرژى و بازنەو خرپشا گولانەتەر و بەرەو بەر بەرپرا و فرەتەر مەلاشقو گرژ كرىقو و لۆ مەلاشقو گىرىقو، به پېچەۋانەو ۋاتەى (و) سەرەتاو ئى ۋاچا (واناى، واردهى، وهزى)، كە (و) فرە لاۋاز و نەرمتەرا و لچى كەمتەر گرژ و دەم فرەتەر كرىقوۋە و گرژكەرڈەى مەلاشقو كەمتەرا.

به پېچەۋانەو پەيلۋاو ئا كەسا، كە ئەجۋشا ئا دەنگە بەس چە قسەكەرڈەى خەلكو تەۋېلى'نە مەن، فرەو دەگاكو دلېراسى مۆرامانى ئا دەنگەشا مەن و چە ئا بارۆ متاۋمى پەى دىمانەو مۆرامى-زۋانەكا چە بەرنامە تەلەفزيۋىيەكانە گۆشگېرمى، فرە به ئاشكرا ئا دەنگە مەن و بەس تايبەتمەنى قسەكەرڈەى خەلكو تەۋېلى و دىاليكتو لەۋنى نېيا. ئا دەنگە بەس چە قسەكەرڈەى ئا ناوچانە نېيا، كە كۆتبى مەرزو ميانو مۆرامانى و هامسا سۆرانى-زۋانەكانى و ئانەيچ پەى مەژموونو زۋانەكا پەى سەرو يەكترى گېلۋوۋە. رەنگا چە ئا بارۆ بە نمونە ئاۋرڈەى

قسە كەردەي ھۆرامى-زۋانە كا دەگاۋ خەرىپانى خاستەرىن نمونە بۇ، كە چە قسە كەردەيشانە بەس دەنگو (ۋ) نەفارىپان، بەلكو فرە ۋاچى سۆرانى بەكارىريا و زۋانشا تېكەلېۋا چە ھۆرامى و سۆرانى.

مەلەتە مەبەسو من چە بە نمونە ئاۋردەي قسە كەردەي خەلكو دەگاۋ خەرىپانى و دەگاكا تەرى كە پاسە قسېكەرا، رەخنەگېرتەي يان كەم تەماشاكەردەي قسە كەردەو ئاڭىشا نېپا. نەخېر، ئانە سرووشتو گەشەو زۋانين و پەيۋەندىش بە ھەژمونو زۋانە كا سەرو يەكتىرېۋ ھەن، نەك زاناي و نەزاني زۋانى، يان رەسەن و نارەسەنى زۋانو ئېڭى و ئەۋى. مەبەسو من نىشانداي نىكايەتى و تېكەلېبەيى زۋانەكان ھەر پېسەو چىنە كا خاكو زەمىنى، كە رەنگۆ توۋالۆ خاكو ميانو چىنە كا ئو رەنگۆ چىنە هامساكا نەشقو. پەي نمونەي ئا سۆرانى-زۋانى كە هامساۋ ھۆرامى-زۋانەكانى چە زۋانشانە فرەتەر ۋاچى ھۆرامى ھەنى، تاكو ئا سۆرانى-زۋانى كە هاممەرزى ھۆرامانى نېپەنى. بە ھەمان جۆرىچ پەي زۋانى ھۆرامى پاسا و پاسە پوۋەمئوق؛ ھۆلىرىي ئەجۇشا شارەزوورىي ھۆرامى-زۋانېنى.

بەلام نەمەبۇ، ئېمە ئانەيە ۋەرچەم نەگېرمى، سەرىارو تېكەلى و هامسايى ھەزاران سالەو ھۆرامى-زۋانا و سۆرانى-زۋانا، كەچى تەنانەت ھۆرامى-زۋانى ئا ناوچاچە كە هامساۋ سۆرانى-زۋانانى، كاتېۋ ئى جۆرە ۋاچا (گيان و ژيان) يان (وەرە، ئەو، نەو، لېرە، ..تد) ماچا، دەنگو (ى) و (و)

ه) فرە درېژكەراۋە و دمايى ۋاتەى دەنگەكەينە، فرەتەر دەمشا پانكەراۋە (گېيان، ژېيان)، (وهرى، ئەوئى، نەهوى، لېرى). مەر ئانەيچە بېيەن بە مايە و گالتهكەرڭەى بە سۆرانى-قسەكەرڭەى مۆرامەكا و فرە جارى ۋەرو جۆرو ۋاتەو ئا ۋاچا يەنگى كرىاۋە. بەلام كاتېۋ سۆرانى-زۋانېۋ ئا ۋاچا ماچۆ، دەنگو (ى) كوۋلا و دەنگو (ه | ە) چە دەنگو (ا) نزيكا.

چە رازۋانو زۋانى مۆرامينە، دماگنۆ suffix (ا+و، و+و، وو+و، ي+و، و+و) كە چە قسەكەرڭەى مۆرامى-زۋانەكا مەرزو جوگرافياو زۋانى مۆرامينە مەن، چە بنەرەتەنە (ا+ۋە، و+ۋە، وو+ۋە، پ+ۋە، ي+ۋە، ۋە)ن و بنەماي زۋانەۋانېۋ وېش مەنە و ۋەرو ئانەين، كە زۋانى مۆرامينە ۋاتەى دۋى و يەرى پىتى دەنگۆ-دەرى چە برگېۋەنە پېۋەرە گونجيا نپيا و سەختا. نمونە (ا: منيا+ۋە | كەرا+ۋە)، (ۆ: كەرۆ+ۋە | كەروو+ۋە)، (ې: چېۋې+ۋ، چۆكل+پۆ)، (ئ: بى+ۋە، لۋى+ۋە).

مەر پاسە، دەنگو (ۋ) چە ئى ۋاچانە (ۋاران، ۋەرگ، ۋەز، ۋەنى) چە بنەرەتەنە پىتەكى (ۋ)، نەك (و)، پاسە ۋەلتەر ئامازمەدا، زۋانى مۆرامينە بېجگە بارى ناۋازەى، دۋى و يەرى پىتى دەنگۆ-دەرى پېۋە نمەگونجيا.^[۹] پەى خاستەر ئەنەياۋاي و ئەۋەئېستەى مەلامەتو فارىپاي (ۋ) بە (و) و مەر پاسە فرەيى رادەو (د) چە (ڭ) چە قسەكەرڭەى خەلكو ناوچە مەرزىيەكا مۆرامانينە، متاۋمى گېلمېۋە پەى سەرو بابەتو جوگرافياو زۋانى و مەژمونو زۋانەكا سەرو يەكترى چە ئا ناوچانە، كە هامسېنى.

کاتبۇ که قولايي جوگرافياو زوانينه دەنگه کی (ؤ) و (ذ) چه مهرزه کانه با به (و) و (د)، مه لامة ته که ش فره ناشکران، به تاييه ت کاتبۇ که ؤبني، ئا دەنگي قسه که رڭدهي زوانه هامساكاو ئا ناوچه مهرزيبانه نبينه ئي. ديسان ئانه يه ؤاچوو، مه به س ره خنه گېرته ي و که مگېرته ي قسه که رڭدهي ئا ناوچا نبيا، به لکو رڭشنکه رڭدهي مه لامة تو فاري اي دەنگه کان.

چه ئا بارؤ، متاؤمي سهرنجو دەنگو (ه | ه) چه دماو دەنگو (و) چه دماي ي ؤاچبنه بڭدهيي، که تاكو به رهو قولايي جوگرافياو زوان ي سؤراني بلعي، دەنگه که به جوره ئەلف (ا) پؤي لاؤازي به رگنو و ؤاته يشه نه دەم بق به ته ئەي ته قا، به لام تاكو به رهو ناوچه مهرزه کا ميانو زوان ي سؤراني و زوان ي هؤرامي بلعي، دەنگه که ؤاته يش هامئاست و تاكو رادهو که مېؤ به رزؤ-بببهي ملق و دەم پانکريؤوه و لچي به شېوهو نهرمه خؤهي کرياؤه و ته نانه ت ميانو ئي سهر و ئو سهر و شاره زه و ورپينه نه جيباؤازيي ؤاته يش ناشکران. ئانه يچ رادهو هه ژمونو زوان ي هؤرامين سهر و زوان ي سؤراني.

چه باره و پېوه ره ئاماي پيته دەنگ-کپه کا، زوان ي هؤرامي تاييه تمه نبی زوانه سلاقييه کاش هه ن، که ئاماي چن پيتبؤي دەنگ-کچي پېوه ره گونجيان و فره ئاسايي برگېهونه يان چه دؤي برگېنه يه ري پيتي دەنگ-کچي پېوه ره مه يا و گنا پالؤو يه کتري، نموونه (ب | رنج، ق | ره | مي، بز | له، قش | ره، گ | ياؤ، شه | پ | لا | خي، ؤ | لک، مه | زگ، قور | ته | مل، ته | تک، چن | گي، چن | گ | له، گلار | کو، گرڭ، ق | ر | ناي، م | لک، چ | لک، سل | ق، فل | ق،

بان|تلیر، بَل|بەر، لنگ|اۋ|قووج...). پاسه ۋېنە، فرە ئاسایی دۆی و
یەری پیتی دەنگ-کچی مهیا و گونجیا و گرفتو گۆکه رژهی ۋاچه کا
درۆسنمه کەرۆ و هارمۆنی و نهرمی و موزیکو ۋاچه کا تېکنمه شو، کۆله
مدرای میانو پرگه کا، ۋاته یشا ئاسان و نهرمکه رۆ.

کۆل و پۆخت، من چېگه نه وېم چه فره باره که رژهی نموونه کا لامدهو،
چوونکه چه ۋهراپی و هەر پاسه دلی به شه کا ته ریه نه چه باره و نا دهنگا و
جیباۋزیشا و فارای ۋاتا و ۋاچه کا کۆمه لېڤو نموونی ۋه رچه م ۋستېنی. ئه ر
ئا فره باره که رژهیه نه په نه ۋاز بو، کریق چه درېژو و شیکه رژهی ئی
بابه تېنه، نموونی فره ته ری باریاۋه.

به هه مان جوړو پیتو (څ، ډ) ئی پیتچه (پ، ق، بای) هه م چه (ن، و
ۆ، ی|ئ) دهنگ جیباۋزینی و هه م ۋاتا و ۋاچاچ فارا. ئه ر به ورډی
قسه که رژهی و نۆیسته ی هۆرامی ئارۆی سه رنجبده یی، فره ئاشکرا
بیهی ئا دهنگا مژنه ۋمی و په نه ۋازینی هېماسازیشا ده رککه رمی.

چه باره و پاگه نه و که سانپۆی، که به به راۋرډکه رژهی ۋاچه هۆرامی و
ۋاچه فارسی و سوۆرانییه هه مبه شه کا په شتیبینا و ئۆیه کترشیه ی ۋاچه کا
که را به بنه ماو "دیالیکت-بیهی" هۆرامی، با سه رنجو ۋاچا میانو زۋانه
سلاقه کا (زۋانه کی وهرکۆتو ئۆروپای) و هه ر پاسه ۋاچه هه م-شپۆه کا

زۋانە گېرمانە كا (ئالمانى و ھۆلەندى و بەلجىكى و ئىنگلىزى)، يان ۋاچە
 ھام-شېۋەكا ميانو زۋانى رۆمانەكا (ئىسپانى و ئىتالى و رۆمانى و
 پورتوگىزى..تد) بڭا، ئەى سەرو چ بنەمىۋى ھەر يوق چە ئاڭبشا زۋانا و
 دىيالېكت نېيا؟ ئەى چى و بە چ پىمانېۋ (كەلھورپى) و (ھۆرامى) و
 (سۆرانى) و (كرمانجى) و (زازاكى) پەنج زۋانى جىئ نېبەنى و دىيالېكتى يەك
 زۋانىيەنى؛ كە نىكا يەتى ميانو ھۆلەندى و ئالمانى چە نىكا يەتى ھۆرامى
 و سۆرانى زىاتەرا؟

كەسانېۋ، كە بەبى ھىچ بنەمىۋى زۋانەۋانىيە ھۆرامى بە دىيالېكت [۱۰] و
 بنە-دىالېكت [۱۱] و "بنە-بنە-دىيالېكت" [۱۲] مزانا و "زۋانى كورڭى" كەرا بە
 چەترق زۋانە بە "دىيالېكت" كرىكا، ئەر (ھۆرامى) دىيالېكتو زۋانېۋيا
 بەنامق "زۋانى كورڭى" [۱۳]، دەى سەرو ھەمان بنەماى، پەى پارېزناى
 دىيالېكتەكا، پەنەۋازا "كىبۆردە كورڭىيە" كى بە پەنەۋازى پارېزناى گرڭو
 دىيالېكتەكا ۋەلامبڭوۋە و دلى ئاڭبشاچەنە (ھۆرامى). [۱۴]

كەسانېۋىچ، كە ھۆرامى بە زۋان مزانا، بەلام پېسەو زەمانو بەگلەرانى
 ھەر يوق گەرەكشا قسەكەرڭەى دەگاكو وېش و ھەزى تەمەلانە [۱۵] و
 وېش كەررق بە "زۋانى ستاندارد" و گەرەكشەنە ئەلفاىتو زۋانى ھۆرامى
 بەس پىتى ئا دەنگا با، كە قسەكەرڭەى دەگاكو وېشانە ھەنى؛ ئايا كرىق
 بە ئېمە ۋاچىق بە دىيالېكتەكا تەرى چېشكەرمى و جىباۋازى ۋاتاۋ ۋاچەكا

چنى نىشانىڭىز ۋە چى فەرنىڭىز بىنۇيسى، كە گىرڭو ۋاچە مۇرامىيەكا
ۋ گىرڭو ھامۇاتا دىيالىكتە مۇرامىيەكا ۋى گېرۇ ۋ گېرۇرۇۋە؟

پاسە ۋەلتەر ئامازەدرىيا، كەمى نىيەنى، ئا كەسى كە سەرو ئانەيە
پاگېرارە، ھىچ جىياۋازىبۇ ميانو دەنگە مۇرامىيەكا ۋ سۇرانىيەكانە نىيا ۋ
ئا جىياۋازىيە كە مەنى، (ڭ، ۋ، ق، ن، ې) دەنگى جىياۋازىيە نىيەنى ۋ
جىياۋازىيە دىيالىكتىيەنى، ۋەرو ئانەنى پىتى تايىبە تېشا پەنەۋازىيە نىيەنى ۋ
(ڭ) مەر (د)، (ۋ) مەر (و)، (ق) مەر (و)، (پ) مەر (ي)، (ئ) مەر (ي)،
(ن: نىگ) مەر (ند) ھەنى. پىرۇپاگەندى ئا كەسا بە زانستو زۋانى ۋ لۇجىكو
زۋانى پەشتىنمە بەسا ۋ مەردەم خەرىكو چىن-بارەكەردەنى پەيلۇاۋا ۋا ۋە
برا شۇفېنىستە سۇرانىيەكا ۋ بىشانى ۋ فرەتەر كەسانى ئەسىمىلا كىرىپتى.

ئەر ھامبەشىي ۋاچەكا بىنەماۋ يەك-زۋان-بىيەنى دۇي دىيالىكتا بۇ، دەنى
مىيانو زۋانى فارسى ۋ زۋانى سۇرانى ۋ زۋانى كەلھوپى ۋ زۋانى لورپى يەنە
كۆمەلپۇ ۋاچى ھامبەشىي مەنى. ئايا كىرىق ۋاچىي زۋانى سۇرانى ۋ
كەلھوپى ۋ لورپى مەرى يەرى دىيالىكتى زۋانى فارسىيەنى؟ ئايا كىرىق
جىياتى (ئاۋ ۋ ئاف) سۇرانى-زۋانەكى ۋ كەلھوپى زۋانەكى ۋ كرمانجى-
زۋانەكى (ئاب) بىنۇيسا؟

پالو ئا پەيلۇاۋىو، كەسانبۇ تەرى مەنى، كە پەنى نۇستەنى دەنگو
بۇرەنى (ق: لۇ Lü|Luh) پىتۇ (ۋ: لۇ LO) بەكاربەرا ۋ پەنى نۇستەنى

دەنگو چېرەى (باى : پېسە | p:hse | p:ise ، گلى | Gl:h | Gl:i) پیتۆ (ئى):
 پېسە (p:ese ، گلى | Gl:ē) بەکاربەرا، كە مەر دۆه پیتەكى مەم پەى نۆستەى
 (ق : لۆ) و (ۆ: مۆر)، (ئى : ئېر) و (پى: ئېگە) بەكاربەرا. ئانەىچ كىفرېۋى
 زۆانەۋانين و نەمەكىرېۋ پیتۆ ھېماو دەنگېۋى پەى دەنگېۋى تەرى
 بەكاربېرېۋ و گىرڈ پیتېۋە تاقە ئەرکېۋى دەسنیشانكېرېاش ھەن، كە
 نەمیشدای تاقە دەنگېۋىن.

دماو ئا دەسەىە، كە سانېۋى فرە كەم ئى دەسەۋاچا (ھۆرامى Horami،
 ھۆرامان Horaman) بە جۆرېۋى ھەئە منۆسا : ھەۆرامى Heorami،
 ھەۆۆرامى Heuorami ، ھۆۆرامى Hoorami ، ھەۆۆرامان Heuoraman
 ، ھۆۆرامان Hooraman ..تد، كە پارۆانو ھېچ زۆانېۋى تەنانەت زۆانە
 سەپپاكاچ [عەرەبى و فارسى و سۆرانى] پەشتىۋانى ئا جۆرە نۆستەىە
 نەمەكەرۋ و بېجگە نەببەى زانىارى چە بارەو زۆانى و پارۆانى و پانۆسى،
 ھېچى تەر نېبا؛ دۆه-بارەو پیتېۋى دەنگۆ-دەرى يان پېۋەرەلكناى يەرى
 پیتە دەنگۆ-دەرا چە بېرگېۋەنە بەتايبەت زۆانى ھۆرامىنە، كە ھېچ
 ھۆرامى-زۆانېۋى نەتاۋۆ ئا دۆهپاتكەرڈەى و پېۋەرەلكناىە بوانۆۋە و چە
 قسەكەرڈەىنە چېۋى چامنە نېبا، كىفرېۋى زۆانەۋانين. ئەر ئېمە
 ھەئەنۆسى ئا ۋاچا بە بېرگەبەنى بوانمېۋە، پېسە بەرمشا :

ھۆۆرامى = ھۆۆ + رامى = (ھۆۆ) دەنگو چېرەىن، (رامى) نامۆ كەسېۋى
 ھۆۆرامان = ھۆۆ + رامان = (ھۆۆ) دەنگو چېرەىن، (رامان) نامۆ كەسېۋى

ئەۋى تەرىپ بە ھەمان شېۋە، ۋەرەنجامو نەزان-نۆستەيەنى و بەس. چوونكە تەنانەت زۋانە خىيالىيەكە و وپچشانە "زۋانى كورڈى" كە ئارقۇ بە كىرڈەۋە ھەمان (زۋانى سۆرانى) ن و بەس، تەنانەت زۋانى سۆرانى 'چەنە بوارو پېۋەرە رېزكەرڈەى نەزانانە و يەرى پىتە دەنگۆ-دەرا ھە[وۆ]ارامان يان دۋەپاتىبىيە و (ۆ) ى ھە[ۆ]ارامان، بىيەيش نىيا. ئەر دۋەپاتكەرڈەى (ۆ) يەنگۆكەرڈەى سەقەتانە و زۋانى ئىنگىلىزى بوو (پرووم Room) دەنگو ئا (و) ئىنگىلىزىيە (ۆ) نىيا و ھەر پاسەيچ (ۆ) نىيا، زۋانى ئىنگىلىزىيەنە (oo) كۆمەلېۋ ۋاچانە دەنگىش كولا (book, brook, took, look) و كۆمەلېۋ تەرەنە دەنگىش درېزا (hood, stood, wood) ھەر دۋە بارەكەنە (oo) گنو ميانو دۋى پىتە دەنگ-كپا و مەر ئەھرىمەن بتاۋۇ نۆستەى دەنگەكا جىياكەرۋۋە، ئانەيچ پەنەۋازىيش بە دەرەكەرڈەى زۋانى ھەن، نەك زاناي. يەنگۆكەرڈەى بارېۋى چامنەيە پەى زۋانىپۋى تەرى، ئا بەڈبەختى و زۋان-نەزانىيەشە چنە بەرمىشوق، كە كۆمەلېۋ نۆيسەرى ھۆرامى كۆتېنېشەنە. فرە بەداخۇ ئا كەسى، نەك ئاماڭى فېرىبىيەى درقس نۆيستەى ھۆرامى نىيەنى، بەلكو وېشا بە زانا مزانا و ھەنە نۆيسىيەكە و وېشا بە زاناي و نۆيسەرا تەرى بە نەزان و بە گالته گېرا.

چە ئانەيچە خرابتەر و ۋېرانكەرتەر، ديارڈېۋى تازەن، كە كەسانېۋ بە مەلامەتو ئاگاڭدارنەبىيەى، يان بە ئەنقەست و پەى وى جىياكەرڈەى چە گرڈ كەسى، يان ۋەرو ئامانجېۋى رامىيارى، خەرىكو فاراي ھېماو دەنگە

ھامبەشەكا ميانو (زۋانى ھۆرامى) و زۋانەكاتەرىيەنى، كە بە ھەمان سكرىپتى عەرەبى منۋىسىيا.

بە جوربۇى گرڈبنەبى و بە پلەبەنبى يەرە دەسەى يەكەم، كۆمەلپۇھ پېكمارا و ھاندەرو ئاڈبشا پەى نكۆلپكەردەى چە جىپاۋازبىيەى و فاراى ۋاتا و ۋاچەكا بە ببىەى ئا دەنگا، بە (پەىلوئۇى ئاىدىۋلۇجى پەى زۋانى و كولتورى) پەشتەبىنا و ئەرەنىاى ئا چن پىتە تايبەتا پەى دەنگە تايبەت و جىپاۋازە ھۆرامىيەكا بە مەترسىبۇى گۆرە پەى سەرو "ئاساىشى نەتەۋەى" وېشا مزانا و چە ئا بارۆ بە تەمامى ھامدەنگى شۆفېنىستە سۆرانى-زۋانەكانى، كە پەى سەپناى زۋانو وېشا، خەرىكېنى زۋانەكا تەرى دلېنەبەرا، ھەر پاسە كە شۆفېنىستە-كرمانجەكى پەى سەپناى زۋانو وېشا خەرىكېنى (زۋانى زازابى) دلېتەبەرا. [۱۶]

ۋەرانۋەرو ئا يەرە دەسەىيە (كۆمەلپى يەكەمى)، دەسەى چوارەم (كۆمەلپى دوەمە) بە دەمارگېرى پېچەۋانە و بە ھەمان نەفەسو شۆفېنىستە سۆرانى و ناسيونالىستە "كورڈ" ەكا گەرەكشا گرڈ پىتەۋە ھامبەشە ميانو (زۋانى ھۆرامى) و (زۋانى سۆرانى) يەنە فارۆ بە ھېئى تەرى، گرڈ ۋاچبۇھ ھامبەشە، تەنانەت ئا ۋاچبۇچە كە رەچەلەكشا پەى زۋانى ھۆرامى گېلۆۋە، دلېنەبەرق، كە كۆششېۋى چامنە بە ھىچ جوربۇ زانستو زۋانى پەشتگىرىش چنە نەكەرەرق و بە زۋانى ھۆرامى خزمەتنەمەكەرەرق، بەلكو زۋانى ھۆرامى ۋېرانتەر كەرەرق. پاسە ۋەلتەر ئاماژەدرىا، ئەرەنىاى ھېماو

دەنگەكا مەر زۇنپۇي و دەسنيشانكەرذەو جۆرو (سەرە) و (چېرە) و مېماكا مەلامەتو وېش مەنش، نەك گوتەرەكارى و حەز و پەي وەشى. چە ئا بارۆ بەس متاۋمى ۋاچى 'مەرە سەرەو ئەدەبىياتو مەزار سائەو ۋەلىنا، كە پاسە بېكەس چېرو دەسو خرابكەرا گنۆ!

ئەر ئېمە گەرەكمابو مەرمانو ئا چوار دەسەيە، يان ئا دۋە كۆمەلا دەسەۋاچېۋەنە ۋېناكەرمى و بنۋىسى؛ زۋانى مۆرامى پېسەنە گونكېۋى بەدبەختى ۋەرو دەسو كۆمەلېۋ شاگرذە نەزان و دوژمنسازانە و مەر يۋشا بە گۆترەو نەزانى و قىنگەرىي وېش گونكەكى برق و پانەكەرۋە و نانېۋە خرابە پەچق.

چە بارەو دەسەي يەكەمىشا، ئەر چەمىناي ئايدىۋۆلۋجى ناسيونالىستى و ئەسىمىلابىيەي نەبو، ئايا ئاڭى مەر سەرەو ئا پىرۋياگەندە بېنەما و نەسەلمىيا وېشا پاگېرنېرە؟

چە بارەو دەسەي دۋەمىشا، كاتېۋ كەسېۋ تۋاناو جېياكەرذەي دەنگەكا ئى ۋاچاشە (شۆبۆ، گىفتوگۆ، مۆر - مۆر، ئېر، ئېگە،..تد) نەبو، ئىتر چنى كرىق بە پەيلۋا و قسەكەرذەي ئا جۆرە كەسا چە بارەو (زۋانى و دىيالېكتى و رازۋانى و رانۋىسى) گىرنگىبىثرىقو؟

مەر پاسە چە بارەو دەسەى يەرەمبشا، كەسبۇ كە چە بارەو بىرگەسازى و ۋاچەسازى و پەنەۋازى پىتە دەنگۆ-دەرا و نەگونجىپىي دۇى يان زىاتەر پىتە دەنگۆ-دەرا چە بىرگەۋەنە و ..تد شارەزايىش نەبۇ و بە ئارەزوو وپش پىتى و مەيى پېۋەرە رىزكەرۇ و زۋانەكەنە دياردەى چامنە بىيەيش نەبۇ و مېچ كەس نەتاۋۇق بوانوشاۋە، ئىتر چېش چە ئانەيە بىكەلكتەر مەن، كە چنى كەسانى چامنەى چە بارەو (زۋانى و پارزۋانى و پانۋىسى) قىسبەكەرى و مشتومپرېقۇ.

رەنگا چە بارەو ئا دەسەيە خاستەرىن و سەرنجكېشكەرتەرىن چېۋ ئانە بۇ، كە كاتو قىسەكەردەيشانە چە بارەو "زۋانى كوردى"ى و "دىيالېكت-بىيەى مۇرامى"، تاكو جارېۋ ماچا "مۇرامى دىيالېكتا" دە جارى "زۋانى مۇرامى" ماچا و تەنانەت سەرەتا و دماي پەرەگرافو قىسەكەردەكەيشا، مەر بە ۋاتەى "زۋانى مۇرامى" دەسپنەكەرا و تەمامناش.

چە بارەو دەسەى چوارەمى يان كۆمەلى دوەمى، بە پەيلۋاۋ من بەس ئانە ۋەسىن كە ۋاچى 'تاكەروو، خاسش نەكەردى، با خراب نەبۇ'.

بە كۆلى و پۇختى، مشتومپرەكەردەى و كۆششكەردەى پەى سەلەمنى زۋانبىيەى (مۇرامى) پەى كەسانبۇى كە (ئايدىۋلۇجىي چەمى بىنپى و ۋەرانۋەرەو زالبىيەى زۋانبۇى تەرىۋ نەسىمىلى بىبىنى)، بېسەنە ئاۋگوزاي بە ۋبچنە. چوونكە كەسانى چامنى، مۆش و ئاۋەزو وپشا كۆمدمان و

ۋىركەرژدەيشا بە كەسا تەرى ئەسپاران و پەى لابلەرژدەى چەشمە
ئىدىيۆلۆجىيەكاشا و رزگاركەرژدەيشا چە نەوشى ئەسىمىلا-بىيەى
سەردەمبۆى فرە پەنەۋازا. ۋەرو ئانەى ۋەرانۋەرو پىرۆپاگەندەكا ئادىشاۋە،
بەس ئانە ۋەسىن، كە چە ئادبىشا پەرسى: دىيالىكت چىشا و ئەر ھۆرامى
دىيالىكتا، ئەى قسەكەرژدەى ژاۋەرووى، يارسانا، شەبەكا، باجەلانا،
لەقونى چە شىكارى زانستو ژوانىيەنە گنۆنە چ خانپۇ، ئەى قسەكەرژدەى
خەلكو دەگاۋ زاۋرەى دلى لەقونىيەنە گنۆنە چ خانپۇ؟

Institut Kurde de Paris

زۋانى ھۆرامى و كام ئەلفايىت

زۋانى ھۆرامى پۇزگارپۇھنە خەرىكا پەى مېدانو نۇيىستەى و ئەدەبىياتى و پاۋەبەرىى گېلنىقۇۋە، توانايىيە تېكىنىكىيەكى دىجىتالېزەكەردەى زۋانى بە فراۋانتەرىن پانتايى و دوورى ياۋىنى. بە پېچەۋانەو ۋىەرڈەى كە زانستو زۋانى پېسەو ئىسەى پەرەشەسەبى و فراۋان و فرەلق و پوق نەبى و ئەژناسىايى ميانو زۋانەكا و ھامبەشىى و جېپاۋازىى دەنگەكاشا و تەكنىكو ھېماسازىى و دىجىتالېزەكەردەو دەنگە جېپاۋازەكا بە ئاستو ئىسەى نەياۋابى، چە ئىسەنە متاۋىق گولانەتەرىن دەنگ ھېماسازىيىكرىق و بنۇئىسيق، كە نۇيىستەيش زۋان ساڈەتەر و بنەمايىتەر كەرق و فېرېبەيش ئاسانتەر كەرق. رېك بە پېچەۋانەو ئاتەمەئىيە زۋانىيە، كە كۆمەلېۋ كەسى سەرش پاگېرارە و ئەجۇشا بە كەمى پىتەكا زۋان ساڈەتەر و ئاسانتەر بۇ. نۇيىستەى دۋى دەنگايان چن دەنگېۋى بە يەك پىت زۋان سەختەر و نالۇجىكى-تەر و ۋەرتەنگتەر كەرق. بوارو ۋاچەسازىى و پەرەئەساي و ۋەلامۇداى زۋانى بە پەنەۋازىيەكا پۇزگارى كەمتەر كەرق.

نمونه: كاتېۋ ئېمە پەى دەنگو (ژ) ھېما بنىەيمېرە، فېرېبەيش فرە چە ئانەيە ئاسانتەر و ساڈەتەرا، كە ئېمە (و) بەكاربەرمى و پېسەو سۇرانى زۋانەكا كەرمېش بە رازە و ۋاچى "ھەر كات ۋەلېشەنە يان دماش پىتە ئاما، ئانە بە (ژ) موانىقۇۋە، بەلام بە (و) منۇئىسيق"، ھەر كات فلانە پىتە

ۋەلېشەنە يان دماشۆ ئاما، ئانە بە (و) موانىقۇۋە. ئايا خاستەر نېيا، كە جياتى ئاگرڈە پېچاوپېچە ناپەنەۋازا و سەرشېۋنا، پېتېۋە جېياش بۇ (ۋ)، ۋەرۈ ئانەى كە دەنگېۋى جېيان و چە (و) جېياۋازا و پېتق (و)ى پېتېۋە دەنگۆ-دەرەنە (vowel) و (ۋ) پېتېۋە دەنگ-كېنە (constant).

پەى دەنگو (ې)ىچ ھەر پاسەنە و ئەرەنيای پېتېۋى تايبەتى، فرە خاستەر و فېرېبېەش فرە چە ئانەيە ئاسانتەر و ساڈەتەرا، كە ئېمە (ى) بەكاربەرمى و كەرمېش بە رازە و ۋاچى "مەر كات ۋەلېشەنە يان دماش پېتە ئاما، ئانە بە (ې) موانىقۇۋە، بەلام بە (ى) منۋىسيقۇ". چانەيچە خرابتەر و ۋېرانكەرتەر ئانەن، پەى دەنگو چېرەى (ې) پېتق (ئ) بنۋىسيقۇ، كە جېياۋازىيەكەشا ئاسمان و زەمينا و دەنگو (ئ) ئەۋەكريان و بەرزېۋۋە، بەلام بەپېچەۋانۆ دەنگو (ې) نرما و بەردەۋام نزمېۋۋە و بە دەنگو (ھ) لاۋازى دمايىش مېۋ.

ئېتەر بە ئا جۆرە رازق دەسەپاچەيى و ۋى-خەلەتنای درېزەبۆۋە و جېياتى خيالو ساڈەكەرڈەى و ئاسانكەرڈەى زۋانى، فېرېبېەى زۋانى كەرا بە پېچاۋپېچېۋى ئەۋەنەبرپا و پېسە و مەتەلى ھۆرناۋرڈەيش بە ئەفووسنگەرا مسپارىقۇ. رەنگا چە ئا بارۆ سەرنجداى بنەماكا رازۋانى ئىنگلېزى و ئالمانى خاستەرىن نموونە بۇ، كە زۋانى ئالمانى سەرەراو سەختى فېرېبېەى قسەكەرڈەى زۋانەكەى، فېرېبېەى رازۋانەكەيش و نۋىستەيش فرە ئاسانا و زۋانى ئىنگلېزى سەرەراو ئاسانى فېرېبېەى

قسه که رډه‌ی زوانه که‌ی، فېرېبیه‌ی رازوانه که‌یش و نوښته‌یش فره سه‌ختا و تهنانه‌ت ئینگلیزه‌کی وېچشا نمه‌تاوا به‌بی مه‌له بنوښسا.

به په‌یلواو من، چاگو که زوانی هوامی ئیسه خه‌ریکا په‌ی بوارو نوښته‌ی و وانای گېلنیووه، خاسته‌رین مه‌له‌نه، که تاکو گونجیو و کریو، رازوان و نوښته‌ی زوانی هوامی ناسان و ساډه‌ کرېووه و سه‌ختی و پېچاوپېچی نازمی و لکه‌کووره‌کا (هامکاتی ده‌نگو-ده‌ری و ده‌نگ-کې پیته‌کا) دلېنه‌به‌رمی و کووشکه‌می، که ئەلفابیت و رازوانی هوامی به‌ لوجیکو زوانی و زانستو زوانی په‌شتیبینو، نه‌ک ئەفسانه‌سازی (دوه نه‌خشی پیته‌کا)، که بېجگه‌ ده‌سه‌پاچه‌ی پړوپاگه‌نده‌که‌را نا چېوا، هیچ بنه‌میوه زوانه‌وانییه‌ش نییه‌نه.

که‌سانېو، که ئەجو‌شا که‌می پیته‌کا زوانی، زوان ساډه‌که‌رؤوه، لنگاو‌قوج په‌رسه‌کا ته‌ماشه‌که‌را و پړواله‌تیاننه‌ په‌ی چېوه‌کا مډیا و وېشا چنی ورډه‌کاری و درېزه‌و بابه‌ته‌کا نمه‌مارنا؛ کاتېو که جیاتی (ق) و (ی) ئېمه (ؤ) و (ئ) به‌کاربه‌رمی، ئایا کریو بزانی ده‌نگو پیتو (ؤ) چ کاتېوه‌نه (ii) و چ کاتېوه‌نه (o)، هه‌ر پاسه‌ ده‌نگو پیتو (ئ) چ کاتېوه‌نه (ا) و چ کاتېوه‌نه (ë)؟ ئایا خاسته‌ر نییا، ئا سه‌رئېسه ئەنقه‌ست-کرډیه دلېنه‌به‌رمی و په‌ی ئا چوار (٤) ده‌نگه‌یه، هه‌ر پاسه‌ که چوار (٤) ده‌نگی جیباوازی، چوار (٤) پیتی جیباوازی با و بنیه‌یمېره؟ لکېوه که به‌ده‌سی کریووه، چی به‌ دذانش بسپارمی؟

نۆيىستەي بە (ئەلفابىتى سۆرانى)

بە پەيلۋاۋ من، كاتېۋ كە ھۆرامى زۋان بۇ، ئىتر بېيەي ئەلفابىتى تايبەتى
ۋە كىيۋوردى تايبەتى پەي نۆيىستەي بە ھۆرامى پەنەۋازىبۇي
نكۆلبھۆرنەگىرا ۋە گرنگىداي بە پەيلۋاۋ كەسانبۇي، كە بەبى
ۋەرەچەمگېرتەي تايبەتمەنپى زۋانەكا ۋە دىيالېكتەكا، سەرو پەنەۋاز-
نەببىەي پىتا پەي دەنگە جىياۋازەكا ۋە گرنگ نەببىەي كىيۋوردى تايبەتى
پاگېرەرە، چېگەنە كەمتەر شايسىتەۋ ئامازەي ھەن.

ۋەرو ئانەي، چېگەنە من بەس چە بارەو ئاپەيلۋاۋ ۋە كۆششا ھۆرسەنگناي
كەروو، كە پەي ھېماسازىي دەنگەكا كۆششاكەرژەن ۋە نەببىەي پىتە
تايبەتە پەي ئا دەنگاشا بە مەترسبۇي گۆرە زانان. چوونكە بابەتەكى
ئەلفابىتى ھۆرامى ۋە كىيۋوردى ھۆرامىيەنە ۋە پىپارا چە بارەو ئەلفابىتى
ھۆرامى قىسبەكەرمى. ۋەرو ئانەي ئومبىدواز ھەنا، ئەر كەسبۇە يان
كەسبۇ چە ئا بارۇ ھەرمانەشكەرژەبۇق ۋە من ئاگاڭارنەبۇو، چە من
نەرپەنجىق ۋە پاسە نەزانقۇ، كە من ئامانجدارانە نامۇ ئاڭى يان نامۇ
ئاڭى 'م پىنپىق. نەخىر. من دۇي سالى ھەن، بە گىرژ جۇرپۇ پەي زانىيارىي
گېلېرۇكەرژەي داۋازى تايبەتم نۆيىستەن ۋە چە فرە كەسا داۋازىمكەرژەن،
ئەر كەسبۇ مژناشا، كە چە بارەو ئەلفابىتى نۆيىستەيش ھەن، يان
خەرىكو ئەرەنىاي كىيۋوردى تايبەتى پەي نۆيىستەي ھۆرامى بېيەن، من
ئاگاڭاركەرا ۋە پىسەۋ كۆمەكبۇي زانىيارىي ۋىشا چە بارەو ئا ھەرمانا پەي

من بكيانا. به لّام به داخو، بهس ئى زانيارى دهسو من كوٽېنى، كه چېگه نه ناماژەشا پنه مٿريو.

جاربوتەر پهى ئا كه سا، كه هيشتا ماچا " (ڏ) و (ڙ) هه مان دهنگو (د) و (و)ين و په نه ۋازا هەر (د) و (و) بنويسي، سوڙانى و كرمانجى (د) منويسا"، رهنگا خاستەر ئانه بو، كه نېمه به ئاڏيشا ۋاچى، دهى زۋانى فارسى كه سه ڏان سالى ۋهلى نويستهى سوڙانى و كرمانجى كوٽهن و به كاربريان، جبياتي (ئاو ئاف، كهو، به فر، گول، ..تد)ى زۋانى سوڙانى و زۋانى كرمانجى، (ئاب، كه ب، به رف، گول، ..تد) منويسا، كرىو ۋاچىو 'مشيق سوڙانى-زۋانى و كرمانجى-زۋانه كى جبياتي (واڤ) و (ل)، پيتو (ب) و (ل) بنويسا، ۋهرو ئانهى كه فارسه كى (ب) منويسا و چه بنه پته نه (و) و (ب) هەر يونى؟ به دلنياييؤ دهسو (بانېو و دوى مه ۋى) وه لّامه نه ماچا، فارسى زۋانېۋى جبيازا و هوڙامى هام-ديالېكتو سوڙانى و كرمانجين". دهى خو فارسه كېچ هەر پاسه ماچا و پاگه نده كه را، كه 'زۋانى كورڏى" و "ديالېكته كورڏيه كى" چه بنه پته نه چه فارسى جيبېيئى! جى مشيق پرؤپاگه نده و ناسيونالېسته فارسه كا نادرؤس و پرؤپاگه نده و ناسيونالېسته كورڏه كا درؤس بو؟

ئەلفابېتى ھۆرامى

چېگەنە مەبەسۇ من، چە دەنگەكا، شىكەرژەي ياگو درۇسبىيەي يان سەرھورداي دەنگەكا چە (گلۇي و دەم و لووت و لچەنە) نېيا، كە چە (سەرەتاو گلۇي: ئ، ع، ح، ه، ه، ه، ه)، (سەرۇ زۇانى: ئ، ز، ر، ز، ش، س،) و (مىانو لچا: ئ، ف، ب، م، پ)، (ئاسمانەو دەمى و لووتەنە: ت، گ، ن، ن) نە درۇسبىيا، بەلكو مەبەسۇ من چنى سەرھورداي سەر و چېرەو يان خالبەنى پىتەكان؛ ۋەرۇ چېشى خالو (ن) گنق سەر و خالو (ب) گنق چېر، حوتو (ل) گنق سەر و حوتو (پ) گنق چېر، چى (ا) پووو و سەرا و چى (س) لابلایەرە كۆتېنە و ...تد.

ئايانەرەنيان ئا ھېمايا پەي ئا دەنگا، كۆدېۋى پىرۇگرامىزە كىرياي ئاسمانىن ھوشو ئېمەنە يان ۋەرەنجامو ۋىرۇكەرژەي و كۆد-پىزىكەرژەيشان بەپاو جقرو دەنگەكەيشا و دەرکكەرژېۋى زۇانزاني ۋەلىنان؟

ئايان كىرىق ئېمە بەبى بنەما، دەنگەكا ھېماسازىيكەرمى، يان مشىق ھەمان زانستو ھېماسازىي دەنگەكا چە لايەنو ۋەلىناۋە پەيرەۋكەرمى؟

ۋەلى ئانەي بە ئا پىرسىيارا ۋەلامبىدەيمى و بە كۆششۇ ھەر يوق چە ئا بەرپىزا، ئامازەبىدريو، كە پەي دەنگە جىياۋاز و تايبەتەكا زۇانى ھۆرامى ھېمىشا نىيىنەرە، رەنگا درۇستەر و پەنەۋازتەر ئانە بو، بە ئانەيە ئامازە بىدريو، كە

به شېږېږې ګرځېښه يې هېماسازي پيټه کا (سکرپتي عه ره بې؛ مه بهس
ئه لفا بېتو زواني عه ره بې نبيا، به لکو مه بهس ئا سکرپيټه نه، که په ي
نوښته ي فارسي، عه ره بې، هوړامې، سوړانې، ئوردوويې، په شتوويې،
..تد به کار بړيو) سهرو يه ري دهساره به شېکريان:

دهسه ي يه که م: ئا دهنګي که به رزبېاوه و په ي واته يشا ئه وه که رډه ي
دهمې و ژلېږنای زواني رږوه و مه لاشو په نه وازا. ئي دهسه چه سکرپتي
عه ره بېيه نه فره تهر (سه ره) شا هه ن و سه ره که يچشا هېماو به رزوبېيه ي
و ئه وه کريايي دهنګه که يشانه (ا، و، ئ، ..تد).

دهسه ي دوهم: ئا دهنګي که دمايشانه نزمبېاوه و په ي وایشا که متهر
دهم کريووه و فره تهر گرځبېيه ي ماساؤلي زواني و چه ناګه ي و که مېږ
ژلېږوه و زواني رووه و وار په نه وازا. ئي دهسه فره تهر (چېره) شا هه ن و
چېره که يچشا هېماو نزمؤبېيه ي دهنګه که يشانه (پ، ي، ي، چ، ج، ...تد)

دهسه ي يه رهم: ئا دهنګي که واته يشا گنقو ميانو دوه دهسه ي يه که مي و
دوهمي فره به که مي دهمي کريووه و فره به که مي زوان رږوه و وهر ژلېږيو
يان گنقو ميانو لچا | دڏانا سهري و واري (س، ش، ژ، ز، ...تد).

ئهر به ورډي ههر يه ره دهسه که ي سه رنجبډه يمي، به رگنقو، که به
شېږېږې ګرځيښه (سه ره) و (چېره) شا نمايانو به رزي و نزمي و ګېرته ي و
مدرای و قه له وې و لاوازي دهنګه که يشانه، نموونه و به رزوبېيه ي دهنګي

(ؤ: ھۆرامان ، ئ: ئېر ، ..تد)، نمونەو نزمۆببىيەى دەنگى (ي: ئېگە ، ي: چېرە، مېلى ..تد)، نمونەو كوڭى و ھامئاستى دەنگى (س، ش، ژ، ز، ف، ق، ..تد)، نمونەو گېرتەى و قەلەۋى دەنگى (ر، ل، ..تد)، نمونەو درېۋى دەنگى (و، وو، ي، ..تد).

بە ئا جۆرە ۋىنى، كە ھىچ خالېۋە يان (حۆتېۋ و ھەشتېۋ) چە وېشۆ نەنرېانەرە و نەكۆتەن سەر يان چېرە ھېماكا، بەلكو ئامازەداين بە بارو دەنگەكەى و درېۋى و كوڭى و بەرزى و نزمى و قەلەۋى و لاۋازى دەنگەكەى نىمايشمئقو. سەر و ئا بنەمايە، ئەرەنىاي ھەر ھېمىۋى پەى ھەر دەنگېۋى كە ۋەلتەر ھېماسازى نەكرىاقو، پەنەۋازا بە ئا بنەمايا پەشتېبەشقو، كە پىتى دەنگەكا تەرى پەشا پەشتىشابىنېنە. ئانەىچ ھەم پابەنو لۇجىكو زۋانى و ھەم زانستو زۋانى و ھەم ھارمۆنى و گونجىپىاي چنى لۇجىكو ھېماسازى پىتەكا تەرى. نەكرىقو (ؤ، ئ) سەر و ھېمىۋە پەى ئامازەداى بە بەرزۆببىيەى دەنگى بقو ئېمە بەيى پەى ئەرەنىاي پىتېۋى تەرى، (ؤ) پەى نزمۆببىيەى دەنگى بەكاربەرمى، يان حۆتو چېرى (و: ر) كە بە زىئاكەرئەپش پەى پىتقو (ر) بە ۋاتاو قەلەۋى و گېرتەى و گرى دەنگەكەى مېۋ، ئېمە پەى پېچەۋانەكەيش بەكارشەرمى. پەى فرەتەر رۆشنىبىيەى بابەتەكى، با پېۋەرە سەرنجوتى دۋە پىتەيە بئەبىي (ر، ل)، كە ھەر دۋېشا بارو لاۋازى يان ئاسايىنەنە ھەنى (ر، ل)، بەلام ھەر دۋە بارەكەنە دەنگ و ۋاتەيشا جىپياۋزىش ھەن، يەكەمەشا (ر) حۆتېۋى گولانە چېرشەنە ھەن، كە ئامازەن پەى قەلەۋى دەنگو پىتەكى

و گرژکه رډه زؤانى ميانو چه ناگه ي و مه لاشق، به لام (ل) كه حوټېوې گولانه ئينا سهرشو، ئامازهن په ي قه له وې دهنكو پيټه كې به گېرکه رډه ي سهر زؤانى په شتو دځانا وهر و لاو سهر ي. ئايا كړيو، ئېمه به يمې و به بې وهرچه مگېرته ي جوړو دهنكي و بارو گرژبېه و زؤانى و جېياوېزې واته ي دهنكي، حوټو (ل) و زمې چېرو (پ) و حوټو (ر) و زمې سهر و (ز)؟

ده ي په ي ئه رهنيا ي هېماو ئا دهنكا، كه تاكو ئيسه هېماسازي نه كړيڼي، په نه وازا به هېمان ئا بنه مايا زانستو زؤانى په شتييڼي، نه ك به حه ز و هېر كه س به ئاره زوو وېش. كړيو تاكو ئيسه وهر و سهرنجنه ځاي ئا بنه مايا كه چه ئه رهنيا ي پيټانه وهرچه مگېرېڼي، به هه له (نه ك به ئه نقه ست) هېر كه س دهنكه تايبه ته هوراميه كېش هېماسازي كه رډبېا، به لام په نه وازا، چه ئيسو، هېم چالاكي پارېزنا ي زؤانى هورامې و هېم نويسه ري و وهنري زؤانى هورامې ئامانجدارانه به ئې په رسي گرنگيښدا، تاكو چه ئانه يه زياتهر يانه و زؤانى هورامې وېرانتهر نه كړيو.

من چېگه نه سهر و هېمان بنه ما ي كوټشكهر و، كه په يلواو وېم، سهرنجي و ره خني وېم چه باره و هېماسازيه كا په ي (ځ، و، ن، ق، باي) بډه و، ئومېډواز هېنا كه شمهي وهنريچ من چه سهرنجو وېتا بېه شنه كه رډي و په يلواو وېتا بنويسدي.

ئەلفابېتېۋ، كە مامۇسا (ئوسمان محەمەد ھۆرامى) بەكارشېھرى

بەپاۋ ئا زانىارا كە بەپېز (ئوسمان محەمەد ھۆرامى) پېرار بە (فەيسبوك مەسىنچەر) بە منش ۋاتېنى، ئاڭ چە دەھە و شەش و حەفتاى سەدەى ۋەلېنىيەنە، بە ھەر دۋى سكرېپتى (عەرەبى) و (لاتىنى)، پىتى تايبەتېش پەى دەنگە ھۆرامىيە جېياۋازەكا نېئېرە. ھەر چە ئا بارۆ ئى سالى رۆ ۱۵ و ئەپرېلو ۲۰۱۹ چە ھەمان راۋە پەيامبۇم پەى مامۇسا (ئوسمان محەمەد ھۆرامى) كىاست و پەى دلىنپاى چە ئاڭى پىرسىارەمكەردۆ، كە ئاڭ يەكەم جار كەى پىتى جىئش پەى دەنگە جېياۋاز و تايبەتەكا زۋانى ھۆرامى نېئېرە و چە كەيۆ ئاڭ چە نۆستەيەنە بەكارشېھرى (بە مانگە و سالى) و ھېماكى كامبىنى؟

بەلام، بە داخۆ تاكو ئىسە من ۋەلامبۇم ھۆرنەگېرتەنۆ، ئومبڈواز ھەنا، تەندىرۋسى مامۇساي خراب نەبۆ و مەلامەتو ۋەلامنەڭايش، نەۋەش_بېيەى ئاڭى نەبۆ.

η	i	ě	w	o	ü	w	ĩ	r	d	đ	ئەلفابېت و كىبۆردە
-	ئى	ئې	ۋو	ۆ	-	و	ۋ	ر	د	ڭ	ئوسمان محەمەد ھۆرامى

تاكو ئا ياگى من بزانونو، مامۇسا ئوسمان چە نۆستەيەنە يەرى پېتېش بەكارشېھرى. ھەلبەتە بەپاۋ نۆستېۋو ئاڭى بەنامو "نوسىن بە لاتىنى"،

كە تاكو ئيسە بەس دۇى بەشى نۇيستەكەى بە دەسو من ياۋىنى و بابەتەكى بە زۋانى سۇرانى نۇيسىيىنە نموونەكېش ھۆنىي ھۆرامىبىنى و بابەتەكى چە گۆقارو (ھەورامان)ى ۋەلاكرىاو (مەئبەندى رۇشنىبرى ھەورامان)ىيەنە ۋەلاكرىيىنۆ. [۱۷]

ۋەرو ئانەى چىگەنە من بەس سەرو بنەماو ئا نۇيستەيە، ھۆسەنگناى و شېكەرذەى كەروو. مامۇسا (ئوسمان محەمەد ھۆرامى) چە ھەر دۋە بەشەكەو بابەتەكۆ وېشەنە، كە چە بارەو بە لاتىنى نۇيستەى "كورڈى" نۇيستەنش و ھۆنىي ھۆرامىبېش بە نموونە ئاۋرڈېنپۇە، بەس يەرى پىتى تايبەتى و جيىش (ڭ) ، (ۋ) ، (ئ) پەى ئەلفايىتى ھۆرامى دەسنىشانكەرڈېنى و دلى ئا دۋە نۇيستەيەنە پەى دەنگەكا تەرى (ن | η): نكى لاۋاز: يانزە، دۋانزە، سېنزە، پانزە، شانزە، پەنە، گەنە، مەنە) ، (واوى نېمە درېز (ؤ ü): لۆ، كۆ، بۆ، دۆ، تۆ) ھېمىش نەنىيىنېرە.

ۋەلى ئانەى ئا ھېمايا سەرنجىبئەيى، كە مامۇسا (ئوسمان محەمەد ھۆرامى) بەكاربەرڈېنى، پەنەۋازا بە ئانەيە ئاماژەبئەو، مامۇسا ئوسمان ھۆرامى بېيەى دەنگېۋى زياتەر چە ئا دەنگا، كە ۋەلېنا دەرکكەرڈېنى، دەرکكەرڈەن و ئەرەنياى ھېمىۋى پەى ئا دەنگەيشە پەنەۋازە زانېنە و ھېماو (ئ) ۋستېنە سەرو ھېماو (ڭ) و (ۋ) كە ۋەلتەرېنا پەى دۋى دەنگە تايبەتا زۋانى ھۆرامى نيىنېرە.

پاسە ۋەلتەر ئاماژەمدان ئى دۋە پىتە (ڭ) و (ۋ) چە نۆستەى مۆرامىنە تازى نىبەنى و ۋەلتەر كەم تا فرە بەكاربىيىنى بەپاۋ نا دۋە بەشەو نۆستەكەى، مامۇسا ئوسمان بەس ئى ھېما پىتېشە (ئى) زىادەكەردېنە. ھەر ۋەرو ئانەيچە، من چېگەنە بەس چە بارەو ئا ھېيى (ئى) شېكەردەى كەروو، ئومېدواز ھەنا (مامۇسا ئوسمان) يىچ بە نۆرەو وېش چە بارەو خراب يان نادروىس ئەنەياۋاى من چە بارەو ئا ھېيى (ئى) بنۆيسوو.

ۋەلى ئانەى سەرو درۆسى و نادروىسى ھەر پىتېۋى قىسپكەرمى، پەنەۋازا سەرو بىيەى و نەببىەيش دلى خىشتەكو پىتەكا يونىكۆدبىيەنە قىسپكەرمى. ھەلبەتە ئەر ھەر كەس پەى وېش بنۆيسوق و بە دەسنۆيس بنۆيسوق، ھىچ گىرېتېۋ نىپا، كە كامە ھېما پەى كامە دەنگى بەكاربەرۆ، گىرنگ ئانەنە، كە وېش چە نۆستەكەو وېش بىياۋونە. بەلام چە ئا كاتۆ كە خەرىكېنى پەى كەسا تەرى منۆيسى و نۆستەكەى بە فۆنتەكا يونىكۆدى و پەى ۋەلاكەردەى چە چاپەمەنىيەنە يان ئىنتەرنىتەنە منۆيسى، ئىتر ناچارېنى، پېسەو ھەنگامى يەكەمق ۋەلى نۆستەى، چە درۆسى ھېماكى و بىيەى ھېماكى دلى ھېماكا يونىكۆدبىيەنە دلنېئ بىيى و ئىنجا گىنى بەكاربەرۆدى و نۆستەيش.

ئى ھېما (ئى) كە مامۇسا ئوسمان مۆرامى پەى دەنگو چېرەى (ې : نېرە، مېلى، گولانى) بەكاربەرۆدېنە، گەرەكا ئاماژە بق بە دەنگو چېرەى (كەسرەى عەرەبى) كە زۋانى مۆرامىنە ھەمان دەنگ بە رادېۋى كەم و زىادە ھەن.

ۋەلى گىرژ چېۋېۋىيەنە ئانە رۆشنا، كە ئەرەنىيە (سەرە) و (چېرە) و ھەر ھېمىۋى پەيۋەندىش بە جورو ژېبۇناى زۋانى و جورو دەنگى چە كاتو ۋاتەيەنە ھەن، پەي نموونەى كاتېۋ ئېمە (ۆ ، ئ) ماچى، جورو ئەۋەكەرۋەى دەمى و بارو زۋانى رۋەو مەلاشوق بەرزبۆۋە. بەلام كاتېۋ (ب، پ، چ، ج، ي، ئ، ..تد) ماچى، ھەستكەرمى، كە ئا دەنگى نزمبېاۋە. كاتېۋ (س ، ش ، ژ ، ز) ماچى، بەبى ژېبۇناى چەناگەى و مەلاشوقى، بەبى بەرز- و نزمۆ-كەرۋەى زۋانى و بە كەمتەرىن گىرژى زۋانى و كەمتەرىن ژېبۇو زۋانى رۋەو ۋەر، بە سەرو زۋانى و ددانا ۋەرى، بە گىرژبېيەى زۋانى كەمبۇ رۋەو ۋەر و كەمبۇ سەر ھەستكەرمى.

ئېمە ئانەيە مزانى، كە چە مزگى و خانەقاكا دۋانزە سەڭا ۋەلتەرى تاكو فېرگاكا سەرەتاو سەڭەى ۋەلىنى و ئارقى سكون (ُ) بە ھېماو مديريۋى كوئى سەرو پىتاۋە فېرېبېيەنى (اِقْرَأْ). ۋەرو ئانەى چە ئاۋەزى ھەزاران سالىو ئېمەنە بەكاربەرۋەى سكون (ُ) سەرىان چېرو ھەر پتېۋىنە، ھېمانە پەى مديريۋى كوئى ميانو بېرگەكانە و ئانە چە ئاۋەزى كۆمەلايەتى ئېمەنە ياگەگىرېبېيەن و بە ئاسانى نەفارىقو. ھەر ۋەرو ئانەيە، بوق بە مەلامەتو سەرۋەنىشنى و تېكدای پېكتاماو ئەنەياۋاى ئېمە چە دەنگەكا. ئەر من ئى ۋاچى (ئېگە) بېرگە بېرگە كەروو، بېجگە مديراى ئاسايى ميانو دۋە بېرگەكەينە (ئېگە) ھېچ مديريۋ چە دەنگو (پ) نېيا، تاكو سكون (ُ) سەرىان چېرو پىتەكېنە بوق، يان پەنەۋازىش بە ئەرنىيەى بوق.

بېجگه ئانەيچە، "سكريبىتى عەرەبى"، كە بنەماو ئەلفايىتو فرەو زۋانەكا وەرگۈتى ميانين، سكون (◌) ھېماو مدراین و چە بوارو نۆىستەى كۆمپيوتەرىنە و دلى يۆنىكۆدەكانە ھەر پاسە ئەژناسيان و ھېئى "سكريبىتى عەرەبى" بېيىنى بە بنەماو ھېماو ئەلفايىتو زۋانەكا تەرى. پاسە كە مزانى، فرينەو ھۆرامى-زۋانا موسولمانبىنى و بە جۆرېۋ قوئان-و ھەنپى و فېرگاكا عېراقى و ئېرانينە زۋانى عەرەبى موانىق و ئاوەزو ئادېشانە سكون (◌) بە ھىراى كوڭ ياگە گېرېبىەن و ھامكات بە كاربەرژەيش چە نۆىستەى ھۆرامينە بە ۋاتىۋە تەرە، سەرۋنە شېۋناى درۆسكەرۆ و بە كاربەرژەى ھېمىۋى بە دۆى ۋاتى جېياۋازى پەى يەك كەسى ئاسان نېيا، كە ھەر دۆە زۋان و ئەلفايىتەكەى سەرۆ بنەماو يەك سكريبىتى بە كاربەرۆ و پاسەش وانابۆ و فېرېبىەبۆ

ھەر پاسە، پەنەۋازا ئېمە ئانەيە بزانى، كە ئېمە بەس خەرىكو وانای و نۆىستەى زۋانى ھۆرامى پەى وېما نېيەنەى، بە لكو خەرىكېنەى زۋانى ھۆرامى پەى دلى زۋانە زىنە و نۆىسىارىيەكا دنياى بەرمى و ئەلفايىتى ھۆرامى بە دنياى مژناسنەى و ئېمەيچ كۆمەلېۋ ھېئى بە كاربەرمى، كە بە شېۋەنى چە سكريبىتېۋى كە بە "سكريبىتى عەرەبى" ئەژناسيان و گرڈو ئا زۋانا كە ئا سكريبىتەيە بە كاربەرا، كۆمەلېۋ دەنگى ھامبە شېشا ھەنى و پەنەۋازا رېكۆتېۋى زۋانەۋانى ميانو بە كاربەرژەى ھېماكانە بۆ و درۆسكېرۆ. پەى ئا مەبەسەيە، ئەر سەرنجو گرڈو ئا زۋانا دەيى بە سكريبىتېۋى مئۆىسا، كە بە "سكريبىتى عەرەبى" ئەژناسيان، بەرادېۋ پەى

دەنگە ھامبەشەکا ھەبئ مامبەشە بە کاربەرا و پەى دەنگە جىباۋازەکا، ھەبئ تايبەتە و گونجىئ بە کاربەرا. ھىچ کام پىتق (ز) پەى دەنگو (ب) بە کارنمە بەرا و ھىچكام پىتق (ت) جىباتى (ا) بە کارنمە بەرا.

ئېمە گرژ [بە دەسنىشانكرىاى ئا كەسى، كە پەى ئا دەنگە يە ھېماما نىيئەرە] ئانە يە مزانى، كە ئا دەنگە چە دەنگو (ى) ئاساى نىكا، يۆن چە ئا دەنگا، كە زۆان كە مېژ رۆھو چەر ژبھوق؛ گرژو ماساۋلەكا چە ناگەى و زۆانى فرە بە كەمى رۆھو وار گرژبەا و دەنگە كە چە (ى) ئاساى كولتەر و نزمتەرا، رىك پىسەو چەرەى (كە سرەو زۆانى عەرەبى)؛ نموونە (عەرەبى: إن) نموونەى ھۆرامى (ئېنە).

نەۋاچىا نە مەنق، گرفتو ئا ھەبئ (ئ) بەس نە گونجىباى و ۋە لامونە ڈاى بە دەنگە ھۆرامىيە كەى نېبا، بە لكو ئانە يچەنە، كە ھەم دلى خشتەكو ھېماكا يونىكۆدى'يەنە (Unicode) بېيەش نېبا و ھەر پاسە دلى خشتەكو سكرىپتى عەرەبى Arabic script (خشتەكو ئەلفابىتى عەرەبى، Arabic alphabet، دلى خشتەكو ئەلفابىتى فارسى Persian alphabet، دلى خشتەكو ئەلفابىتى زۆانە كورڈىيەكا Kurdish alphabets، دلى خشتەكو ئەلفابىتى ئوردووى Urdu alphabet، دلى خشتەكو ئەلفابىتى پەشتووى Pashto alphabet، دلى خشتەكو ئەلفابىتى ئويعورپى Uyghur Arabic alphabet، دلى خشتەكو ئەلفابىتى سىندى Sindhi alphabet، دلى خشتەكو ئەلفابىتى Jawi alphabet، دلى خشتەكو

ئەلفابېتى Balochi language، دلى خىشتەكو سكرىپتو پېگۆنى Pegon script، دلى خىشتەكو ئەلفابېتى شاموخى Shahmukhi alphabet، دلى خىشتەكو ئەلفابېتى ئاروى Arwi alphabet)، كە دلى كۆمەلپۇشانە ئانە دەنگە مەن و گىرژ سكرىپتېۋ بەكاربەرا و بە "سكرىپتى عەرەبى" ئەژناسيان، ئا ھېئى (ئى) بېيەش نېيا و ئەر ئېمە گەرەكما بۇ ئا ھېئى پېسەو ھېمىۋى تازى [ھەرچنە گونجى و درۆسى تەرى مەنى] پەى ھېماكا يونېكۆدى زىاڭپكەرمى، مشىق چىن سالى چەمەرا مەنى، تاكو ھېماكى پەسىنيا و زىاڭپكەريا، كە تاكو ئا كاتەيچ مەم يانەو زۋانى ھۆرامى چە ئىسەى ۋېرانتەر بېيەن و ھەم زۋانەكە دلېنەلۋان.

ۋەرو ئانەى من ئا ھېئى (ئى) پەى دەنگو چېرەى (كەسرەى عەرەبى ِ) يان (ئى : لاۋازى) چە زۋانى ھۆرامىنە بە ئادرۆسە و ئاجۆرە ۋىنوو و مزانوو. ھەلېبەتە بېجگە ئانەى، كە كاتو ئۆيستەى و ئەسەرپەيەنە، گىرقت درۆسكەرۆ و پەى ئەۋەكوشنايش دۋى ھەنگامى پەنەۋازىنى، چوونكە پېتەكى بە يەك پارچەى دلى خىشتەو ھېماكا يونېكۆدى و ھەر پاسە دلى خىشتەكو سكرىپتە عەرەبىيەكانە بېيەش نېيا.

پاسە ۋاتم، من ھەر ئانە چە ئۆيستەكا مامۆسا (ئوسمان ھۆرامى) ئاگاڭار مەنا و نەزانوو و دلنیا نىيەنا، كە ئايا ھېئى | پىتى تەرىش نىيىنېرە، يان نا؟ ۋەرو ئانەى من چېگەنە مدروو و چېۋېۋ كە نەزانوو يان چە بېيەش دلنیا نەبوو، نەتاۋوو چە بارەش پەيلۋاو وېم بئۆيسوو.

نؤیسته فارسىیه کی نؤیسەر (هؤشهنگ پورکه ریم) ی

چېگه نه، هه م په ی وی لادای چه دؤه باره که رژه ی، هه م په ی نیشاندا ی ده رککه رژه ی بېیه ی دؤی چه دهنگه تاییه ته کا زؤانى-هؤرامی، که هامکات زؤانى فارسىیه نه هه نی، به لام زؤانى سؤرانىیه نه بېیه نی، به کوئی و خېرا دؤی نؤیستی نؤیسەر (هؤشهنگ پورکه ریم) ی به نموونه سه رنجمده و به نموونه مارووژه ، که چه گؤقارق (هنر و مردم) ی نه نؤیستېنېش:

بابه تی یه که مه : به تایتلو (پاوه)، شماره (۳۲ و ۳۳)، دوره (۳)، (خرداد - تیر ۱۳۴۴ شمسی)، صفحه (۸-۱۲) | ژماره (۳۲ و ۳۳)، خولی (۳)، (جون - جولاء ۱۹۶۵)، صفحه (۸-۱۲)، هؤلاکریئو.

بابه تی دوهمه : به تایتلو (دهکده هجیج) ی، شماره (۴۷)، دوره (۴)، (شهریور ۱۳۴۵ شمسی) | ژماره (۴۷)، خولی (۴)، (ئوگوست - سیپتەمبەر ۱۹۶۶)، صفحه (۴-۴۶)، هؤلاکریئو.

نؤیسەر (هؤشهنگ پورکه ریم) ئاگایانه و ئامانجدارانه نامه هؤرامىیه کا دلی بابه ته کاو وېش منؤیسق و به ورڈی به بېیه ی دؤی چه دهنگه تاییه ته کا زؤانى هؤرامی، که چه ؤاته ی ئا نامانه هه نی، ئامازهمثق و هېما یان پیتی هامتى و هآمدهنگی (فارسى) یش؛ چېره و بؤره (کسره و ضمه) په ی ئاڈېشاش به کاربه رڈېنى.

ۋەرو ئانەى كە ھىچ نۆىستېۋو نۆىسەر (ھۆشەنگ پووركەرىم)ى بە زۋانى ھۆرامى پەى من پېئانەكرىا و ۋەرچەمنەكۆت، چېگەنە من نەتاۋام پېسەو ئەلفابىتېۋى ھۆرامى تايبەتى، كە ئاڭ (ھۆشەنگ پووركەرىم) پەيرەۋشكەرذەبقو يان بەكارشبهرذەبقو، رېزبەنىكەروو و بە جىبا و تايبەت چە بارەش قسېكەروو و ھېماكاش سەنجىڭدەو.

ھەئبەتە پەنەۋازا، بە ئانەىچە ئاماژەبڭدەو، كە نۆىسەر بە دۋى تەرى (ڭ، ۋ) چە دەنگە ھۆرامىيە تايبەتەكا، كە سەردەمو نۆىستەكەو ئاڭىيەنە بېبىنى و تاكو رادېۋ پەى ھۆنىەرا و نۆىسەرا و رۆشنىرا ئەژناسىپنى، ئامادەشەنەڭان، كە مەلامەتەكەش فرە ئاشكران و نەببىەيشان چە ئەلفابىتى فارسىيەنە. چنى ئانەىچە پەى بەراۋرڭكەرذەى چنى ئا ھېمايا كە كەسا تەرى نىپنېرە، نۆىستەكى ئاڭى گرنكىۋى تايبەتسا ھەن.

پاسە ئاماژەمدا، نۆىستەكى ئاڭى پېسەو نموونېۋى، ئانەى پۆشنىكەرراۋە، كە ۋەلتەر و ۋەلى ئېمە كەسانى تەرى بېبىنى، ھەم بېبىەى دەنگە جىباۋاز و تايبەتە ھۆرامىيەكاشا دەرکكەرذەن و ھەم كۆششاكەرذەن بە ئاڭبشا ئاماژەبڭا و ھەم ئېمە (نەۋەكا دما تەرى) چە بېبىەى جىباۋازى دەنگە ھۆرامىيەكا چە دەنگا ئا زۋانا، كە چە بوارو وانىنە سەرو ھۆرامى- زۋانەكارە سەپىپنى (زۋانى فارسى، زۋانى عەتەبى، زۋانى سۆرانى) ئاگاڭاركەرا. ھەر پاسە من گەرەكما چە ئى راۋە، ستايىش و پەنەزانى وېم

ۋەرانۋەرو كۆشى وبەخشانەو نۆيسەرا پيسەو بەرپز (هۆشەنگ
پووركەريم)ى نيشانبدەو.

نۆيسەر، چە ھەر دۋە نۆيستەكەشەنە، بەتايبەت نۆيستەى دوەمەنە
چە بارەو (دەگاۋ ھەجيجى) كۆمەلېۋ نامى ھۆرامپېش بە ئەلفابىتى فارسى
نۆيستېنى، كە پەى زياتەر رۆشكەرذەى دۋى چە دەنگە ھۆرامپيە
تايبەتەكا، كە نۆيسەرە ھۆرامى-زۋانەكا يەرە دەھەى دمايىنى ھېئ
تەرىشا پەى ئا دەنگا نېينېرە، نموونېۋى فرە گرنگېنى.

ھەرچنە نۆيسەر كۆششكەرذەن بە درۋسى نامە ھۆرامپيەكا بە جۆرو
ۋاتەى خەلكەكەى بنۆيسۆ، بەلام ۋەرو ئانەى كە ئەلفابىتو زۋانى فارسى
نمەتاۋق بە ھېماسازىي گرثو دەنگەكا زۋانى ھۆرامى [ئ، د، ژ، پ، ل، ۋ،
ق، ۆ، ن، ە، ە، ى، ې، ۋ] ۋەلامبىدۋە، نۆيسەر ناچار چن ۋاچبۋەنە
پەى دۋى يان يەرى دەنگە ھۆرامپيە جېيايا يەك ھېماش بەكاربەدېنە
[ھامكات بۆرە (ۋ)ش پەى (و) ۋ پەى (ق) ۋ پەى (و) بەكاربەرذەن] ۋ
ھەر پاسەيچ ھەست بە ھەلەنۆيسى تايپكەرە گۆۋارەكى كرىتو، كە
نۆيستەى سەرە ۋ چېرەو دمايى ۋاچەكانە رۋەشدينە ۋ بەراۋرذ بە
نۆيستەو دلى نىگار كېشىيەكا ناجۆريشا ھەن. چېگەنە مەبەس چە ئا
پيتانە كە بە سوور دەسنيشانكرىپنى.

« قَرۋ سُو ← قە | رە | سوو » ، « زَرۋ دوي ← زەر | دق | يى » ، « سَاتيارى ←
سات | يارى » ، « ھَجيج ← ھە | جيج » ، « گَزۋدۋ كَشى ← گور | ذە | كە | شى |

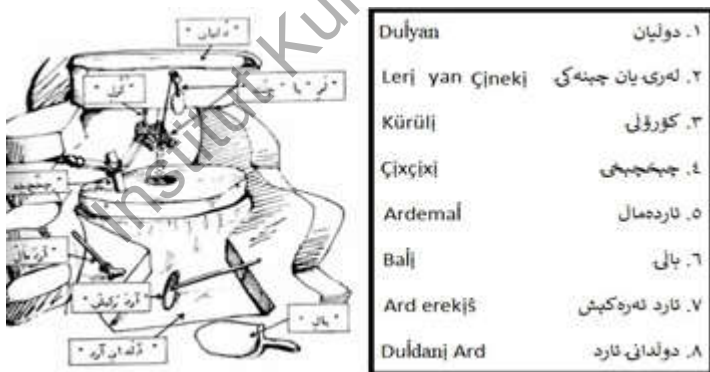
گور زه كه شى»، «كَل زَرُ ← كه له زه پ»، «زَنگيالي تَل ← زهنگ يالى
 ته له»، «كِرْكُ ← كه رك»، «پُشال ← پوو شالى»، «گاو دول ←
 گا ۋه دقاله»، «زردلو ← زه ده لوق»، «وَنَن ← ۋه نه ن»، «گنج ←
 گونج»، «خُوآن ← خوان»، «كاوچ ← كوچ»، «دُل دانه آرد ←
 دۆل دانه ئارد»، «دس هار ← دهس هار»، «پن ← پنى»، «دُين ←
 دوينى»، «وَلُش وُلُوشى | وُلُوشه»، «دَنگ ← ده ن»، «تاوَر ← تاوېر»
 ، «هارىگيل ← هارگېل»، «كُفس ← كو فس»

ئەر ئېمە بە وردى نۆیستەى نامە کا سەرنجبدەيى، نۆيسەر (هۆشەنگ
 پوورکەریم) بە ئا دۆه دەنگه (ي، ق) تايبەتەيه، که زؤانى هۆرامينه
 مەنى، چە نۆیستەى فارسىيەنە ئامازەشدان و چېرە (کەسرە) و بۆرە
 (ضمه)ى عەرەبى | فارسى'ش بە کاربەرئەن. هەر پاسە پەى ئامازەدای بە
 مدراى میانو برپگە کا و دمايئامای ۋاچە کا، چە دەسنۆيسو دلى
 نيگارکېشيه کانه هېماو مەشيبۆى گولانە (^) و چە نۆیستە تايپيه کەينه
 سکون (ٸ) پۇ بە هېماو مدراو میانو برپگە کا نرينېرە.

مەلبەتە پەى وەنەرى هۆرامى-زؤانى ئەرەنياى ئا هەشتە گولانە (^) يە،
 يان سکون (ٸ) پەى نيشاندای مدراى میانو برپگە کا و دمايئامای ۋاچە کا
 پەنەۋاز نېيا. بە لکو پەى ئانەيه بېيەن، تاكو وەنەرى فارسى-زؤان بزاقو
 ۋاچە كى چنى موانياۋه و برپگە كى چكۆۋه دەسپنە كەرا و چكۆنە تەماميا و

مدرای میانیشا کۆگه کۆتهن. پهی نموونهی ئا هه شته گولانه (^) سهرو دما پیتو په نجه م وچو (ئار+ده+مال)؛ یان سهرو یه ره م پیتو هه شته م وچو (دۆل+دان) دلی نیگاره کپنه نیشانه و قه له وئی (ئ) نیبا، به لکو نیشانه و مدرای میانو برگه کا (چبخ+چی+خی)، یان دمایئامای دهنگو وچه کپن (ئار+ده+مال)، (ئار+ده+کپش).

بهجگه ئانه یچه، نۆبسه ر پهی جیپاکه رژه ی دهنگو (ئ) چه دهنگو (ه/ه) پهی ئامازه دای به دهنگی یه که می هیماو سه ره یش (فه تحه) و ه لئ پیته کپنه نیینه ره و پهی ئامازه دای به دهنگی دوهمی هیماو سه ره (فه تحه) یش دما و پیته کپنه نیینه ره. [۱۸]

پاسه که به رگنکو و وینعی، ئا دهنگه که (مامۆسا ئوسمان هۆرامی) و (مامۆسا جه مال بیدار) ی هیماو (ئ) شا پهی به کار به رژه ن، هه مان دهنگو چپه ری عه ره بین و دهنگه که چه (ی) نزیکا، به لام پپسه و دهنگو (ی)

هامئاست و درېژ و تېژ نېيا، به لكو نزم و كوول و نه رما ته نانه ت به رده ژامې
 نزمببؤكه يش به رادېژا، كه دمابيه كه ش پېسه و دهنگو (ه) مېژ (گولاني |
 گولانبه | Gulani | gulanih)؛ په ي خاسته ر به ركۆته ي جېياژابيه ي
 دهنگو (پ | ي) چه دهنگو (ي | ي) سه رنجدا ي ئى نموونا ژه سپن:

ئه ر پاسه بي، چى تو پاسه ت نه كه رژ؟

[بي : كرژارى ژيه رژه ي ته مام]

ئه ر پاسه بي، منيچ پاسه كه روو؟

[بي : كرژارى ئايه نده ي]

من سپرم وارژهن!

من سپرم وارژهن!

تو پېسه و ئا كور هيه وه شاننه ي!

تو پيسه نى و وبت نمه شۆرى!

مه رپاسه په ي خاسته ر به ركۆته ي جېياژابيه ي دهنگو (پ | ي) چه دهنگو
 (ي | ي) سه رنجدا ي ئى نموونا ژه سپن:

ئېگه ← ئير

وردلپنه ← په تلپنه

ئه ر سه رنجبده يي، يه كه م دهنگه كى چه يه كترى جېياژابى و دوهم به
 هيچ جوربؤ ژاته ي دهنگه كه به نه مدراى (سكون) ببيه يش نېيا. ژه رو

ئانەى ئەرەنىيەى ھېماو (ﻭ) سەرۋ پىتقو (ى) نىمە تاۋقۇ نىمايانو دەنگېۋى بۇ،
كە زۋانى مۇرامىنە ھەن و ھامدەنگو دەنگو (كە سەرى عەرەبى) ن.

ئەلفابىتېتۇ كە مامۇسا (ئوسمان محەمەدۇ ھۇرامى) بەكاربەردەن،
سەرەراو وەلامۇدائىش بە يەرى دەنگە تايبەتە سەرەككىيەكەو زۋانى
ھۇرامى، بەلام بە دەنگو (ق | ü : لۆ Lütä) و دەنگو (ن | η : گە gen) ى كە
زۋانى مۇرامىنە ھەنى، وەلامشەنەدانۇ. ۋەرۋ ئانەى ئەلفابىتېتۇ ناتە ماما.

ھەلبەتە، پاسە كە ۋەلتەرى ئامازەمدا، من سەرۋ بنەماو ئا دۋە بەشەو
نۇبىستەكەو مامۇساي ئا بېرىرى مئەو، چوونكە چە ئا نموونە ھۇنىايانە
كە ئاڭى ئاۋرۇڭبېۋە، كەم تاكو فرە ئا دۋە دەنگى ھەنى، كە ئاڭى پېسەو
دەنگېۋى جىباۋازى ھېماسازىنەكەردېنى.

سەربارو ئانىشا، پەنەۋازا بە ئانەچە ئامازەبئەو، كە مامۇسا ئوسمان
پەى (ڈ) بە ئەلفابىتتى لاتىنى (d) نېپنەرە، بە پەيلۋاو من ھەم درقوسەنە و
ھەم گونجىپنە و ھەم دلى خشتەكو ھېماكا يونىكۆدبىيەنە ھەنە.

ئەلفابېتېژ، كە مامۇسا (جەمال بېدار) ى بەكارشېرەق

بەپاۋ ئا زانىارىيا كە بەرپز (جەمال بېدار) وبش پەى من كىاستېنى؛ چە سالق ۱۹۸۸ ئا دۋە ھېمىشە (و ، ئ) چە دەسنۋىسەنە بەكاربەرثېنى و دما تەر سالق ۲۰۰۸ بەرپز (عەبدوئلا ھەببى) سەر و داۋازى مامۇسا (جەمال بېدار) ى سەر و كۆمپىوتەرپو ئا ھېمىشە پىتسازىكە رثېنى و دلى فۆنتە كانە ياگېشكە رثېنى.

ŋ	i	ě	w̄	o	ü	w	ĩ	r	d	đ	ئەلفابېت و كىبۆردە
نن	ئى	ئې	وو	ۆ	ۈ	و	ۋ	ر	د	ڭ	جەمال بېدار

ۋەلى ئانەى من ئا ھېمايا سەرنجىدەو، كە مامۇسا (جەمال بېدار) بەكاربەرثېنى، پەنەۋازا من بە ئانەيە ئاماژەبىدەو، كە مامۇسا جەمال ھېمى يەكەمە (ۋ)ش پەى دەنگو بۆرەى؛ (وا)ى نېمە درېزى ھۆرامى بەكاربەرثېنە، كە پېسەنە دەنگو بۆرەى عەرەبى و فارسى [لوق | لکم | كۈە]. ھەر پاسە ھېمى دۋەمەش (ئ)پەى دەنگو چېرەى بەكاربەرثېنە، كە دەنگەكە زۋانى ھۆرامىنە ھەن و پېسەنە دەنگو كەسەرەى عەرەبى و فارسى (پنى | بسم | در خانە).

مامۇسا (جەمال بېدار) بە ھەمان شېۋەو مامۇسا (ئوسمان ھۆرامى)، بېجگە بەكاربەرثەى پىتە ھامبەشەكا زۋانى ھۆرامى و زۋانەكا تەر و

ئەلفايىتى عەرەبى، پەي دۇى تەر چە دەنگە تايىبە تە ھۆرامىيە كا (ذ، و)،
 كە ۋەلتەر ھۆنىەرى و نۆيسەرە ھۆرامى-زۋانا ھېماسازىكەرىنى و
 بەكارىيىنى و تاكو رادېۋ چە ئىسەنە ياگەگىرى بېيىنى، ھەمان ھېئى |
 پىتېشا بەكاربەردېنى. ئانەيچ مایە و دلۆەشى و دەسۋەشىن.

ۋەرق ئانەى كە ۋەلتەر، من چە بارەو ھېماو (ئى) دلى ئەلفايىتېۋى كە
 مامۇسا (ئوسمان ھۆرامى) پەيرەۋكەرڈەن، شىكەرڈەى و سەرنجىو وېم
 نۆيست، چېگەنە من وېم چە دۇبارەكەرڈەى ناپەنەۋازى لامدەو و بەس
 چە بارەو ھېمىۋى شىكەرڈەى كەرۋو، كە سەرنجداى نۆيستە كا نۆيسەر
 (ھۆشەنگ پوروكەرىم) يەنە ئاماژەمدىنە. بەلام چېۋېۋ كە چېگەنە
 شايسىستەو ئاماژەداى ھەن، ئانەن، كە من نمەزانوو، كى يەكەم جار ئى
 ھېمىشە (ئى) نىينەرە و كى يەكەم جار چە نۆيستە يەنە بەكاربەردېنە؛
 مامۇسا (ئوسمان ھۆرامى) يان مامۇسا (جەمال بىدار)؟ ۋەرو ئانەى من
 بەپاۋ وەلامە كا وېشا سەردەمە كېم رىزبە نىكەرڈېنى.

پاسە كە ۋەلتەر ۋاتم، ھېماو (ئى) نمە تاۋق بە ئا دەنگە ھۆرامىيە
 وەلامبىدۋۋە، كە پېسەنە يان چە دەنگو (كەسەرى ۋ عەرەبى | فارسى)
 نىكا. ئانەيچ ۋەرو ئانەى، كە :

يەكەم : پەى ۋاتەى ئا دەنگە يە ھىچ مدرىۋ بېيەيش نېيا، تاكو سكون (ۋ)
 سەرو پىتق (ى) بنىۋرە، مدرىۋۋ كە مژنەۋىق، مدراو ميانو بېگەكان و ئى

دهنگه دهنگهڤی کوڤتەر چه دهنگو (ی) و ههردهم دمای برکبه میو و شونیشهره کوڤه مدرای میانو برکبه کا میو.

دوهم: پهی ژاتهی دهنگه کهی، زوان و لچ و چه ناگه پهی واری ژلبونهی، نمه کریو ههماکبش سهرو پیتو (ی) بنریوره، به لکو مشیقو چهرشه نه بو.

یه رهم: پاسه ژهلتەر ئاماژهدا، فرهو هۆرامی-زوانه کا موسولمانبئی و مه زار سالی زیاته را که قورئان و زوانی عه ره بی موانا و فېرپا و (ؤ) به ههماو مدرای کوڤی سهرو پیته کا مژناسا و ژهلتەر وانیان و هیشتا موانیقو و تاکو ئیسلام ئایینو هۆراما بو، (سکون ۆ) ههماو مدراین و به کاربه رژهیش چه زوانی هۆرامینه پهی ئاماژهدای به دهنگهڤی ته ری، سه رۆنه شهڤیای درۆسکه رۆ.

چوارهم: کاتو رپکۆستهی و فارای فۆنتو نوڤسته کهی ههماکی پېسه شه سه ر میو (ی ۆ) ژاتا بو به دۆی به شی، چوونکه ئا ههما چه دۆی به شا پېکنامینه (U+06cc U+0652) و یه کپارچی و یه ک پیته نییه نه.

په نجه م: پېسه و رپکۆتهی سهرو ههماو سکریپته عه ره بییه یونپکۆدییه کا، که چه زوانه کا ته ری نه هه مان ههما پهی مدرای سکونی (ۆ) به کاربه رپو و یو چه زوانه کا زوانی عه ره بین و زوانو نوڤسته و قورئانی و ئایینو ئیسه و هۆرامه کان، نمه کریو پهی دهنگهڤی ته ری به کاربرپو.

ئانه که چه گه نه مایه و سه رنجدا ی و شیکه رژهی و ئاماژهداین، هه ر پاسه ژهلتەر ئاماژهدا، هبعی دوهمه (ۆ) نه، که ماموسا (جه مال بیدار) ی

پەي دەنگېڭو زۇانى ھۆرامى زىاڭبېكەرڭبەنە و ھېمانە پەي (واو)ى
نېمە درېڭى، كە پېسەنە دەنگو بۆرەي (ضمەي ُ عەرەبى | فارسى) يان
ئو ئاڭى مشىق و دەنگە كە گنق ميانو دەنگو (و) و (وو).

ئېمە چېگەنە ديسان چنى بەكاربەرڭەي (ُ) سەرو پىتق (واو) پەي دەنگو
ئا (واو) دەنگ نېمە درېڭەيە رووبەرۋونى، كە گنق ميانو دەنگو (و) و
(وو). ديسان ھەمان گىرڭەكى بەكاربەرڭەي ھېماو (سكون ُ)ى سەرو
پىتق (ئى) يەخو ئېمە گېراۋە. دەنگېڭو كە (و) كريان بە ھېماش، دەنگېڭو
فرە كوڭ و مدرا نېيا، بەلكو چە دەنگو واوى ئاسايى (و) درېڭتەرا. ئەر
سەرنجىڭەيى، تەنانەت دمايى دەنگە كەي پېسەو دەنگو (ھ) مژنەۋىق،
ھەر پاسە كە زۇانى فارسىيەنە دمايى ۋاچېنە ئاماژەدرىان (كۆه).

ۋەرو ئانەي ھېماو (ۋ) نەتاۋق بە ئا دەنگە ھۆرامىيە ۋەلامبىدۋە، كە
پېسەنە يان چە دەنگو (ضمەي ُ عەرەبى | فارسى) نىكا. ئانەيچ ۋەرو
ئانەي، كە :

يەكەم : پەي ۋاتەي ئا دەنگەيە ھېچ مدرېڭو بېيەيش نېيا، تاكو سكون
سەرو پىتق (ۋ) بنىۋرە، بە ئاشكرا دەنگە كە چە دەنگو تاك (و) درېڭتەرا
و چە دەنگو جۆت (وو) كوڭتەرا و پىتەكى يۋەنە چە پىتە دەنگو-دەرەكا
(vowels) زۇانى ھۆرامى.

دوهم : پهی ځاتهی دهنګه کهی لچی خړپکریاؤه و فرهتهر فرهتهر چه ځاتهی (و) گړزی با و زیاتهر چه ځاتهو دهنګو (و) رځوه و څه بهرپرا، دهنګه که چه تاک (و) درېتهرا، به لام پېسه (وو) تېژ نېیا و فرهتهر دهم کریوؤه.

په ره م : پاسه څه لتهر ئامازه مدا، فره و هورامی-زوانه کا موسولمانېی و مه زار سالی زیاتهرا که قورئان و زوانی عه ره بی و چه ئیران فارسی موانا و فېرېبا و (ُ) به هېماو مدرای کوئی سهرو پېته کا مژناسا و څه لتهر وانیان و هیشتا موانیق و تاکو ئیسلام ئایینو هورامه کا بو، (سکون ُ) هېماو مدراین و به کار به رځه یش چه زوانی هورامینه پهی ئامازه دای به دهنګېوی ته ری، سه رځونه شېویای دروسکه رځو.

چوارهم : کاتو رېکوڅسته ی و فارای فونتنو نویسته کهی هېماکی پېسه شه سه ر میو (و ُ) ځاتا بو به دوی به شېوه، چوونکه ئا هېما چه دوی به شا پېکنامینه (U+0648 U+0652) و په کپارچی و په ک پېته نېیه نه.

په نجه م : پېسه و رېکوڅته ی سهرو هېماو سکریپته عه ره بلیه یونېکوډیه کا، که چه زوانه کا ته ری نه هه مان هېما په ی مدرای سکونی (ُ) به کار به ریو و یو چه زوانه کا زوانی عه ره بین و زوانو نویسته و قورئانی و ئایینو ئیسه و هورامه کان، نمه کریو په ی دهنګېوی ته ری به کار بریو.

مه لبه ته، گرفتو ئا دوه هېمایا (و) و (ی) به س نه گونجېبای و وه لامونه ځایشا به دهنګه هورامیه کا نېیا، به لکو ئانه یچه نه، که هه م دلی خسته کو هېماکا یونیکوډی (Unicode) په نه بېه یشا نېیا و هه ر پاسه

دلی خشته کو سکریپتی عہ رہی Arabic script، خشته کو ئه لفابیتی
 عہ رہی Arabic alphabet، دلی خشته کو ئه لفابیتی فارسی Persian
 alphabet، دلی خشته کو ئه لفابیتی زوانه کورڈییه کا Kurdish
 alphabets، دلی خشته کو ئه لفابیتی ئوردووی Urdu alphabet، دلی
 خشته کو ئه لفابیتی پهشتووی Pashto alphabet، دلی خشته کو
 ئه لفابیتی ئویغوری Uyghur Arabic alphabet، دلی خشته کو
 ئه لفابیتی سیندی Sindhi alphabet، دلی خشته کو ئه لفابیتی
 خشته کو ئه لفابیتی Balochi language، دلی خشته کو سکریپتی
 پیگونی Shahmukhi Pegon script، دلی خشته کو ئه لفابیتی
 شاموخی Shahmukhi alphabet، دلی خشته کو ئه لفابیتی
 ناروی Arwi alphabet، که ئه لفابیتی گرڈی به شپوا چه
 سکریپته عہ رہییه کا و دلی کومه لپوشانه ئا دهنگه
 هه ن و گرڈ سکریپته به کار به را و به "سکریپتی عہ رہی"
 ئه ژناسیان، دلی ئا سکریپته یه نه ئا هبئی (و) بیه
 یش نیا و ئه ئه مبه گه ره کما بق هبئی تازی
 [هه رچنه هبئی گونجی و دروسی تهری هه نی]
 په ی هبماکا یونبکودی زیادبکه رمی، په نه ژازا چنن سالی
 چه مه پرا مه نی، تاکو هبماکی په سینیا و
 زیادبکریا، که تاکو ئا کاته یچ هه م یانه و
 زوانی هورامی چه ئیسه ی ژبرانتهر بیه ن و هه م
 زوانه که دلپنه لوان.

مه لبه ته نه ژاچیا نه مه نو، من په ی ئه ژناسای و
 زانای ئا هبمایا که ماموسا (جه مال بیداری)
 پپسه و ئه لفیبیوی هورامی به کار به رڈپنی، به
 نویستپو ئادی به نامو (هه وارگه و ئیملی هورامی)
 به قه باره و (۱۰۳)

لاپەرە خۆرشىدى يان (A4) پەشتىمبىننە، كە ئاڭى وېش نۆستەكەش پەى من كىاستەن. ئاڭ چە نۆستەكەنە ئانەشە دەسنىشانكەرڭەن، كە ئەلفابىتى ھۆرامى چوار پىتى تايبەتبش ھەنى: (ڭ، ۋ، ۋ، ۋ، ئ)

بەلام چېۋېڭو كە چە نۆستەكەنە پەى من فرە رۆشن نەبى، ئانەن، كە ماموسا جەمال چە نۆستەكەشەنە (ئىملا) چىن ھېمىۋى تەرپش بەكاربەرڭېنى (ل. ە)، كە تايبەتمەنى ئەلفابىتو زۋانى عەرەببىەنى نموونە (دلىشانە)، نەك ئەلفابىتو زۋانى ھۆرامى. ھەر پاسە چە نۆستەكەنە، لاپەرە (۵) دمايىن پەرەگراف، دېرى دوومە، جىياتى (ۋ)؛ جىياتى (مڭو) ئاڭ (مڭو) نۆستەن، ھەرچنە ئاڭ پىتو (ۋ) بە (ۋ) بەكاربەرڭېنە. ھەمان پەرەگرافەنە (نڭ) پەى دەنگو (نگ | ing) بەكاربەرڭەن (چنڭ، دۆلەمەنڭ، حونڭەر، ئىنڭە، ئانڭە)، كە چە زۋانى فارسى و سۆرانىيەنە بە (ند) ماچىقو و منۆسىقو چە زۋانى ھۆرامىنە بە (نگ : ن | η) ماچىقو و پەنەوازا پاسەىچ بنۆسىقو. بىچگە ئانەىچە، ئاڭ ھەم پىتو (ف) و ھەم (ۋ) پەى يەك دەنگى بەكاربەرڭېنى.

پاسە گرڭېما مزانى، زۋانى ھۆرامىنە دۋى جۆرى (ل) ى ھەنە؛ يەكەم (ل) ى ئاسايىيە و دووم (ل) ى قەلەۋە. بەلام چاگەنە كە دەنگو گېرتەى پېسە و شەدەى عەرەبى، يان (دەبل-لىتەر) ئىنگلىزى ھەن، چە زۋانى ھۆرامىچەنە ھەر دۋە (لل) منۆسىقو (كەللە رەق، كەللەسەر). دەنگو (ل) و (لل) و (ل) يەرى دەنگى جىياۋزىنى:

يەكەم: تاك (ل) فرە نەرم و ئەسپايى داي زۋانى ئۆ ئاسمانەو دەمى.

دوھم: دۋى (ل ل) تىتەر داي زۋانى ئۆ ئاسمانەو دەمى و كەمبۇ مدرای زۋانى پەشتو دانا بەشق ۋەرو لائو سەرى پېسەو گېرتەو (شەدده)ى.

يەرەم: (ل ل) گرژكەرژەى و پانۆكەرژەى و فرە تې و زياتر گيركەرژەى زۋانى ئۆ پەشتو دانا بەشق ۋەرو لائو سەرى و ۋاتەيش بە پانۆكەرژەى زۋانى.

مەلبەتە مەلامەتو ناچاربېيەو ماموسا (جەمال بېدار)ى پەى بەكاربەرژەى جۆت فەتھەى (ّ) سەرو پیتو (ل) بۋە ئاشكران؛ كاتو نۆيستەى جۆت (ل ل) و نۆيستەى (ە | بزوينى لكيا) شوقنېشارە بە ئەلفابىتى مۇرامى | سۇرانى | كرمانجى | فارسى | ئوردوو | پەشتوو ...تد پېسە (لله) بەرمشيو، كە ئانەيچ پەى بنەما بېيەى ئەلفابىتى عەرەبى چە پېۋەرە-پىكۇستەى ھېماكا (پیتەكا) يونىكۇدى گېلۆۋە، كە ۋاچەكى پېسەو نۆيستەو (الله)ى فاروق (كەللهسەر). بەلام پەى ئانەيچ چارەسەرش مەن؛ ئەر دماو نۆيستەى (ل) يەكەمى يان (ل) دوھمى، ھېماو درېزۆكەرژەى پىتى. (- : دەس_ئەرەگېرتەى سەرو پیتو 'م') بنۆيسى، ئىتر ئا گىرفتى نمەمەنو (كەللهسەر)، بەلام بېجگە (ە | بزوينى لكيا) ى ھەر پىتېۋە تەرە بىۋ، ھىچ گىرفتېۋ درۆسنمەبو و درېزۆكەرژەى يو چە (ل) پەنەۋاز نېيا.

ھەر پاسە، چە زۋانى مۇرامىنە نە تاك فەتھە (ّ) و نە جۆت فەتھە (ّ) بېيەيشا نېيا و جۆت فەتھە (ّ) تايبەتمەنې زۋانى عەرەبىن و ھېمان

په‌ی ده‌نگو (ئه‌ن) چه‌ دمای‌ی ژاچینه (کتاباً، نداء، ..تد). راسا چه‌ هونیی کلاسیکی هورامینه په‌یره‌ۆکه‌رژه‌ی کبش و سه‌رژا عه‌ره‌بییه‌کا هونیی مه‌ن و ئا ده‌نگه‌ په‌ی رپکۆسته‌ی و گونجنا‌ی کبش و سه‌رژا و دپه‌ره‌ هونیی‌کا به‌کاربریان، به‌لام هه‌رگیز به‌ (ئ) نه‌نؤسیان، به‌لکو به‌ (ئه‌ن) نموونه (نیشته‌ن، کبشته‌ن، ژزته‌ن، چپه‌ن، مه‌رژه‌ن، به‌رژه‌ن، ...تد

په‌ی ئانه‌ی سه‌رنجه‌که‌و من چه‌ په‌نج په‌ره‌گرافی ژه‌لینه‌نه‌ رۆشنه‌ر بوژه‌، ئی کۆمه‌له‌ ژاچا پبسه‌و نموونه‌ی په‌ی ئه‌لفابیتبۆی که‌ مامۆسا (جه‌مال بیدار) په‌یره‌ۆشکه‌رۆ و چه‌ نؤیسته‌که‌و وپشه‌نه‌ (ئیملا) به‌کارشبه‌رژه‌ن، چه‌بگه‌نه‌ ریزکه‌روو:

[غه‌لتش ، دلیشانه‌]

[نه‌تافو ، متافو ، بتافو ، نه‌تافو ، نه‌تافو ، ئه‌فه‌وانی ، بنفیسو ، هوقچنو ، فزوش ، چامنبوه ، منؤیسوش ، نؤیسته‌ی ، نویسته‌ی ، بنویسو ، نویسیا ، ویناشا، مؤینوو ، بواجوو ، بکه‌رؤوه ، مه‌ناوه ، هه‌رفیو ، خو ، سنفیوی]

[ماموسی ، ماموسی ...]

[چنډ ، دۆله‌مه‌نډ ، حونده‌ریه‌که‌شا ، ئینډه ، حونده‌ریا ، چنډه‌ما ، ئانډه]

[ئوو ، مودده‌تیوی ، رووئوه ، مکروۆ ، دۆورئوی ، یوو ، یوی ، ماتوو ...]

[مسیئینشا ، ماننونه‌ش ...]

[ویت ، ویت ، ویش ، ویش ، که‌رژینیت ..]

هه‌لبه‌ته مه‌به‌سو من چه ئاؤرژه‌ی ئی نموونا، ئانه نپیا، که چه‌گه‌نه سه‌رنجی، ویم چه باره‌و نۆیسته‌که‌و مامۆسا (جه‌مال بیداری) بنۆیسوو یان به‌رژوو، نه‌خیر، مه‌به‌سو من به‌س وروژنای پرسیارین چه باره‌و 'چی نۆیسته‌ی ده‌نگبۆی به‌ دۆی هه‌بئ. هه‌لبه‌ته ئه‌ر بواری و ته‌مه‌ن درپژ بۆ، چه بارو رازۆانی و پانۆیسۆ، سه‌رنجی ویم چه باره‌و نۆیسته‌که‌و مامۆسا جه‌مال بیداری (هه‌وارگه‌و ئیملی هۆرامی) منۆیسوو.

نه‌واچیا نه‌مه‌نۆ، ئه‌لفابیتبۆ که مامۆسا (جه‌مال بیداری) به‌کاربه‌رژهن، سه‌ره‌راو وه‌لامۆدایش به‌ چوار ده‌نگه‌ تایبه‌ته سه‌ره‌کیه‌که‌و زۆانی هۆرامی، به‌لام ده‌نگو (نگ: ن ڤ) ی که زۆانی هۆرامینه هه‌ن، وه‌لامشه‌نۆ و ناته‌ماما.

ئەلفابېتېژ، كە ۋەلاكرىياو (ھۆرامان)ى بەكاربەردەن

بەپاۋ ئا زانىرىيا كە بەرپىز (نوعمان فايق) وېش پەى من كىاستېنى؛ چە سالق ۱۹۹۶ پالو دۋە ھېما ۋەلېنەكا (ڭ، ۋ)يەنە، دۋى ھېمى تايبەتېش (و، ئ) چە دەسنۋيسەنە بەكاربەرىنى و چە سالق ۲۰۰۰ پېسە و فۋنتى چە نۋىستەى چاپكرىانە بەكارشەردېنى و ھەر پاسە چە سېپتەمبەرو ۲۰۰۴ پەى تايبكەرڭەى ۋەلاكرىياو (ھۆرامان)ى بەكاربېرىنى.

ŋ	i	ě	w̄	o	ü	w	ǃ	r	d	d	ئەلفابېت و كىبۆردە
-	ئى	ئې	وو	ۆ	ق	و	ۋ	ر	د	د	(ۋەلاكرىياو ھۆرامان)ى

بەرپىز (نوعمان فايق) پاسە وېش ئاماژەشمىڭ، بە زانىرىي ۋەلېنا وېش و ئەزمونىگەرىي وېش چە بوارو نۋىستەى و سەرنجداى دەنگەكا، فرە بە درقىسى جىباۋازى ميانو دەنگو (و | u : w) و (ق : ü) و (وو : w̄) دەرکكەرڭەن و ئى ھېمىشە (ق) پەى نىانەرە و ھەر پاسە جىباۋازى ميانو دەنگو (ى) و (ئ) و دەنگېۋى تايبەتو زۋانى ھۆرامى كە فرەتەر چە دەنگو چېرەى (كەسەرى عەرەبى) نىكا، دەرکەرڭەن و ئى ھېمىشە (ئ) پەى نىانەرە. پەى دەنگو (وا)بۋى تايبەتى، كە زۋانى ھۆرامىنە ھەن و پېسەنە دەنگو بۆرەى عەرەبى و فارسى [لقو | لکم | كوه] ئاڭ ھېماو (ق)

نیینه ره. هەر پاسه هههه دوهمهش (ئ) پهی دهنگو که سه ره ی عه ره بی و فارسی (پن | بسیم | در خانه) نیینه ره و به کار به رڤنه.

به رڤنر نوعمان فایق و دهسه و نۆیسه را ۆه لاکریاو (هۆرامان) ی فره به درۆسی بیهی دهنگه جییا ۆازه کاشا ده رک و ده سنیشانکه رڤنه. تاکو رادبۆی فره یج هههه-سازیه کبچ تا ۆانشا نمایانو دهنگه کا با، سه ره (فه تحه) و سه رو (ۆ) هکه ی ئاماژن په ی درڤنه ره-بیهی دهنگه که ی چه (و) ئاسایی | کوئی و کوئته ره چه دهنگی درڤنو (وو). هەر پاسه پبچه ۆانه و دهنگو (ئ) که حۆته گولانه که و (ۆ) سه ریش ئاماژن په ی ئه ۆه کریای و به رزۆبیهی دهنگه که ی، هه شته گولانه که و (ۆ) سه رو (ئ) ئاماژن په ی نزمی و نزمۆبیهی دهنگه که ی.

تاکو ئبگه، هەر دۆه هههه سازیه کی ۆه لاکریاو (هۆرامان) ی به را ۆرڤ به ئا هه ما کا ته ری که په ی ئا دۆه دهنگه یه نرینه ره، نرینه ری و گونجیا ته رڤنه. چنی ئانه یچه، به په یل ۆاو من، هیشتا به بی گرفتی نبیه نی: هههه یه که مه (ۆ) که سه رهش سه رو هه ن، یه ری گرفتهش هه نی:

یه که م: سه ره (فه تحه ی عه ره بی) به بی ئانه ی چه بارهش ۆبرکه ره مبه ۆه، ۆه لپنه ی عه ره بی و وانایش پبسه و زۆانی عه ره بی و هه م پبسه و قورئانی سه رو ئاگاییماره زالا و چنی هه مان گرفتو سکونی روو به روونی و ئا سه ره (ۆ) به دهنگو (ه | ه) ئه ژناسیان و ۆه لینه ی هه زاران ساله و وانای و

ئەژناسىيائىش بە چىن رۇق و مانگ و سالى دلېنەنمەلق و پەي كەسپۇي كە
ۋاچە ھۆرامىيەكا نەژناسوق، تەنانەت پەي ئا كەسچە كە ھەستەۋەرىي
زۋانەۋانىيىشا نېيا، (لو، بو، چو) بە (لو، بو، چو) (تد) موانوۋە.

دوھم : پىتەكى يەكپارچى نېپەنە (U+0648 U+0659) و كاتو
ئەۋەكوشنايەنە، سەرەتا سەرەكە كوشىۋۇۋە و پەي ئەۋەكوشناي
(و)ەكەي ھەنگامبۇۋە تەرە پەنەۋازەنە و كاتو فاراى فۇنتەكانە پاسەش
سەرمىۋ (و). ئانەيچ پەي نۇيسەرى و كەسپۇي كە خېرانۇيس بو،
سەرئېشە و ھەلەنۇيسى درقوسكەرۇ.

يەرەم : چە ئانىشا گىرقتەر ئانەن، كە پېسە و ھەر دۋە ھېماكا (و) و (ئ)،
گىرقتەكەش بەس نەگونجىباي و ۋەلامۇنە ئايش بە دەنگە ھۆرامىيەكەي
نېيا، بەلكو ئانەيچەنە، كە ھەم دلى خىشتەكو ھېماكا يونىكۇدى
(Unicode) يەنە بېيەيشا نېيا و ھەر پاسە دلى خىشتەكو سكرىپتى عەرەبى
Arabic script، خىشتەكو ئەلفابىتى عەرەبى Arabic alphabet، دلى
خىشتەكو ئەلفابىتى فارسى Persian alphabet، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى
زۋانە كورڈىيەكا Kurdish alphabets، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى
ئوردوۋىي Urdu alphabet، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى پەشتوۋىي Pashto
alphabet، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى ئويغۇرىي Uyghur Arabic
alphabet، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى سىندى Sindhi alphabet، دلى
خىشتەكو ئەلفابىتى Jawi alphabet، دلى خىشتەكو ئەلفابىتى Balochi

language، دلی خشته کو سکریپتو پیگونی Pegon script، دلی خشته کو
 ئەلفابیتی شاموخی Shahmukhi alphabet، دلی خشته کو ئەلفابیتی
 ئاروی Arwi alphabet، که دلی کۆمه لپۆشانه ئا دهنگه هه ن و گرڈ
 سکریپتو به کاربه را به "سکریپتی عه ره بی" ئەژناسیان، ئا هبعی (و)
 بپهیش نیا و ئه ر ئه مه گه ره کما بق هبعی تازی [هه رچنه گونجی و
 درۆسی ته ری مه نی] په ی ههماکا یونبکۆدی زیادبکه رمی، په نه وازا چنن
 سالی چه مه را مه نی، تاکو ههماکی په سینیا و زیادبکریا، که تاکو ئا
 کاته یچ هه م یانه و زوانی هۆرامی چه ئیسه ی وېرانتهر بپه ن و هه م
 زوانه که دلپه نه لوان.

چه باره و هبعی دوه می (ئ)، پاسه و ه لته ر ئامازه مدا، ئا دهنگه بپه سه نه
 دهنگو که سه ری عه ره بی و هه ر پاسه که به ریز (هۆشه نگ پوورکه ریم) ی
 به فارسی نۆیسته ن و چه ره ش په ی به کاربه رذه ن، دهنگه که گنۆ خانه و
 دهنگه نزمه کا، که هه م زوان و هه م لچی به ههماو نزمی دهنگه که ی
 ژلپۆیا. و هرو ئانه ی درۆسته را، که ههماکبچش نمایا که رۆ جوړو
 دهنگه که ی و هه ماهه نگه بق چنی دهنگه نزمه کا ته ری، ئا دهنگی که
 واته یشا گنۆ وارو ئاستی ئاساییۆ زوانی (ب ، پ ، چ ، چ ، ی) و په نه وازا
 ههما نزمۆبپه ی دهنگه که ی گنۆ چه ر و نمایانو نزمبپه ی دهنگه که ی بق.

پیتۆ (ئ) یه که پارچی نپه نه (U+06cc U+065b) و کاتو ئەوه کوشنایه نه،
 سه ره تا سه ره که کوشیۆوه و په ی ئەوه کوشنای (ی) هه نگامبۆه ته ره

پەنەۋازەنە. ئانەچ پەى نۆيسەرى و كەسبۆى كە خېرانۆيس بۇ،
سەرنېشە و ھەلە نۆيسى درۆسكەرۇ.

پاسە كە ئاماژەمداء، بەپاۋ زانىارىپى و ئەنەياۋاى من، سەربارو بېيەى
سەرنىچ و كەموكورتى ئا دۆە (ۆ) ، (ئ) ھېمايا، كە بەرپز نوعمان فايق
و ۋەلاكرىاو (ھۆرامان)ى بەكاربەردېنى، تاكو رادېۋ تاۋانشا نمايانو جۆرو
دەنگە كا و ئاستو دەنگە كا با.

بەرادېۋى فرە خاس و فراۋان تاۋانش ئا ھەلە-نۆيسىيە راسكەرۆۋە، كە
فرەو نۆيسەرە ھۆرامى-زۋانە كا بەشۆ ئىرانى ھامكات (ئ) پەى نۆيستەى
دەنگو (ئ: ئېر ، كېل ، ھىي) و (ي: ئېگە ، پېرە ، ھېر) بەكاربەرا.

سەربارو ئانەيچە، ئەلفابىتېۋ كە ۋەلاكرىاو (ھۆرامان)ى بەكاربەردەن،
سەرەراۋ وەلامۆدايش بە چوار دەنگە تايبەتە سەرەكيبەكەو زۋانى
ھۆرامى، بەلام بە دەنگو (نگ: ن η)ى كە زۋانى ھۆرامينە ھەن،
وہلامشەنەدانۆ.

ئەلفابتېتۇ، كە (ئارام شەكيبايى) بەكاربەردەن

بەداخۇ سەربارو ئانەى كە من چە حۆت سالى ۋيەرژەنە چن جارېۋ
 كۆششمكەرژەن چنى بەرېز (ئارام شەكيبايى) پېسە و درۆسكەر و
 يەكەمىن كىبۆردى ھۆرامى پەيۋەنىگېروو. بەتايبەت پەى ئانەى كە
 جېياتى ئانەى من سالىق ۲۰۱۲ كىبۆردېۋە تەرە درۆسكەر و، تاكو
 كىبۆردەكۆ ئاڭى پەرەپندەبشەيى و بۆ بە بنەما و فرە كىبۆردى
 درۆسنەبۆ. ھەئبەتە من بە ھەمان ئىمەيل ئادرەس پەياممكىاستەن، كە
 ئاڭى سەر و وېب-بلاگە يەيشۆ نۆستەن و دمايىن پەياممىچم سەرەتاو
 ۋەھارو ئى سالى بى. بەلام تاكو ئىسە ھىچ ۋەلامېۋم ھۆرنەگېرتەنۆ و چە
 ياۋاى پەيامەكام و من چە دەسپاۋاى ئاڭى بە ئا ئىمەيل ئادرەسەيشە
 گومانم ھەن. ۋەر و ئانەى بەداخېبەى من چېگەنە گلەيىكەرژەى نېيا،
 بەلكو خەمواردەيا بە نەبېبەى و درۆسنەبېبەى پەيۋەنىبەكەى.

ŋ	i	ě	w	o	ü	w	ǔ	r	d	đ	ئەلفابت و كىبۆردە
-	-	ئې	و	ۆ	و	-	ر	د	ڭ	-	ئارام شەكيبايى

تاكو ئا ياگى چە ۋىرو مەنەنە مەنەبۆ، بەرېز (شەكيبايى) چە
 رۆشكەرژەكە و بېشەنە، بە ئانەى ئەماژەشداى، كە پىتق (ق) ھېمانە

پەي دەنگېۋى ھامبەشى ميانو (زۋانى ھۆرامى) و (زۋانى كەلھوپرى)، كە ھەمان دەنگا چە ۋاچە كا (لوق، نوق، چوق، خوق، بوق، توق، سوق، پوق، كوق، دوق، كوت، سوت، شوت، ملوق، مشوق، گرەۋوق، شېۋوق، لېۋوق، ...تد) ھەن. ھەر پاسە پېتى دوھمە (ڭ)، كە ھەمان پېتەنە چە سەردەمو (سەيدى ھۆرامى) تاكو ئارق ھەنە و بەكاربىق و تاكو رادېۋى فرە ياگە گىرە بېپنە، پەي دەنگېۋو زۋانى ھۆرامى بەكاربەرتېنە، كە دەنگش چە دەنگو (د) جېياۋازا.

گرفتېۋ كە ئەلفابىتەكە و بەرېز ئارام شەكيبايى بېش، ئانە بى، كە نەتاۋى بە گرڭو پەنەۋازىيە كا نۆستەي ھۆرامى وەلامبىڭۋە، دەنگو (نگ: ن | η) ى و دەنگو (ې | ا) و دەنگو (ۋ | ڧ) ھېماسازىي نەكرىپېنى. بەلام چنى ئانەيچە ھەنگامى يەكەمە و بنەرەتییە بى، پەي دىجىتالیزەكەرتەي نۆستەي ھۆرامى و ئاسانكارى پەي نۆيسەرا و چە ئانەيچە گرنگتەر ئانە بى، كە مەرزو ئېرانى و عىراقىش برپەبى و وېش چە دنيا گولانەكە و رېزبەنى كىبوردى فارسىي و عەرەبىي رزگارکەرتەبى، تاكو ھۆرامى- زۋانەكى ھەر ياگېۋو دنيايەنە با، بە ئاسانى بتاۋا سەرو دەزگا شاۋە، كە بە فرەي كىبوردى لاتىنيە شا سەرو ھەنە، بە ئاسانى بە ھەمان رېزبەنى فرەو پیتە لاتىنيەكا، بە ئەلفابىتى ھۆرامى بنۆيسا.

ئەلفابېتېڭ، كە مامۇسا (سىيامەند ھۆرامى) بەكارشېبەرق

بەپاۋ ئازانىيارىيا كە بەرپىز (سىيامەند ھۆرامى) ۋېش چە پاۋ فەيسېۋوك- مەسىنچەرىۋ پەي من كىاستېنى؛ ئاڭ ئا ئەلفابېتەشە چە سالق ۲۰۰۱ پېسە ۋە كىبۇردېۋى تايبەتى يان كەسى سەرو دەزگا كۆمپىوتەرىيەكە ۋە ۋېشۇ بەكارشېبەردېنە ۋە دمتەر چە چە رېكۆتو ۹ ۋە ئۆگوستو ۲۰۱۱ بە مەمان ئەلفابېت چە (پەليانە ۋە ھۆرامان) يەنە ئۆستەنش ۋە پېسە ۋە كىبۇردى ۋە لاكرې چە رېكۆتو ۵ ۋە جونى ۲۰۱۵ كىبۇردەكېش ۋە لاكەردېنۆ.

ŋ	i	ě	w	o	ü	w	v	r	d	đ	ئەلفابېت ۋە كىبۇردە
ن	ې	ئې	و	و	ۋ	ۋ	ر	د	د		سىيامەند ھۆرامى

مامۇسا (سىيامەند ھۆرامى) پەي دۋى چە دەنگە ھۆرامىيە جىيا ۋە تايبەتەكە مەمان ھېئى | پېتى (ۋ ، ې) بەكاربەرق، كە كەسانى تەرىچ بەكارشېبەرا ۋە تاكو رادېۋ ياگەگېرى بېيېنى. تاقە پېتېۋە، كە ئاڭى بەكارشېبەرق ۋە ئەلفابېتەكە تەرىيەنە نېيەنە، پېتو (ۋ) ۋە ئاڭ پەي ئا دەنگو ئا (ۋاۋ) نېمە دېرېزەيە بەكارشېبەرق، كە گنقۇ ميانو دەنگو (و) ۋە دەنگو (وو).

پاسا، که به راؤرڈ به مه له به کار به رڈه ی (ؤ) ی په ی ئا دهنگه هؤرامییه به (کوه)، تاکو رادېو دهنگو ئا پیتی، که به پز سیامه ند هؤرامی به کار شبرو، چه دهنگه هؤرامییه که ی نزیکت هرا، به لام ئه ر به ورڈی و ههسته وهری زوانه وانی هیمیکی سه رنجبده یی و دهنگه که یش گؤشبد هیمی، به کار به رڈه ی ئا پیتی چن گرفتېوش هه نی:

یه که م : دهنگو بوره ی (ضمه) ی که زوانی هؤرامینه هه ن، درې بیه ی هانئاستو دهنگه که ین و به دهنگو (ه) لاوازی دمایش میو؛ پپسه (لکم | کوه). به لام هیمیوه | پیتیوه که ماموسا (سیامه ند هؤرامی) به کارش به رو، بنه رته نه هبماو دهنگو (ئ: و) ن و چه ئا یاگانه به کار بریو، که پیتی وه لپنه بوره ش (سهرؤ بو (لؤلؤة)). چه بنه رته نه ئا پیتی هه مان هه مزه ی (و عه ره ین) و به (ئ) موانیو ره (لؤلؤة | لولئوئه). به لام دهنگېو که زوانی هؤرامینه هه ن (لو | لوه) چه دهنگو (ؤ) ی درې ته ر و جېباوازه را. دهنگو (و) به خرکه رڈه ی و به رپرای لچا پپسه و بازنبوی و چه میانو لچانه ته مامیو، به لام دهنگو (ؤ) چه گلویه نه ده سپنه که رو و هه ر چاگه یچ دمایش میو.

دوه م : دهنگو ئا پیتی (ؤ) به سکون (س) دمایش میو، به لام دهنگو (ؤ) مدرایش نبیا و چه تاک (و) ئاسایی درې ته ر بووه و ئه ر دماو ئا دهنگه یه دهنگی ته ر نیو، درې بیه ی دهنگه که ی به (ه) لاوازه دمایش میو.

يەرەم : ئا ھېي (ۋ) يۈنەنە چە پىتە غەرەبىيەكا و ھەمان دەنگو ھەمزەي (ۋ) غەرەبىن و چاگو كە ھۆرامى-زۋانەكى موسولمانىنى و ھەزاران سالىن ئا دەنگەيە بە (ئ) مواناۋە و فېرېبېيىنى و ئاۋەز و ھوشو ئاڭپشانە ھېماكى ياگەگېرە بېپنە و بەكاربەرژەيش چە نۆستەي ھۆرامىنە، ئاناگا وەنەرى ھۆرامى (چ ھۆرامى-زۋانى و چ ئا كەسى كە زۋانى ھۆرامى فېرېبا) چنى دەنگو (ئ) رۈوبەرۈوكەرقۈۋە و ئانەيچ بۇ بە مەلامەتو سەرۋنە شېۋايى.

سەرنجېتەر كە من سەرو ئەلفابىتو (ماموسا سيامەند ھۆرامى) ھەنم، يەك جۆرى (ې) چە دلپراسى و دمايى ۋاچېنە، كە فرەيى خالبەندىي درۆسكەرۋو ئەر پېسەو (ى) دمايى ۋاچى، پەي ھەمان دەنگى (ھېمىۋە) بەبى خالە بەكاربىتو، جواننۆيسى فرەتەر بەرگنۆ. ھەلبەتە پەنەۋازا ئانە پۇشن بۇ، كە بەكاربەرژەيش چە دلپراسى و دمايى ۋاچېنە چە بارو نمايانكەرژەي دەنگەكەي و درۆسىۋ ھېچ گىرەتېۋش نېيا و تەمام درۆسا، من وېم چە ئەلفابىتو فېرژنى يەكەم و دوەمو كىبۆردەكۆ وېمەنە چە سالتۇ ۲۰۱۲ تاكو ۲۰۱۶ بە ھەمان جۆرو ماموسا (سيامەند ھۆرامى) چە دلپراسى و دمايى ۋاچېنە بەكاربەرژېنە، بەلام فېرژنى يەرەمۆ دېسەمبەرۈ ۲۰۱۶، پەي جوان-نۆيسى و كەمى خالبەنى، پەي دمايى ۋاچى، ھېمىۋە تەرەم (ى) نىيىنەرە.

ئەلفابېتېڭ، كە (عەبدوڤلا حەبىبى) بەكارشېرىق

بەپاۋ ئا زانىارىيا كە بەرپز (عەبدوڤلا حەبىبى) وېش چە راۋ تىلەگرامى پەى من كىاستېنى، ئاڭ بەس ھېمىۋەش زىاڭەكەرڭبە (ڭ : دال حۆتېۋى گولانە سەرشۆ)، يەكەمېن ئامادەكەرڭەى كىپۇردەكېش دۋى سالى و نىم چىۋەلتەر بېيەن و ئامادەكەرڭەى دوەمش سالىپۇ چىۋەلتەر ۋەلاببىەنۆ.

ھەر پاسە كە بەرپز (عەبدوڤلا حەبىبى) چە ۋەلامەنە دلىياشكەرڭەنۆ، ئاڭ بېجگە ئا ھېمى | پىتى (ڭ) ھىچ ھېمىۋى تەرەش پەى دەنگە تايبەتەكا زۋانى ھۆرامى نەنىپنەرە.

ŋ	i	ě	w	o	ü	w	ǃ	r	d	đ	ئەلفابېت و كىپۇردە
-	ئى	ئى	ۋو	ۋ	و	و	ر	د	ڭ	عەبدوڤلا حەبىبى	

پاسە كە زانىان ھېما | پىتۆ (ڭ) ۋاتا (د) كە يەرى خالى پېسە ۋە ھەشتېۋى گولانەى يان ھەشتېۋى گولانەش سەرۆ ھەن، چە ھونىاكا (سەيدى ھۆرامى) تاكو ئىسە ۋ چە لايەنو فرەو نۆيسەرا ۋ ھەر پاسە چە لايەنو كەسانېۋىۆ كە ئەلفابېت يان كىپۇردى تايبەتەشا پەى زۋانى ھۆرامى نېپنەرە، بە فرەى ھەمان ھېما (ڭ | ڭ) بەكارپىنەنە ۋ نرىپنەرە. بارېۋى

چامنه نه ئېمه پېسه به كاربهري و نؤيسهري چني ئى پرسيارى رووبه پروو مه نى: چى پيته ياگه كؤته كى (ڙ) به كارنه بريئنه؛ نايا پيته كؤته كى مه ئېنه؟ ئەر پيته كؤته كى مه ئېنه، مه له بېيه يش چېشا؛ ناجؤريش چني دهنگه كهى و جؤرو ؤاتهى دهنگه كهين؟ يان مه لامه تى تهرهش مه ن؟

گرفتى هېماو | پيتو (ڙ)، كه به ريز (عه بدؤلا حه بيبى) جېياتى پيتو (ڙ)
نېئنه ره:

يه كه م: به پېچه ؤانه و نزم-بېيهى دهنگه كهى، حؤته گولانه كه و سه ريش نيشانه ن پهى به رزؤبېيهى دهنگه كهى پېسه و (ۆ) و (ئ)؛ كاتېؤ ئا حؤته گولانه شه سه رؤ بو، ئامازهن پهى به رزؤبېيهى و نه ؤه كرياتى دهنگه كهى، كاتېؤ چېرهنه بو يان هه شتېؤى گولانه يان يهرى خالى سه ره وارى با، نيشانه نى پهى نزم-بېيهى دهنگه كهى چه ئاستو ئاساى زؤانى به ره و وارته ر، پېسه و پيتو (ش)، (ف)، (ث) .

دوهم: هېماكى دلى ريزيه نى خشته كو هېماكا يونپكؤدى و سكرپيتى عه ره بيبينه بېيه يش نېيا و هه ر كه س كيؤرده كو به ريز (عه بدؤلا حه بيبى) نه بو، نمه تاؤو ئا پيتى بنؤيسو .

يهره م: هېماكى | پيته كى يه كپارچى نېيه نه (U+062f U+065a) و كاتو نه ؤه كوشنايه نه، يه كه م جار حؤته گولانه كه كوشيقؤه و پهى نه ؤه كوشناى ته مامى پيته كى، دؤى جارى نه ؤه كوشناى په نه ؤازا، كه به

ۋېرشىيەش (د) مەنۋە. ئانەيچ پەي چاپى و خېرانۋىستەي و بەكاربەرىي
نۋىسىياريى گرفت و سەرئېشە و كات كوشتەي درۋسكەرق.

گرفتېۋ تەر، كە ئەلفايىتەكەو بەرپز (عەبدوللا حەببى) يەنە مەن،
ئانەن، كە ئاڭ پىتق (ؤ | 0) پەي دەنگو (واوى نېمە درېۋى پېسە و Lü،
Sü، Kü، jüt، zün، kü..تد) و هامكات پەي دەنگو (ؤ : jot، kot،
Hor)، ي بەكاربەرق. مەر پاسە ئاڭ پىتق (ئ | ë) پەي دەنگو چېرەي
(كەسەرەي عەرەبى : ئې، ئېمە، ئېگە، پېسە، سېر، مېلى) و هامكات پەي
دەنگو (ئ : ئېر، ئېران، خېر، خېمى، بېدەرىيە، شى، ..تد) بەكاربەرق.

بە پەيلۋا و من، بارىۋى چامەنە، گرتەكە مەر نەگونجىيى و نادرقسى
ھېماكا نېيا، بەلكو رېسو نۋىستەي ھۆرامى كەرۋە بە پەژم. چوونكە
بەرادەي كەم (ڭ) يەكەم پىتى ھۆرامىيەنە كە مەڭان سالىن ئەژناسىيىنە
و ئى رۋ فارايش بە (ڭ)، بېجگە نادرقسى ھېماكى چە بارو دەنگ-ژناسىيۋ،
ئا شناسە و دڭان پۆرەنېيايە، كە تاكو ئيسە چە بارەو ئا دەنگەيە
بەدەسئامان، ملۋنە چېرو پىسيارى و تەنانەت چنى تانەداي زۋانئناسە
ناھۆرامىيا رۋوبەرووبېمېۋە، كە ۋاچا "ھۆرامى-زۋانەكى وېچشا نەزانا
چېششا گەرەكا!"

ۋەرۋ ئانەي، خاستەر ئانە بى، نەر ھەمان ھېماي ياگەكۋتى (ڭ)
بەكاربىرۋ، تاكو زارۋلى و گەنجى و بەكاربەرى كەم شارەزى تووشو
سەرگەردانى نەزاناي بەكاربەردەي ھېماكا نەبا.

ئەلفابېتېڭ، كە (تاقمە و نويسكارا و انەى ھەورامى) بە كار شېھرا

ھەرچنە ئەلفابېتېڭ كە (تاقمە و نويسكارا و انەى ھەورامى : كوروش ئەمىنى ، ژيار سلا مەتيان ، عەبدوڭلا حەبىبى) ھەمان ئەلفابېت و كىيۇردەنە، كە بەرپز (عەبدوڭلا حەبىبى) بە كار شېھەر ۋە ۋەلتەر چە بارەو ئا ئەلفابېت و كىيۇردى سەرنجى وېم نۆيسىتېنى، بەلام ۋەرو ئانەى كە دلى پەرتوو كە گەيشانە زياتەر سەرو ئەلفابېتى و جۆرو دەنگە كا قسېكرىنە، من بە پەنە ۋازش مزانوو، كە بە جىيا و تايبەت چە بارەو ئەلفابېتېڭ كە پەرتوو كە كەنە ئامان، سەرنجى وېم بڈەو و بنۆيسوو.

ھەلبەتە پەنە ۋازا ئانەى ۋاچوو و دەسنىشانكە روو، ئى سەرنجى، كە چېگەنە مەيا و منۆيسوو شا، بە شېۋى فرە كەمبى چە سەرجەمو سەرنجە كا من، كە سائق (۲۰۱۶) من چە بارەو پەرتوو كو (وانەى ھەورامى) پېسە و دەسنۆيسى نۆيسىتېنى و بەداخۆ تاكو ئېسە نە پەردە چىانم سەرنجە كا وېم پاك نۆيسكە روو و پېسە و سەرنجا و رەخنا ۋزووشا ۋەرجەمو نۆيسەرا پەرتوو كو (وانەى ھەورامى). ئومېدواز ھەنا دماو ئى نۆيستەيە، پەى تەمامناى و ۋەلا كە رڈەى سەرنجە كا وېم چە ئا بارۆ، بواریڭ ھۆرگنۆ. [۱۹]

بەداخۆ ئەلفابېتېڭ كە (تاقمە و نويسكارا و انەى ھەورامى) نىانەرە، ھەمان گىرفتى كىيۇردە كو | ئەلفابېتە كە و بەرپز (عەبدوڭلا حەبىبى) ش

مەنى و نەتاۋانئىش بە پەنەۋازىيەكا نۆىستەى مۆرامى وەلامبئۇۋە. مەم
 مەژمارو پىتەكاش كەما و مەم ھېماسازىي دەنگەكا نادرۇسا و مەم تاقە
 ھېمىۋە، كە پەى دەنگېۋى مۆرامى چنەش مەنە (ڭ) ، نادرۇسەنە.

ŋ	i	ě	w	o	ü	w	ĩ	r	d	đ	ئەلفابىت و كىبۆردە
-	ئى	ئې	وو	ۆ	ۈ	و	و	ر	د	ڭ	تاقمە و نويسكارا و وانەى مەورامى

چە بابەتى يەكەمۇ پەرتوو كەكەيەنە "ئەژناسناى ئەلفباى مەورامى،
 لاپەرە ۵"، ئەلفابىتى مۆرامى بەسى و حوت (۳۷) پىتى ئەژناسنىان : چە
 خىشەكو پىتە (constants)نە، ھېماو پىتى يەكەمو ئەلفابىتى مۆرامى (ئ)
 نادرۇس بە (ء) نۆىسىنە، ھېماو پىتو (ڭ) كە چە سەردەمو (سەيدى
 مۆرامى) تاكو ئىسە بەكاربىنە، نادرۇس بە (ڭ) نۆىسىنە، ھېماو پىتو
 (ھ) نادرۇس بە (ە) نۆىسىنە، كە (ه | ە) پەى وېش پىتېۋى (vowel)نە و
 چە پىتو (ھ) جىنە، نەكرىق (ە) ھامكات ھېماو پىتېۋى (constant) و
 پىتېۋى (vowel) يىچ بو. پىتو (و) كە پىتېۋە دەنگۆ-دەرەنە (vowel)، كەچى
 بە دەنگ-كپە (constant) ئەژناسنىنە، مەلبەتە مەلامەتو ئا ناچارىيە
 ئاشكران، نۆىستەى بە ئەلفابىتى فارسى، يان سۆرانى.

بېجگە ئانەيە، دلى خىشەكو پىتە (constants)نە، دۇى پىتى (ؤ ، ن)
 مۆرامى كە دەنگەكەشا مەن و ۋاتا ۋاچەكا فارا، ئاماژەنە ئرىپىنى. پىتى

یەكەمە: دەنگو (ۆ) چە زۆانی ھۆرامییەنە بەس بېیەى دەنگى جىباى نېيا، بەلكو ھامكاتېچ فارىاى پىتو (و، ق) چە ئاۋاچانە كە دۆى يان يەرى پىتى vowel پېۋەرە مەيا : دىبئو، كوچپو، كورپو، كىناچپو، كەرووۋە، كەرۋوۋە، ۋەر، شېۋە، چوارچېۋە، بۋە، لۇپو، تۋە، چۋە، خۋە، دۋە، .تد.

ھەپسە دەنگو (ن : ى : ى : ى) كە زۆانى ھۆرامییەنە فرە زاق و ئاشكران و مەن و ۋاتا و ۋاچە كا فارو (ن : گن، تن، پەنە، گەنە، مەن، مىگە مىگ، ئانە، پانە، پۋنە، شۋمەنە)، كە چە دەنگو (ن : ئانە، گنە، پنى، گەنا، گنا، مەنا، تەن، مەن) جىباۋازا.

چە خىشتە كو پىتە (vowels) نە، پىتەكى بە حۆت (۷) پىتى (ا، و، ۆ، ى، ە، ى، و) ھەژماركەردېنى، كە پەى چوار (۴) دەنگا (ۆ، ق 'بۆرە'، ى، ې 'چېرە') زۆانى ھۆرامى، بەس دۆى (۲) پىتى (ۆ، ى) بە كارىپىنى. چېپوۋ كە زانىستو زۆانىيەنە كىرڈەى و ئاۋەزىسەن نېيا، چوونكە چوار دەنگى جىباۋازىنى و ۋاتا و ۋاچە كا فارا و زۆانى ھۆرامییەنە ھەم دەنگو (ۆ) ھەن و ھەم دەنگو (ق)، ھەپسە ھەم دەنگو (ى) ھەن و ھەم دەنگو (ې).

ۋەرو ئانەى نەكرىق ھېمپوۋ پەى دۆى دەنگا بە كارىرىق و تەنانەت ئەر زۆانى ھۆرامییەنە دەنگى (ۆ، ى) پىچ نەبا، ھەر نادىرۇسا، كە ئا دۋە ھېمايا پىتا پەى دۆى دەنگە جىباۋازا تەرى بە كاربەرمى. چوونكە حۆتە گولانە و سەرو (ۆ، ى) ئامازەداىن بە بەرزۇبىيەى و سەرۆ-بىيەى دەنگەكەى چە

ئاستق زۋانئىيەنە و نمە كرىق ھېما بق پەى نزمۇبئىيەى دەنگى، ھەر پاسە
كە چېرە ھېمان پەى نزمى و نزمۇبئىيەى دەنگى.

دىل خىشتەكى پىتە (vowel) نە كە بە خۆت (۷) دانى دەسنىشانكرىپنى،
پىتق (ۆ) كە ھېمانە پەى دەنگېۋى بەرزى پېسە و (ھۆر Hor، ھۆرام
Horam، ھۆرامى Horami، ھۆرامان Horaman) ى جىياتى دەنگو (بۆرە
büre، كۆسالان Küsalan، بۆر büre، ھەرقل Herül، بۆسار büsar،
توفان Tüfan، لالو Laltu) ى بەكابريان، ۋاتا پەى ھېماسازى | پىتسازى
دۋى دەنگە (vowel)، تاقە پىتېۋە (ۆ) نرىنەرە، كە زۋانى ھۆرامئىيەنە
ھەم دەنگو (ۆ : ئۆ) ھەن و ھەم دەنگو (ۆ : ئۆ 'بۆرە')؛ ئاشكرا دەنگو
(بۆرەى | ضمە 'ئۆ' : كۆ، كۈە، لگم) فرە چە دەنگو (ۆ : ئۆ) ى جىياۋازا.
چاگەنە كە ئا بەرنىزى (ۆ) جىياتى (ۆ : بۆرە) ى بەكاربەرە، ئەى پەى دەنگو
(ئۆ : ۆ Oo : ھۆرامان Horaman، ھۆر Hor، ھۆرە Hore، ھۆرامى
Horami) چ ھېمئۋە بەكاربەرە؛ ئەى فېروازى و وانىارى و وەنەرى چنى ئا
دۋە دەنگەيە (لۆ، ھۆر) جىياكەراۋە، كە دەنگو يەكەمېشا (ئۆ نا : بۆرە |
ضمە) ن و دەنگو دوەمېشا (ئۆ Oo)؟

ھەر پاسە پىتق (ئ) كە ھېمانە پەى دەنگېۋى بەرز و ئەۋەكرىاي (ئېر،
خېر، بېر، ئېران، ئېزىدى، ئېرقوولى) جىياتى دەنگو (چېرە) ى بەكاربېئىنە
و پالئشەنە "ئ (چېرە)" نؤىسيان، كە (ئ) چېرە نېيا و سەرەش ھەن. ئايا
حوتە (ۆ) گولانە و سەرو (ئ) ئاماژەن پەى (چېرە ِ) ى؛ ئەى ھېما پەى

دەنگ-بەرزى (ئېر، خېر، بېر، ئېران، ئېزىدى، ئېرقوولى) چېشەنە، ئايا مەر مەمان ھېمانە (ئ): ئەى چنى كرىقو (ئ) كە ھېماو دەنگېۋى بەرزى و ئەۋەكراينە، پەى دەنگو چېرەى (ئ) كە دەنگېۋى نىما بەكاربىقو؛ ئايا نۆىستەى (ۋېرەگا، مېۋە، كېلى، كەلى، وېل، مېلى، كىتب) بە (ۋېرەگا، مېۋە، كېلى، كەلى، وېل، مېلە، كىتب) درقسا؛ ئەى چنى دەنگو (ۋېرەگا، مېۋە، كېلى، كەلى، وېل، مېلە، كىتب) چە دەنگو (ئېر، خېر، بېر، ئېران، ئېزىدى، ئېرقوولى) جېباكرىقوۋە؟

پەى من سەرنجكېش ئانەن، كە نۆيسەرى (ئەلفابېتو 'وانەى مەورامى') فرە بە درقسى بېبەى دۋى دەنگە (vowel) زۋانى مۆرامى (چېرە) و (بقرە) ۋىنا، بەلام جېياتى ھېماسازى تايبەتى، كە چى پەى بەكاربەرثەى ھېماو دەنگېۋى تەرى پەنابەرا و ھېچ چە دمارق و سەرەنجامو ئا ناجورىبەىە گرنگىنەڭا و ۋىرنەكەراۋە، كە ئەشىچ بەپاوانامەكا ئانەشا ئېستېۋە، كە مشىق ھېماسازى دەنگەكا چىنن بوق؛ كاتېۋ ماچىق (چېرە)، ۋاتا چېۋېۋ كە گنوق چېر و دەنگەكەش پېسەنە (كەسرە ۋ عەرەبى) و پەنەۋازا پىتەكى چېرەش بوق، نەك حۆت يان ھەشتېۋى گولانە سەرشۆ.

ھەلبەتە، ۋەرو ئانەى كە زۋانى مۆرامى ئەلفابېتېۋى جېباۋاز چە ئەلفابېتې عەرەبى'ش ھەن، نەكرىقو زۋانى مۆرامىبەنە چېرە (كەسرە ۋ عەرەبى) بەكاربىقو و پەنەۋازا ھېماسازىبەكەش ئامازەبوق پەى نىما دەنگەكەى

(پای) و ھېماو چېرەكەى گىنق (چېر)، ھەر ۋەرەو ئانەين كە چېرە'ش پەنە ماچىقو و پەنەۋازا (چېرە)كە چنى ئەلفابىتى مۇرامى گونجىقو.

حۆتو سەرو (ۆ) ھېمان پەى بەرزۆبىيەى دەنگەكەى چە ئاستو زۋانىيەنە. بە پېچەۋانەو ئاماژەو حۆتو سەرو (ۆ)، (و ئا : بۆرە ضەممە ُ) ھېمان پەى درىژتەر بېيەى دەنگەكەى چە دەنگو (و) كوئى و زۋانى مۇرامبچەنە ھەر پاسەن و نەمەكرىق نىشانق بەرزۆبىيەى و دەنگۇداى سەرو پىتە كېۋە بۆ، كە دەنگەكەش بەرز نە بۆ. پەى بەركۆتەى جېياۋازى دەنگو (و ئا : تۆ، كۆ، لۆ، چۆ، خۆ، سۆ، بۆ، گۆ، پۆ) چە دەنگو (ۆ Oo : ھۆر، ھۆرە ، ھۆرى)، متاۋمى ئى ۋاچى (شۆبۆ Sobü) سەرنجىدەيى، كە ھەر دۋە دەنگە جېياۋازەكەش چنە ھەنى و زاق و ئاشكرىنى، (شۆبۆ Sobü) نامق گۆر الپۆق ناوچەو ھۆرامانىيەنە و نامە كېچش ھۆرامىيەنە و سۆرانى-زۋانەكى بە (شەوبۆ) نامبشەرا. ئايا ميانو دەنگو پىتى **دوھمى** و پىتى **چوارەمى** جېياۋازى ھەن، يان نىيا؛ ئەر ھەن [كە ھەن]، ئەى چنى متاۋمى دۋى دەنگى بە يەك پىت ھېماسازىكەرمى، ئايا ھېما-قپانا؛ ئايا نۆيستەى دۋى دەنگا بە يەك پىت زۋان سەرختتەر و ئالۆزتەر كەرۆ و چە وەنەرى سەرشپۆنق، يان ھېماسازىبى تايبەتې پەى ئا دەنگا كە ۋاتاو ۋاچە كا فارا؟

ۋەرەو ئامەلامەتا، ئائەلفابىتە ھەم كەما و ھەم نادروسا و ھەم نەتاۋانش بە پەنەۋازىيە كا زۋانى مۇرامى وەلامبثوۋە. ئومبثواز ھەنا، كە نۆيسەرى

په پرتوو کو (وانه ی مه ورامی) ئی سه رنجا منه به دلسۆزی و کۆششېڅ په ی ته سه لکه رځه ی کۆششه که و وېشا بزانا و بتاؤمی ئایه نده نه گرځېما پېڅه ره ئا په رسا گفتوگو که رمی و په یجوړیبه کاما که رمی به ته مامکه رو یه کتری و ره خنه گېرته ی به داینه مۆو خزمه تکه رځه ی زڅانی بزانی، تا کو چه بارو پاشا گه رځانی ئیسه ی رزگاری بیعی.

Institut Kurde de Paris

ئەلفابېتتە، كە دكتور (مەھدى سەجادى) ى بەكارشېھەر

بەپاۋ ئا زانىيارىيا، كە بەرپىز (مەھدى سەجادى) ۋېش چە راۋ تىلەگرامى
پېسە ۋە لامۇدای پىرسىيارەكا من چە ئا بارۇ، نۇبىستەنش، ئاڈ:

- جېياتى جۆت (وو : w | u : قوۋل qw) تاك (و: قول) منۇيسق.

- جېياتى تاك (و : w | u : قوۋل qu) پىتق (و : o : قوۋل) منۇيسق.

- پەيدەنگو بۆرەي (و : ü : قوۋل Qün) ھېماو (و : قول) بەكاربەرۇ.

- جېياتى پىتق (و : o : ھور Hor) پىتق (و : ھور) منۇيسق.

- پەي دەنگو چېرەي (پاي : ! : مېلى Mili، گولانى gulani)

پىتق (ئ : مېلى Měle، گولانى gulaně) منۇيسق.

- پەي دەنگو (ئ : ھەر پىتق (ئ) منۇيسق.

- پەي دەنگو (ن | نگ : پانە pane، گەن gen، مەن men)

دۋەپاتو (نن : پاننە، گەنن، مەنن) منۇيسق.

- جېياتى پىتق (ر : رەنگ R) ھېماو (ز : زەنگ) بەكاربەرۇ.

η	ī	ě	w	o	ü	w	ǃ	r	d	đ	ئەلفابېت و كىبۆردە
نن	ئ	ئ	و	و	و	و	ز	ر	د	د	مەھدى سەجادى

پاسە ۋىنى، ئەلفابېتتە كە دكتور (مەھدى سەجادى) بەكارشېھەر،
جېياۋازىيەكەش بەس ھېماسازى پىتە تايبەتە ھورامىيەكا نېيا، بەلكو

فارای ئا پیتاچەنە، کە بەرادەى کەم سەژان و ھەزاران سالى ۋەلتەر چە گرڤو ھۆرامانى و دۆروبەرىشەنە بەکاربريینی و ھەر پاسە بە دەسنیشان کريایى سەژ سالى ۋیەردەنە چە ھۆرامانو بەشق ئېراقییەنە بەکاربريینی و یاگەگيرى بېيینی و چە ھۆرامانو بەشق ئېرانىچەنە بەرادەى کەم پانژە سالبۇا یاگەگيرى بېيینی. بەلام پەنەۋازا من ئانەيچ ۋاچوو، یاگو دلۆشین، کە بەرادەى کەم ئاژ پەى (ژ) و (ۋ) ھەمان دۆە پیتەیه بەکاربەرۆ، ھەرچنە بەداخۆ ئانە تاقە خالى ھامبەشق میانو نۆیستەو ئاژى و نۆیستەو نۆیسەرا تەریەنە.

گرفتېۋ کە ئەلفايیتېۋ کە دکتۆر (مەھدى سەجادی) خەریکا سەرش ھەرمانەکەرۆ و گەرەکشا یاگەگير بۆ، ئانەن، رپسى سەژان و ھەزاران سالى و نۆیسيارى ھۆرامى کەرۆۋە بە پەشم و بەدلنیاييۆ ئانەيچ چنى ۋەرەنگارى ئاۋەزى و ھەر پاسە وەرپسبیهى و وارنئاۋرژەى زارۆلا و گەنجا چە نۆیستەى ھۆرامى رۆوبەرۆوبۆۋە، چوونکە :

- بەکاربەرژەى (و|u) پەى دەنگو (وو) (w) چە کرژارى ئیسەيى و ئایەندەيى یەکەم کەسى تاکییەنە (قسەکەرییەنە : کەرۆ keru، مودرو mweru جبیاتی کەرۆو kerw، مودروو mwerw) و ھەر پاسە فرەو ۋاچا تەرى پېسەو (موو Mw, شوو Sw, ..تد) ھەن و فارایشا بە (مو Mu، شو Su)، ھەئبەتە بەس فارای نۆیستەى و پانۆیسی نېیا، بەئکو فارای دەنگەکا و تېکدای قسەکەرژەى ھۆرامین و ئەر ۋیەردەى

مەزاران سائەو درېژى ئا دەنگەيە و سرووشتو دەنگەكەي
 ۋەرچەمگېرمى، بەرادەي كەم سەڭ سائو واناي و نۆيستەي (و) پەي
 دەنگى كوئو (كوت، كورڭ، كوشتەي، قوپ، قول، ورڭ، وئ، كول، ..تد) و
 (وو) پەي (ملوو، بەلوو، موەروو، موو، قوول، كوت، پەپەشوت، ..تد)
 بەكاربريان و بە ئاشكرا ۋاتەي (قول) و (قوول) جىپاۋازا و يەكەم چە
 دوەمى كوئتەرا. مەر پاسە بەرادەي كەم پانزە سائېن مۆرامى-زۋانەكى
 ئىرانچ بە جىپاۋازى دەنگو (واو)ەكا ئاشنئى و پەي (واو) كوئى (و | u)w
 مئوسىق و پەي (واوى) درېژى (وو) (w) بەكاربىرق. مەرچنە بەداخو
 نۆيسەرى مۆرامى-زۋانى بەشق ئىرانى بە مەلە (و) پەيوەندى و (و)
 خاوەندارىپچ مەر بە (وو) مئوسىسا، بەلام بەرادەي كەم چە بارى ئيسەيى
 و ئايەندەيى كرڭارو يەكەم كەسى تاكئىيەنە (قسەكەرى تاكئىيەنە)
 بەكاربريان و بىرق و درقسىشا.

- مەر پاسە، بەكاربەرڭەي پىتق (و 0) جىياتى پىتق (و : تاك واوى،
 گرفتېۋە گۆرېنە و پىتق (و = 0) ئېمە چنى گرفتېۋى گۆرەتەرى دەرگېرى
 كەرۆ، چوونكە يەكەم سەڭان سائېن بەشېۋو مۆرامانى پىتق (و) پەي
 نۆيستەي (مۆر، مۆرامى، مۆرامان) بەكاربەرۆ، ئيسە فاپايش بە (و)،
 نەك مەر سەرشېۋناي درۆسكەرۆ، بەلكو ئا مۆرامى-زۋانېچە كە
 ئارەزوومەنى واناي و نۆيستەي مۆرامىيەنى، بېزار و دوورى ۋزۆۋە. بە
 پەيلۋاو من دۋەبارەكەرڭەي مەمان مەلەو فارسى-زۋانەكان، كە چە
 لاتىنى-نۆيستەينە (0) پەي (u) بەكاربەرا. چانەيچە خراپتەر تېكدای

بەنەما ئاۋەزىيە كۆ ھۆرامى-زۋانا عېراقىن، كە سەئان سائېن ھەم بە سكرىپتى عەرەبى و ھەم بە سكرىپتى لاتىنى (ؤ | o) پەى (ھۆرامى Horami و ھۆرامان Horaman) ى بەكاربەرا و (و) پەى (كولل kü, كولل kul، قولل qu, قوش quş، كورە kure، كونە kune) بەكاربەرا. تەنانەت ئەر ئا ھېماسازىيە (ؤ) پەى (o) و (و) پەى (u) نا درۆسېچ با، [كە نادروسى نېيەنى]، فارايشا دماو سەئان و ھەزاران سائى نۆيستەى و سەئ سائى وانايشا، جەنگكە رڭەى كە سېۋىن چنى سەيۆ وېش، كە سەرەنجام بە وېكوشتەى وېش تەماميۆ، تاكو سەيۆ وېش دلېنە بەرۆ.

بەكاربە رڭەى (ؤ) پەى دەنگو بۆرەى (ق) نيمە درېژى (لۇ، كۇ، شۇت، كۇت، خۇ، بۇ) ھەلەن، چوونكە :

يەكەم :- (ؤ) دللى سكرىپتى عەرەبىيەنە ھەن و ئايبە تا بە زۋانە كا تەرى و پەى دەنگى تەرى بەكاربەرىۆ، ۋەرو ئانەى ئاۋرڭەيش و بەكاربە رڭەيش چوارچېۋەو ھەمان سكرىپتى عەرەبىيەنە پەى دەنگبۆى تەرى، ناجۆر و نادروسا. چوونكە دللى سيستەمو ھەر جۆرە سكرىپتېۋيەنە، جۆرە رېكۆتېۋى ۋاتايى و دەنگى سەرو ھېماكا ھەن، ھەر پاسە چە سكرىپتى لاتىنيەنە رېكۆتەى سەرو دەنگە ھامبەشەكا ھەن، يان چە سيستەمو سيمبۆليەنە سەرو ھېماو گۆشى و دەم و لووتى رېكۆتەى ھەن.

دوھم : ئەلف يان خەتق سەرو (ؤ) ھېمانە پەى بەرزى دەنگەكەى، ھەر پاسە كە حۆتو سەرو (ؤ) ھېمان پەى بەرزۆبېيەى و ئەۋەكراى

دهنگه كه ی. چه زوانی هۆرامییه نه ئا (و) نپیا، كه دهنگش پپسه ئه لفی بهرزبۆوه، دهنگی پپسه (و) چه زوانی سۆرانییه نه هه ن به تایبهت دیالیکتو سلپمانیپنه، كه دما دهنگو ئی وچا به نیمه ئه لفیو ماچا (ئهوه ئهوا، نهوه نهوا، شهوه شهوا).

زوانی هۆرامییه نه (ۆ) پیتبۆه ته مام جیی و دهنگبۆی ته مام جپیان. چه بارهوه دهنگه (واویهكا) بهس یه ری جۆره دهنگی (و) مه نی:

یه كه م: (و) ی كوڵ (كوژ، كوت، كوتكوتكه رژهی، كوڵ، قول، توخ)

دوه م: (ق) ی نیمه درپژ (چۆ، لۆ، بۆر، شۆبۆ، كوت و كۆر، جموجۆل)

یه ره م: (وو) ی درپژ (زوو، موو، شوو، ملوو، به لوو، كووله کی، كه ركوو ك، جووله كه، جووجه لی)

- به کار به رژهی (ئ) په ی دۆی دهنگا (ی | i: | مپلی. m|!ze. میزه) و هامکاتیچ په ی (ئ | ě: | ئیر Ęr، ئیران Ęran) چه ئه لفا بپتبه نه و په ی زوانبۆی نادر قسا. چوونكه هه ر پیتبۆه یه ك ئه ركش هه ن و ئاډبچ نمایشداو دهنگبۆن، هه ر پاسه كه لووته و چه می و گوشی ئه ركبۆی ده سنیشا نكریاشا هه ن و نمه تاؤا ئه ركو ئه ندامه كا ته ری ئه نجامبدا.

- به کار به رژه‌ی (نن) په‌ی ده‌نگو (ن: نگ | ing) نادرۆسا، چوونکه چه ده‌نگو دژه‌بارهو (نن) جېياوازا و زوانی هۆرامینه به‌راوژد به زوانه‌کا دۆرهبه‌ریش زاقته‌را و فره‌یاگېنه به‌رگنۆ (یانزه Yanze، دژانزه Dvanze، پانزه Panze، شانزه Sanze، گه‌ن gen، مه‌ن men، په‌نه peñe، شۆمه‌نه somen، که‌ن ken، ئانه ane، چن çn).

ده‌نگه‌که دژه‌پاتکه‌رژه‌ی (ن) نییا، به‌ئکو (نگ) بژی لاوازا. منیچ چه سه‌ره‌تاو نۆیسته‌ی وبمه‌نه به هۆرامی (نن) به‌کار به‌رژه‌ن، به‌لام دماو ماوېژی فره‌که‌می، نادرۆس-بېیه‌ی (نن) په‌ی وېم به‌رکووت و فره‌زوو وېکووتا و فارام به (ن)؛ هه‌مان ده‌نگ چه زوانه‌کا ته‌ریچه‌نه هه‌ن، که سکرېپته‌ه‌ره‌بېیه‌کا به‌کار به‌را، ئاژېجی هه‌مان هېئ (ن) په‌ی هه‌مان ده‌نگی به‌کار به‌را.

- به‌کار به‌رژه‌ی (ژ) جېياتی (ر) نادرۆسا، چوونکه:

یه‌که‌م: ده‌نگو گېرتیه‌ی یان قه‌له‌وېبیه‌و (ر) گنۆ چېرو زوانی رووه‌و وار به چه‌ناگه‌یۆ پالمنیو و به‌هیچ جور بژ ده‌نگه‌که به‌ره‌و سه‌ر نییا و ده‌نگبژی ئه‌وه‌کریا پېسه‌و (ۆ، ئ)، یان زوان پېسه‌و (آ) رژه‌و سه‌ر به‌رزنمه‌بوژه. ئانه که وژه‌تەر نۆیسه‌ره‌ سۆرانی-زوانه‌کا ئیرانی به‌کار به‌رژه‌ن، مه‌لامه‌ته‌که‌ش په‌ی (تایپیکه‌ری فارسی) گېلوژه، که هېماو (ر) چنه‌ نه‌بېینه و ناچار سه‌رو (ر) ئا حۆته‌گولانه‌شانیانه‌ره.

دوهم : پاسه مزانی چه سه‌ژ سالا زیاته‌را ئهمه‌ی هۆرامی-زۆان به ئی هه‌بئ (پ) ناشیننی و هۆش و ئاوه‌زو فره‌و ئا هۆرامی-زۆانانه که فه‌رگه‌نه وانانشا و هۆگریشا په‌ی وانای و نۆیسته‌ی هه‌ن، یاگه‌گه‌رهبیه‌ن و دیسان فارای (پ) به (ژ) ته‌بکدای ئاوه‌زو خه‌لکی و جه‌نگکه‌رژه‌ی که سه‌بۆین چنی سه‌یق و بوش، که سه‌ره‌نجامه‌که‌ش و بکوشته‌ین و به‌س.

کۆل و پۆخت، من هه‌چ په‌نه‌وازیبه‌و په‌ی فارای ئا هه‌مایا | پیتا که سه‌ژان و هه‌زاران سالبین هۆش و ئاوه‌زو خه‌لکیه‌نه یاگه‌گیری بیه‌ینی، نه‌ه‌وینوو، به‌تایه‌ت ئانه‌که هه‌ما تازه‌کی چه بارو زانسته‌و زۆانی و ده‌نگ-شناسیۆ نادرقسه‌ینی و نه‌تاوا ده‌نگه‌کا نه‌مایه‌شکه‌را.

به‌جگه‌ ئانه‌یچه، ئهمه خواخوامانه هۆرامی-زۆانه‌کی په‌ی وانای و نۆیسته‌ی زۆانه‌که‌ی‌شا به هه‌ما یاگه‌کۆنه‌کا کۆششکه‌را و و بوشا چه ده‌ه‌گه‌رته‌ی به زۆانه سه‌پیاکا رزگارکه‌را و گرژبه‌ماوه‌ه‌تاوی به گه‌فتوگۆی به‌رده‌وام و زانسته‌ییانه چه باره‌و ئا چن ده‌نگه‌تایه‌ته هۆرامیه‌یه کۆششکه‌رمی و به په‌شته‌سته‌ی به به‌لگه‌ و بنه‌ما زۆانه‌ه‌وانیه‌کا سه‌رو درقسه‌هرین و گونجیاته‌رینه‌ی‌شا هه‌م چه بارو وه‌شنۆیسی و ئاسانه‌نۆیسی و هه‌م خه‌رانۆیسی و هه‌م چه بارو ته‌کنیکی و دیجیتاله‌زه‌که‌رژه‌ی‌شا هه‌رده‌سی و ئاسانی گونجیئ با و هه‌م به‌تاوا به‌رز- و نزمۆ-به‌یه‌ی ده‌نگه‌کا نه‌مایه‌شکه‌را و نه‌ه‌یاوازی‌شا په‌ی گرژکه‌ه‌بۆی ئاسان بق و هه‌ر پاسه‌ه‌بۆنه‌و

كە ھۆشۈ ئېمە و نەۋەكا دماو ئېمە درۆسشكەرا، چنى لۆجىكو زۋانى و ئاۋەزو ھۆرامى-زۋانەكا گونجىق.

ئومېدۋاز ھەنا، بەرپىز (مەھدى سەجىدى) چە بارەو گىردو بارەكا و ۋەرەنجامەكا فاراى پىتەكا ۋېركەرۋە، ئىنجا دما بېرىق وېش بىق و ھەر پاسە جىياتى وى-جىاكەرۋە و قوتۆكەرۋە كوما ئېش ھېمايا تەرى، خاستەر ئانەن، كە ئاڭ چنى زۋانئناسە ھۆرامى-زۋانەكاو (ئى دېم) و (ئۆ دىيى) كەسانبۇ كە بوارو وانائىشا زانستو زۋانى بېيەن و ھەن، ئەنجومەنېق پەى پەيجۆرىكەرۋە و پىزگاركەرۋە زۋانى ھۆرامى چە (فرە ئەلفابىتى و فرە كىبۆردى و فرە پانۋىسى و بەگلەرانى) مەرزناارە و پەيلۋاى زانستىيانەو وېشا چە بارەو ھەرمانەكا تاكو ئارقو كەساتەرى بىدا و ئەلتەرناتىۋى زانستى وېشا بەرۋزا، تاكو پاشاگەردانىبۇ كە ئارقو ھەن، دمايىش بىق و چە گىيانى شەرەنگېزانەو بەگلەرا رىزگار كرىق.

ئەلفابېتېڭ، كە (ئاكۇمارانى) بەكارشېرقۇ

مەر پاسە كە مزانى، زۋانى ھۆرامى پېسە و گرتۇ زۋانېۋو جەمانى چنى زۋانە كاتەرى؛ چ زۋانە ھامخانە ۋاڭدەيىە كى و چ زۋانە دوورەكى كۆمەلېڭ دەنگى ھامبەشېش مەنى، بەتايبەت چنى زۋانە كا دۆروبەرىش، ۋەرو ئانەى فرە ئاسايى و مەر پاسە ئاسانكارىچا پەى فېرېبىەى، كە چنى زۋانە ھامخانە ۋاڭدەيىە كا و مەر پاسە زۋانە ھامساكاش كە يەك سكرىپت (نموونە: سكرىپتى لاتىنى يان عەرەبى) بەكارىرىق و پەى دەنگە ھامبەشە كا كۆمەلېڭ پىتى ھامبەشى بەكارىرىا. تاقە چېۋېڭ كە چە سكرىپتە ھامبەشە كەنە تايبەتمەنى بە زۋانېۋى بەخشقۇ، دەنگە جىباۋازەكېنى، كە پەنە ۋازىشە بە ھېماسازى تايبەتى مەن.

ŋ	i	ě	w	o	ü	w	ĩ	r	d	đ	ئەلفابېت و كىبۆردە
ن	پ	ي	و	و	و	و	ر	د	د	ڭ	ئاكۇمارانى

پەى ئانەى، كە نىكايەتى يان دوورى دەنگى زۋانە كا خاستەر بەرگنق و مەر پاسە ۋەرو ئانەى كە ئېمە ھۆرامى-زۋانى چە نۆدىسىارىپەنە سكرىپتى عەرەبى بەكارىرمى، من چېگەنە پەيوەنى ئەلفابىتى مىانو زۋانى ھۆرامى و زۋانى سۆرانى و زۋانى فارسى و زۋانى عەرەبى كەروو بە بنەماو بەراۋرڭكەرتدەى و بە نموونە مارووۋە.

مەلبەتە ئانەيچ ۋاچوو، كە من ميانو زۋانى ھۆرامى و پەشتوويى و ئوردوويى و ئويغوورى و كۆمەلپۇ زۋانى تەرى كە ھەمان سكرىپىتى عەرەبى بەكاربەرا، بەراۋرژمكەرژەن، چنى ئاڭپشاچ كۆمەلپۇ دەنگى و ھېئى ھامبەشېما ھەنى، پەي نموونەي (ق، ۋ، ن، پ | ي). من چېگەنە وېم چە باسكەرژەي ئانەي لامژەو، تاكو جەنجالئى و سەرژۇنەشېۋناي درۆسنەكەرۆ و بەس ميانو زۋانە ھامسا و سەپپاكانە بەراۋرژپۇ كەرۆو، تاكو خاستەر چە ھېماسازىي ۋاچە كا بياۋمېنە.

ميانو (زۋانى ھۆرامى) و (زۋانى سۆرانى) سى و چوار (۳۴) دەنگى | پىتى ھامبەشى ھەنى. دۋېشا چە بنەرەتە دەنگى | پىتى عەرەبىبىنى (ع، غ):

(ئ ← ئاۋى، ا ← ساج، ب ← بان، پ ← پار، ت ← تال، ج ← جەرە،
چ ← چەك، ح ← حول، خ ← خەم، د ← دار، ر ← بەر، پ ← پم،
ز ← زەل، ژ ← ژەك، س ← سەر، ش ← شان، ع ← عەرەبى،
غ ← غار، ف ← فش، ق ← كفش، ق ← قوول، ك ← كول،
گ ← گل، ل ← لم، ل ← بەلخ، م ← مەل، ن ← ناز، ھ ← ھەر،
ه ← بەر، و ← وەر، وو ← دوور، ۆ ← ھۆر، ئ ← ئېر، ي ← يانە)

میانو (زۆانی ھۆرامی) و (زۆانی فارسی) ۋیس و شش (۲۶) دەنگی | پیتی
ھامبەشی ھەنی. دۆبشا چە بنەرەتە دەنگی | پیتی عەرەبیبینی (ع ، غ) :

(ا ← ساچ ، ب ← بان ، پ ← پار ، ت ← تال ، ج ← جەرە ،
چ ← چەک ، ح ← حول ، خ ← خەم ، د ← دار ، ر ← بەر ، ز ← زەل ،
ژ ← ژەک ، س ← سەر ، ش ← شار ، ع ← عەرەبی ، غ ← غار ،
ف ← فش ، ق ← قوول ، ک ← کول ، گ ← گل ، ل ← لم ، م ← مەل ،
ن ← ناز ، ھ ← ھەر ، و ← وەر ، ی ← یانە)

میانو (زۆانی ھۆرامی) و (زۆانی عەرەبی) ۋیس و دۆی (۲۲) دەنگی | پیتی
ھامبەشی ھەنی. دۆبشا چە بنەرەتە دەنگی | پیتی عەرەبیبینی (ع ، غ) :

(ا ← ساچ ، ب ← بان ، ت ← تال ، ج ← جەرە ، ح ← حول ،
خ ← خەم ، د ← دار ، ر ← بەر ، ز ← زەل ، س ← سەر ، ش ← شار ،
ع ← عەرەبی ، غ ← غار ، ف ← فش ، ق ← قوول ، ک ← کول ،
ل ← لم ، م ← مەل ، ن ← ناز ، ھ ← ھەر ، و ← وەر ، ی ← یانە)

ھەر پاسە، ئەر دەنگە کا (زۆانی ھۆرامی) چنی دەنگە کا زۆانە کا تەری
بەراوردکەرەمی، کە بە سکریپت عەرەبی منۆیسا و بە کاربەرا، کۆمەلپۆ
دەنگی ھامبەشی تەری بەرگنا، پەی نمونە ی زۆانی (پەشتووی ، پیگۆنی

و سىندى، ئاروى، ئويغوروى و ئوردووى و ...تد) كەم يان زىاڭ دەنگە
ھۆرامىيە جىياۋازەكېشا چنە مەنى.

بە ئى جۆرە ۋىنى، ئېمە پەى ئا كۆمەلە دەنگا كە چنى زۋانە كا دۇروبەرو
زۋانى ھۆرامى ھامبەشېنى و ئاڭچى بە ھەمان سكرىپتى عەرەبى
منۋىسىا، پەنەۋازى بە ھېماسازى تازەى و جىباى نېيا و ھەر پاسە
ھەزاران سالى ۋەلتەر تاكو ئىسە ئامان؛ ھۆنىەرى و نۋىسەرى و فەقى
و وانىارى پەى نۋىستەى و پەيۋەندى نۋىسىارى ھەمان پىتى ھامبەشېشا
بەكاربەردېنى و ئاۋەزو نەۋە دماو نەۋەو ئېمەنە ياگەگېرى بېبېنى و
تەنانت پىتى ئەلفابىتو زۋانى عەرەبى و زۋانى فارسى و سۆرانى بېبېنى
بە بەشېۋ چە ئاۋەزو ئېمە و چە ھۆشو ئېمەنە تۆمارى و ياگەگېرى
بېبېنى و ۋى بە ۋى مزانى دەنگو ئى پىتى (ذ) چە دەنگو (ز) جىياۋازا و
ھەر پاسە دەنگو (ذ) چە دەنگو (ڭ) جىياۋازا و بەكاربەردەيش پەى (ڭ)
نەزانى و دەسەپاچەى و شېۋناى ئاۋەزى ھەزاران سالى ھۆرامى-
زۋانان، چوونكە دۋى دەنگى تەمام جىياۋازىنى.

پەى دەنگە جىياۋاز و تايبەتە كا تەرو زۋانى ھۆرامىچ ھەر پاسەن و
بەكاربەردەى و ئەرەنىاى پىتا سكرىپتى عەرەبى و ھېماسازىشا پەنەۋازا
بە زانستو ھېماسازى و دەنگ-شناسى پەشتىبىنو و چنى پىتا دەنگە
ھامبەشا زۋانە كا تەرى ھەماھەنگ بۆ، كە چ پېسەو زۋانو ئايىنى
موانمېشا، يان چ پېسەو زۋانى سەپىاى، يان زۋانى دوھى چە

ولانتانېۋەنە موانمېشا، كە ئېمە چنەشا مژيۇمى. ئەر نا، رۇ بە رۇ زۋانى
ھۆرامى چە لىتېۋەنە كە ئارقۇ كۆتەنشەنە زياتەر منىشقو دلېنەملو و ئانە
كە نە يارەكى (واناى زۋانى ھۆرامى) گەرەكشەنە و گەرەكشاپېيەن،
ھۆرامى-زۋانەكى وېشا ناھوشيارانە و "في سبيل الله" پەي ئاڭيشاش
ئەنجاممدا؛ ۋېرانكەرڭەي نۆيستەي ھۆرامى و دلېنەبەرڭەي دەنگە
تايبەتە ھۆرامىيەكا و شېۋناى ۋاچەكا و دلېنەبەرڭەي دىاليكتەكا !

چە ئا بارۇ، ئەر سەرنجوتەلفايتو زۋانە ئۆرۈپيەكا (زۋانە گېرمانەكا و
زۋانە رۇمانەكا و زۋانە سلاۋەكا...تد) بڭيەيى، ۋينى، كە زۋانەكى مەر
خانەۋاڭبۇي زۋانى پەي دەنگە ھامبەشەكا، مەمان ھېماكا سكرىپتېۋى
بەكاربەرا و مەر زۋانېۋ پەي دەنگە جېياۋازەكا وېش، مېيى تايبەتېش
ھەنى، سەرنجداى پېسەو يۆ-بېيەي پېتى دەنگە ھامبەشەكا زۋانى
ئىنگلىزى و ئالمانى و دانىماركى و سویدی و ھۆلەندى و نەرۋىجى...تد
متاۋۇ كۆمەكېۋى فرە بۇ، پەي ئەنەياۋاى و ۋەرگېرتەي چە ۋېرانبېيەي
زىاتەر زۋانى ھۆرامى چە لايەنو خودو نۆيسەرا و ھونەمەنە ھۆرامەكاۋە
(ھۆرامى-زۋانەكاۋە).

سەرو بنەماو پەيجۆرېۋى تاكو ئيسە من چە بارەو زۋانى ھۆرامى كەرڭەن
و سەرەنجامېۋ كە من بەدەسئاۋرڭەن، ئەلفايتى ھۆرامى بە رادەي كەم

سى و نو (۳۹) دەنگېش مەنى، كە ۋاتاۋ ۋاچەكا فارا و نەببەيشا بق بە
مەلامەتو تېكەلېببەي ۋاچەكا و سەر_ۋنەشېۋايى وەنەرى:

(د: ئاۋى **Añi** ، ا: ساج **Saj** ، ب: بان **Ban** ، پ: پار **par**
ت: تال **tal** ، ج: جەرە **Jeré** ، چ: چەك **Çek** ، ح: حول
hül ، خ: خەم **Xem** ، د: درەخت **Drext** ، ڈ: ئەذا **Eða**
ر: بەر **ber** ، ر: رېم **Rm** ، ز: زەل **Zel** ، ژ: ژەك **Žek**
س: سەر **Ser** ، ش: شار **Šar** ، ع: عەرەبى **Ėerebi**
غ: غار **Gar** ، ف: فېش **fš** ، ف: گېف **giv** ، ق: قوول
qwī ، ك: كوول **kuī** ، ك: گل **Gl** ، ل: لم **Lm** ، ل: بەنخ
Bełx ، م: مەل **Mel** ، ن: ناز **Naz** ، ن: مەن **men**
ه: هەر **Her** ، ه: بەر **ber** ، ۋ: ۋەرۋەرۋ **Ververü**
و: وەر **Wer** ، ۆ: لۋ **Lü** ، وو: دوور **dwr** ، ۆ: هۆر **Hor**
ئ: ئېر **Ėr** ، ى: يانە **Yane** ، ب: ى: ئېگە **ige** | گولانى
gulanj ([۲۰])

چىن سەرنجىۋ:

- ئى يەرە پىتى (ڭ **d**) ، (ن | ڭ **n**) ، (ۋ | ڭ **ñ**) ، پىتى دەنگ-كېنى (constants) ،
پىتىق (ڭ **ñ**) پىتېۋە دەنگ-كېنە و ھىچ بارېۋەنە پىتى دەنگۋ-دەرە (vowel)
نېببەنە.

- ئى دۋە پىتە (ق | ü) ، (پ | ا | !) پىتى دەنگۈ-دەرىنى (vowels) و ھىچ بارپۇئەنە پىتى دەنگ-كې (constants) نىيەنى.

- چە بنەپەتەنە ئى دۋە پىتە (ع ، غ) ھۆرامىي نىيەنى و چە راو زۋانى عەرەبى و فارسى ئامىنپنە دلى زۋانى ھۆرامىي. پەي ئانەي كە بزانىي پىتپۇە تاييەتو زۋانپۇيەنە، پەنەۋازا چە كرڈار و ياۋەرنام و نامەكا ئا زۋانپنە پەي شۆنەۋارپش گېلېي. ئا كۆمەلە ۋاچى كە ئا دۋە پىتە شا (ع ، غ) چنە مەنى: (غار ، غار_داي ، غەرغەرە ، غەرغەرە_كەرڈەي ، عال ، ئەلغان ، عەيب ، ...ئند) چە بنەپەتەنە ۋاچى ھۆرامىي نىيەنى.

- ئامرازى خاوەندارىي:

چە بارى ئاسايى رەگەزو نېرىنەينە تاك (و) نەك كۆمەلپۇ ۋاچنە تاك (و) و كۆمەلپۇ تەرەنە جۆت (وو) ... كورپو ، باخچەو ، ياخو ، مۇبايلو.

چە بارى ئاسايى نامى رەگەز مېلپنە (ؤ: كىناچۆ ، ساۋق) نەك (ؤ).

چە بارى ئاسايى كۆ-بىيەو نامەكانە بارى ئاسايىنە (ى: گۆرآي ، واآي) نەك (ئ)، بەس چە بارو نامە ناۋازەكانە (ئ: مامقۇس ، گەلئ ، مامقۇسئ ، دەگئ ، ئۇسئ) دەنگەكە (ئ) ن و منۇسئو.

ئايىتى، كە من پەي ئەلفابىتى ھۆرامى زىادىكە رىڭىنى

چېگەنە، ۋەلى ئانەي سەرو ئا ھېمايا قىسبەكەروو، كە من پېسەو پىتى پەي نمايانكە رىڭەو دەنگە ھۆرامىيە تايبەت و جىياۋازەكا دلى ئەلفابىتېئېۋىنە بەكاربە رىڭىنى، پەنەۋازا بە ئانەي ئاماژەبىڭەو، كە من بەس دۋى ھېئى تايبەتى پەي دەنگە ھۆرامىيەكا نىيىنېرە (ن ← η = نگ ، پاي ← ! = دەنگو چېرەي)، يەرە ھېماكى تەرى (ڈ ، ۋ ، ق) من نەنىيىنېرە و ۋەلى كىبۇردەكۆ من بىيەيشا بىيەن؛ تەمەنو (ڈ ، ۋ) چە تەمەنو من زىاتەرا و ھەر كەس چە ۋىيە رىڭەنە چنى نۆىستەي و ئەدەبى ھۆرامى خەرىكېبىيەقو و ئاگاڭار بو، مزانقو ئا دۋە پىتە (ڈ ، ۋ) فرە كۆنېنى.

ھەرىپاسە، كە ۋەلتەر من چە بارەو كىبۇردەكۆ بەرىز (ئارامى شەكىبايى) ئاماژەمدا، پىتقو (ق) كاك ئارامى پەي ئەلفابىتى ھۆرامى زىادەكە رىڭىنە و دەسو ئاڭى فرە وەش بو، ھېماسازىپۇى فرە درۋسو ئادەنگەينە و من ئا پىتېمە چە ئاڭى ھۆرگېرتېنە و دەسكردو من نېيەنە و بە پەيلۇاو من چە گرڭو ھېماكا تەرى كە پەي ئا دەنگەيە درۋسېكېرىپىنى، چە بارو زانستو زۋانى و دەنگ-شەناسىيۇ درۋستەرەنە.

پاسە ۋاتم، من بەس دۋى پىتى (ن ، پاي) زىادىكە رىڭىنى، من چېگەنە كۆششكەروو چە بارەشاۋە رۆشكە رىڭەي بىڭەو، ئىتر درۋس-زاناي و پەسەنكە رىڭەيشا مەنۋە پەي زۋانشناسا و پەيجۆركەرا بوارو زۋانى و

ئانە ئاڭى. مئاۋا بە پەشتەستەى بە زانستو زۋانى و دەنگ-شناسى ئا دۋە پىتەىە رەتەبەراۋە، يان پەسىنا. چە ئا بارو و ۋەرانۋەر و لۇجىكو زۋانى و زانستو زۋان-ژناسى ملو من چە مووى بارىكتەرا و گرڭ سەرنج و پەخنىۋە سەرو چەمام و شايىستە و گۆشگېرتەى و لىكۆداى و شېكەرڭەى و گرنگىداى مەنە، چوونكە بەبى سەرنج و پەخنەگېرتەى نە ۋەلكۆتەى ئەربى مەن و رووهمثو، نە ئايەندەى رۇشن مەن و مسۆگەر كرىو، نە زۋانى پارېزىا و شايىستە و ۋىرو سەردەمى مئاۋو بېبەىش بو.

ۋەلى ئانەى كە بە پەنەۋازى ئا پەنج ھېمايا | پىتا ئاماژەبڭەو، يان پەى سەلەمنايشا كۆششكەر و، پەنەۋازا بە ئانەىە ئاماژەبڭەو، سەرەراو ئا پەنج دەنگەىە (ڭ، ۋ، ن، ق، پ، اى)، كە نمەكرىو ھېماسازى نەكرىا، چوونكە ۋاتا و ۋاچەكا فارا، يان سروسشو پارۋانو زۋانى مۇرامى ئاڭىشا پەنەۋازكەر. بە پېچەۋانو چە زۋانى مۇرامىنە كۆمەلېۋ دەنگى تەرى مەنى، كە پەنەۋازىشا بە ھېماسازى نېيا، چوونكە ۋاتا و ۋاچەكا نمەفارا. ۋەر و ئانەى، كە :

پەكەم : ھىشتا پاشاگەرڭانى^[۲۱] و بەگلەرانو ھېماسازى دەنگە ئەژناسىياكا تەرى ساخەنەبېنۆ و پاشاگەرڭانانە ھەر كەس بە حەزو وېش پىتى بەكاربەر. چېگەنە مەبەسم ئا بەرېزى نېبەنى، كە ئەلفابىتېشا نىانەرە، بەلكو ئا بەكاربەر و نۆيسەربى، كە ھىچ شارەزايىۋى

زۋانە ۋانىشا نېيا و نمەزانا، كە بە بە كاربەرژەي ھېما نادروسا پېسە و (ذ،
ڈ، ڈ، ۆ، ھۆۆ، ھوۆ)، چن و چنى نۆيستەي ھۆرامى ۋېرانكەرا.

دوھم : دەنگە كى تەرى ۋاتا و ۋاچە كا نمەفارا، كرىق و خاستەرا چە ئارقونە
مايە و ئاماژەداي نەبا، تاكو سەرئېشى تەرى درقسېنەكەرا. نموونە:

دەنگو (Ā Ā) زۋانى ھۆرامينە دۋى جورى دەنگو ئەلفى (ا) ھەن، كە
دوھمشا فرەتەر چە ۋاچانە بەرگنۆ، كە يەك بېرگى با (ۋا، با، تا، پا،
جا، چا، سا، شا، ۋا، ۋا، ۋا، ھا)، يان چە دمايى بېرگۆ دلېراسى ۋاچېنە
(ھۆرامان، ئالان، مدرامان)، دەنگونا (ا) دېرژتەر و بەرزتەرا. بەلام ۋەرو
ئانەي كە ھېچ چە ۋاتا و ۋاچە كا نمەفارق و ئۆ-يەكتر-شيەي ميانو
ۋاچەكانە نېيا، جىياكەرژەي و ھېماسازييش پەنەۋاز نېيا.

دەنگو (ذ) بېيەي و زاقى ئى دەنگەيە فرەتەر كاتبۆ بەرگنۆ، كە ھۆرامى-
زۋانەكى بە سۆرانى قسېكەرا و ئا ۋاچا ۋاچا، كە پىتقو (ز) چنە بۆ. بە
پەيلۋاو من زۋانى ھۆرامينە فرەتەر دەنگو (ذ) ھەن تاكو (ز). بەلام ۋەرو
ئانەي كە پىتقو (ز) ياگەگېرە بېينە و ھەزاران ساڭېن پاسە منۆيسىق،
پەنەۋاز نېيا ھېماسازيى تازەش پەي كرىق. پەي زياتەر بەركۆتەي
جىياۋازىيەكەي، متاۋمى ئى ۋاچا (ئازە، ئازيز، گزەركى، گېزەرى،
زەقنەبووت، زەردە) بە ۋاتەي سۆرانى بژنەۋمى و بە ھۆرامىچ ۋاچمېشا،

(ز) سۆرانىيەكا لاۋازەنە و كەمتەر پۆيەو زۋانى گرژ كرىق، بەلام (ز)
ھۆرامىيە فرەتەر زۋان پانكرىقۋە و گرژ كرىق و بە ئاشكرا دەنگو (ذ.ن).

دەنگو (و) چە ئاۋاچە ھۆرامىيە ناۋازانە، كە سەرەتاو ۋاچېنە (و) چنى
پىتېۋى تەرى دەنگۆ-دەرى (vowel) مېۋ (وھزى، وارڈەى، وانای)
ۋاتەيشەنە لچى كەمتەر گرژى باۋە و يۆ مەياۋە. بەلام ئا (و) كە جياتى
پىتى دەنگ-كپۆ (ۋ) چە مەرزەكا پانتايى زۋانى ھۆرامىنە يان بەرو
ھۆرامانىيەنە بەكاربرىق (وهرگ، واران، وەز، وا، ..تد) ۋاتەيشەنە لچى
فرەتەر گرژى باۋە و تاكو رادەو يەكتەر ياۋاى لچا بە خرى. بەشى
يەكەمەنە (و) ناۋازەن، بەلام بەشى دوھمەنە چېرو مەژموونو زۋانەكا
دۆرۋەرييەنە سەرەو پىتۆ (ۋ) زالبېيەن و ئامانەنە دلى زۋانى ھۆرامى.

دەنگو (ى) چە دمايى ۋاچېنە دۋى جورى بەرگنق (ئىنى، مەمبىنى، ۋېنى،
ھىنى، كىنى، چرىنى..تد) دەنگەكە پېسەو (ئېب) بەرگنق، ۋاتا درېبېيەى
(ى)، بەلام (ھېلى، تەۋېلى، مېلى، وەشلى، ختلى، كتلى) دەنگەكە پېسە
(ئېھ) بەرگنق، ۋاتا دمايىشەنە دەنگو (بېھ) ۋەرو گۆشى گنق. بەلام ۋەرو
ئانەى كە ھىچ چە ۋاتاو ۋاچەكا نەفارق و ئۆ يەكتەر شىەى ميانو
ۋاچەكانە نېيا، جىياكەرڈەى و ھېماسازىيش پەنەۋاز نېيا.

مەپاسە چە بارەو مەلامەتو ئەرەنباي و بەكاربەرژەي دۇي پيتا كە من نيئېرە؛ چېشا و چي ھېماكا تەري بەكارنمەبەرۈو؛ ئانە پرسیارېۋەنە، كە فرە جاري چە وېم كرىئەنە، يان ناراسەۋانە گۆشى منەرە دريئەنە.

من چېگەنە كۆشكەرۈو بە كوئي چە بارەو ھەر يو چە ئا پيتا رۆشكەرژەي بنۆيسوو؛ پاسە ۋەلتەر ئامازەمدا، (زۋانى مۆرامى)ينە كۆمەلېۋ دەنگى ھەنى، كە زۋانەكا دۆروبەرۈ مۆرامانىيەنە نېيەنى. نەببىيە پيتى تايبەتې پەي نۆيستەيشا، زۋانى مۆرامى تووشو كۆمەلېۋ گرفتا كەرۈ، كە چە ئارقونە بە ئاشكرا خەريكا زۋانى مۆرامى شېۋنا.

بە پەيلۋاو من چە زۋانى مۆرامىنە پەنج (۵) دەنگى جېياۋازى (ڭ)، (ۋ) ، (ن)، (ق)، (پاي) ھەنى، كە پەنەۋازييشا بە ھېماسازييكەرژەي ھەن و ببىيەن، چوونكە ئاماي ئا دەنگا چە ۋاچەكانە ۋاتاۋ ۋاچەكا فارۋو و نەببىيە پيتى تايبەتې پەي ئاڭيشا و نەنۆيستەيشا بو بە مەلامەتو تيكەلكەرژەي ۋاچەكا و ھەر پاسە ۋەرە ۋەرە شېۋناي قسەكەرژەي مۆرامى بەپاو ياگەگىرببىيە ھەلە-نۆيسى ۋاچەكا و ئەۋەوئەنى بەردەۋامو ھەلە-نۆيسى و سەرەنجاميش ھەلە قسەكەرژەي.

ۋەشەختانە چە ۋيەرژەنە دۇي دەنگېشا چە لايەنو ھونيارا و نۆيسەرە مۆرامى-زۋاناۋە ھېماسازييكريئى (ڭ)، (ۋ) و تاكو رادېۋى فرە ياگەگېرى بببىيە و فرەو نۆيسەرا بەكاربەرا سەرشا رېكۆتەيشا ھەن.

(ڏ | ڙ | ڻ)

ئى ھبئي | پيٽي (ڏ | ڙ) نؤڀسته ٻيش به ھه شتٻؤى گولانه يان يهري خالي پيسه و ھه شتٻؤى گولانه ي سهرشو، ھيچ جھياؤاڙيشا نپيا و ھه مان ئاماڙه شا ھن. دھنگو ئى پيٽي چھ دھنگو پيٽو (د) جھياؤاڙا و نھرمته را، پھي ۋاتھي (ڏ) بؤشايي دھمينه سھرو زؤاني گرڙڪريو و زؤان به گرڙي ڪھمبؤ رؤه و ۋه رملو و به خېراي رؤه و دما ڪېشيؤۋه. ئى پيٽي تاڪو رادبؤي فرھ ياگھ گېره بيبھه و ۋه لتهر ھم (سھيدي ھورامي: ديم شيرين نيشتهن، دانھ مڏؤ پيش | ھارھش ھار ڪھ ردهن، دھور مڏؤنھ و پش) و ھم مھ ڪيٺري به لاتيني ھمما ساري ڪھ رڏبھه. به لام به داخؤ فرھ ڪھ سي ۋهرو نھ تاؤاي و نھ زاناي چئي ئه ۋه ئيسته ي ئى پيٽي (ڏ) دلي ھمما زيادھ ڪا به رنامھ ڪا نؤڀسته ينه و دھسنه ياؤايشا به ھمما ڪا دلي ڪيٻؤردؤ سيسته مو ئه ندرؤيدي و ئايفؤنيھه و ئاگاڏارنھ بيبھيشا چھ ڪيٻؤردھ ھوراميه ڪا سيسته مو ويندؤسي و ھم پاسه نھ زاناي سھرچھ مھ و سڪريپته عھره بيبھه يونيڪؤدھ ڪا، ھم ڪھس پھي و پش و به ھزو و پش، پاشاگھ رڏانه پھي ئا دھنگھ يھ ھمميؤه به ڪاربه روق (ڏ ، ڙ ، ڻ ، ڏ ...تد)، ڪھ ھيچ ڪام چھ ئا ھمما يانمھ تاؤا نمايان ڪھرو دھنگھ ڪھي با. چوونڪھ دھنگو (ڏ) چھ دھنگو (ڏ) عھره بي جھياؤاڙا و ھم پاسه ھيچ دھنگھ ڪھش پيسه و (ڏ) به رز نمھ بؤۋه و دھنگھ ڪھ درٻڙ نمھ بؤۋه، تاڪو (ڏ) بؤ، ھمما ڪي تھره ھيچ (ڏ) ڪھ زؤانه ڪا تھريھنھ، ھمما قھ لھؤي و به ھبزي دھنگو (د : دال)ين، گونجيا نپيهنھ و

نادر قسەنە و ئەر بە زوويى چە ئا پاشاگەرڈانىيە ۋەرنەگىرىق، قازانچ سەر و مايەى موهرق.

ئەر برىار بۇ، ئەنجومەنو زۋانئناسى (ھۆرامى) درقسىق و سەر و ھىماسازى دەنگە ھۆرامىيەكا برىارەبئق، بە پەيلۋا و من گونجياتەرىن ھىما ئانېنە، كە پېسە و پىتق (ر) حۆتبۇى گولانە يان يەرى خالى پېسە و حۆتبۇى گولانەى چىرو پىتەكېنە (پ) بۇ، چوونكە دەنگە كە ھامئاستو دەنگو (ر)ين، بەلام بەبى گېرتەى. تاكو ئا كاتە كە برىارېۋە چامنى چە لايەنو ئەنجومەنېۋو زۋانشناسىو مئرىق، پەنەۋازا ئېمە پابەنو ھەمان ھىما كۆنەكى بىمى، كە كۆنتەرىن ھىماى تايبەتەنە پەى دەنگېۋى تايبەتو زۋانى ھۆرامى و چنى ئانەىچە برىاداي سەر و فاراي ھىمىۋى، كە سەدان سائېن ھەنە و ھوش و ئاۋەزو ھۆرامى-زۋانانە بەتايبەت نۆيسەرا و وەنەرا نۆيستەى ھۆرامىنە ياكە گېرە بىپنە، برىارېۋە ناپەنەۋازە و نادرقسەنە.

ھەر پاسە، كاتېۋ نۆيسەرىۋو يان ئەرەنىەر و ئەلفابىتېۋى يان درقسكەر و كىبۇردېۋى پەى دەنگىۋى دەسنىشانكرىاي، كە تاكو ئا كاتە ھىماسازى نەكرىابۇ، ھىمىۋە بەكاربەر ق يان منىقورە، رەتۋكەرڈەىش و فارايش يان ئەرەنىاي ھىمىۋى تەرى جىياتى ۋەلىنى، پەنەۋازا بە رۆشكەرڈەى پەشتىبىنو، تاكو چە پاشاگەرڈانى و بەگلەرانى ۋەرگىرىق. چوونكە ئەلفابىت پېسە و جورو پۆسكى نىيا، تاكو پېسە و مۇدېلگەراى ھەر كەس بە حەزو وېش ھىمىۋە بەركاربەر ق و فارق و لابرەق.

پاشاگەرژانېڭو كچه به كاربه رځه ئى پېتېنه مەن و رځه مڭو، ۋەرەنجامو دەسە پاچەيى و نەزائى فرەو بە شدارا تۆرە كۆمە لايە تىيە كا و مەر پاسە ۋەرەنجامو ۋەرەدە سېبىە ئا ھېما زياڭا، ھېماو دەنگا زۋانە كا تەرى (پەشتوويى، ئوردوويى و ...تد)، كە دلى كىيۆردە كا سىستەمو ئەندرۆيدى'نە مەنى. بە داخۆ فرە كەسى جىياۋازى ميانو دەنگو (ڭ : ئەڭا، ئاڭ، ئاڭدە، ئاڭى، ئېڭ، ئېڭدە، باڭىە) و دەنگو (ڭ : اڭا، ذلك، ھندا، ھنە) نەمە زانا. چانە يە خراپتەر ئانەنە، كە سانېڭو كە وېشا بە زانا مزانا، ئانە يە نەمە زانا، ھېماسازىيە كە رځە مەر دەنگېۋى و ئەرەنيای مەر پېتېۋى بە جۆرو خودو دەنگە كەي پەشتىبىنو؛ ئايا بە گلۆى، سەرو زۋانى، بەرزۆكە رځە زۋانى، گېرتەى زۋانى، گرژكە رځەرى زۋانى، گەستەى زۋانى، خرپكە رځەى لچا، گېرتەى لچا، چەقناى لچى وارېنى، ئەرەدرپەى دەمى، خرپكە رځەى دەمى و بە چېش ماجىق و درقس بق. ئاڭى ئانە وېشا نەمە مارنا، تاكو بزانا، كە خالبە نېي سەر و چېرو پېتە ھۆرامىيە كا، سۆرانىيە كا، فارسى و عەرەبىيە كا و مەر پاسە زۋانە كا تەرى چكۆۋە ئامان؟ چى حۆتو سەرو (ل) ئىنا سەرۆ و چى حۆتو چېرو (پ) ئىنا چېرۆ، چى خالۆ (ج ، چ) ئىنا چېرۆ و چى خالۆ (خ ، غ) ئىنا سەرۆ؟

ئى ھېيى | پىتى (ۋ | ۋ) نۆيىستەيش بە ھەشتبۆي گولانە، يان، يەرى خالى
پېسە و ھەشتبۆي گولانەي سەرشۆ، ھىچ جىياۋايشا نىيا و ھەمان
ئاماژەشا ھەن. بە ھەمان شېۋە و نۆيىستەي (ف ، ف) جىياۋايشەكە بەس
جىياۋايشا چاپى و دەسنۆيسىن، بە شېۋى گىرڭىنەي پىتەكى چاپى ۋەلى
سەردەمو كۆمىوتەرى، كە بە دەزگا و تايپكەرڭەي و يەكسەر سەرو
كاخەزىۋ بەرشى، سەرو چىرو پىتەكا بە يەرە خالى (ڧ | ڧ) نۆيسىنى، بە لام
چە دەس-نۆيسىنە يەرە خالەكە بە حۆتى گولانە يان ھەشتى گولانە
نۆيسى (ۋ ، ۋ)، ئانەيچ ۋەرو دۆي چىۋا:

- ئاسانى و خېراي نۆيىستەي

- ۋەش نۆيىستەي

ھەر پاسە، چە بارەو ئى پىتى (ۋ | ۋ) ۋەلى من فرەو ئا بەرپزا، كە چە
گۆفار و رقانامە و ئىنتەرنىتەنە بە ھۆرامى نۆيىستەنشا و كىبۆردەشا
درقسەكەرڭىنە، ھىماو (ۋ | ۋ) بەكاربەرڭىنە. ۋاتا من ھىماسازو
دەنگەكەي نىپەنا و تەمەنو ئا ھىيى چە تەمەنو من زىاتەرا. من چە
سەردەمو زارۋلەيى وېمەنە چە بارەو بىيەي ئا پىتى ئەئەۋىيەنم و فرېنەو
خەلىكى كاتىۋ كە چە بارەو جىياۋايشا-بىيەي ئەلفابىتو زۋانى ھۆرامى چە
ئەلفابىتو زۋانى سۆرانى قىسپكەرق، يەكسەر بە بىيەي ئا دۋە دەنگەيە و
بەنەۋايشا ئا دۋە پىتەيە (ڭ) و (ۋ) ئاماژەمڈو.

(ن | ۱)

ئى پىتى ھېمانە پەي دەنگو (نگ ۱ : ئانە، ئېنە، پېنە، پەنە، دنە، گەن، مەن، چن، گن، بەنەن، قەن، تن، .تد) نۆستەيش بە (نن) ھەلەن، چوونكە ئا دەنگە دۋەپاتكەرذەي، يان گېرتەي پېسە و شەددەي عەرەبى دەنگەكەي نېيا. بەلكو دەنگېۋا كە بە دەنگى لاۋازو (گ) دمايش مېۋ و بە لكناي زۋانى بە چېرو مەلاشۋى و ميانو دذانا سەرى و وارپەنە تاكو رادەو گەستېۋى تەرمى، كە بق مە ملامەتو درقۇسبېيەي دەنگو (نگ)ى لاۋازى چە لووتەنە. زۋانى ھۆرامينە پاسە ماچىق، ۋەرو ئانەي پەنەۋازا ھەر پاسەيچ بنۆيسىق، كە ماچىق، تاكو پاسەيچ بوانىقۋە، كە ماچىق و منۆيسىق و وبما مەنگەنە و (نن) و (ند) نەذېمى، چوونكە زۋانى ھۆرامى چە زۋانى فارسى و سۆرانى و كرمانجى جېياۋازا و نمەكرىق بە پارژان يان پانۆيسو ئادىشا زۋانى ھۆرامى پېمانە كرىق و بنۆيسىق.

پەنەۋازا ئېمە ئا بارە دەروونىيە لارەسەنگ و نابرۋايىيە ۋەرچە مگېرمى، كە چە زارۋلانە سەرھومرمدق، كاتېۋ پاسە نەنۆيسىق، كە ماچىق و ۋەلامەكەيچ نالۆجىكى تەر بق؛ ئانە كاتېۋەنە كە زانستو زۋانى پېسە و زانستو ماتماتىكى بە لۆجىكى پەشتىيىنو، ۋەرو ئانەي نمەكرىق ۋاچى. (نن) يان (ند) جېياتى ھېماو دەنگو (نگ)ى، كاتېۋەنە كە (نگ) ماچىق. كەسانېۋ كە ماچا، ئا ۋاچى ھەمان (پەندە، دندە، گەند، مەند، چند، گند، بەندەن، قەند)ى فارسى و سۆرانىن، دەي خق (ئاو | ئاف، كەو،

به ور، به فر، ..تد) مه مان (آب، کب، برف، ...تد فارسیه نی، ئه ی چی
سؤرائی-زؤان و کرمانجی-زؤانه کی-ئا و اچا پپسه و فارسه کا نمه نؤیسا؟

چېژبو که په نه ژازا ئېمه فره به ورڈی سه رنجشېده یی و
جېباشکه رمېژه، دهنگو (ن | نگ) چه دهنگو (نن) و (ند) و مهر پاسه
چه دهنگو (ڈ):

دهنگی یه که م (نگ): لکنای زؤانین چېرو مه لاشوی و مدرنای و گه سته ی
نهرمو سه رو زؤانی میانو دژانا سه ر و وارینه و دمایئامای دهنگه که یین
به دهنگو (گ) لاؤازی چه لووته نه، به راده و زړنگیای و دهنگو دای.

دهنگی دوهم (نن): به لکنای زؤانین چنی دلپراسی مه لاشوی و
دمایئامایش مهر به دهنگو (ن) دروسبو.

دهنگی یه رهم (ند): گېرته ی زؤانی میانو دژانا سه ر و وارینه و ژبؤنای
خېراو سه رو زؤانی، که دمایئ دهنگه که ی به دهنگو (د) میؤ.

ئهر سه رنجشېده یی، یه ری دهنگی جېپاؤزېنی و به پاو سه رووشتو زؤانه کا
ئا جېپاؤزېنیا هؤرگېرا، فارسه کی (ند) ماچا و سؤرانه کی (نن) ماچا و
هؤرامه کی (ن) ماچا، چوونکه یه ری زؤانی جېپاؤزېنی و هیچ کام
دیالیکتو ئه ژبته ری نبیا، تاکو پابه نو رازؤانه که و ئاڈی بو.

(ۆ ا ü)

تاكو ئا ياگی من بزانوو يه كه م جار به رېز (ئارام شه كيبايي) كيبوردده كو وېشه نه به كار به رډېنه هېم سازيش كه رډېنه. به په يلواو منيچ هه ر دؤه باره كه نه (ق) و (ü) هېماكي درۆسه نه و به ته مامي جيباوازي دهنگه كه ي به راوړډ به هېم سازي دهنگو (و) و (وو) نمايانكه رۆ. چوونكه ئا دهنگه چه كول و درېتيه نه گنۆ ميانو دهنگو (و) و (وو).

دؤى خالى پالو يه كتر به نه سه رو (ق) به و اتاو درېتره - بيبه ي هامناس تو دهنگه كه ين، كه چه دهنگو (و) ئاسايي درېتره و چه دهنگو (وو) كولته را. گونجياته رين هېما په ي دهنگو (ü) به س (ق) مه نوؤه، كه زوانى ته رېنه ئېمه نه وانا بو و په ي دهنگى ته رى به كار نه بر يابو.

چه ئانه يچه گرنگتره جيبا كه رډه ي دهنگو (ü: Lü) چه دهنگو (o: Hor)، كه نمه كريقو په ي هه ر دؤى دهنگه كا، پاسه فره و ئويسه را به هه ئه به كار شبه را، هه ر (ؤ o) به كار به رمى. ئانه كاتېؤه نه كه ئېمه گرډ مزانه ي ئا دؤه دهنگه جيباوازي نى و و اتاو و اچه كاچ فارا و و دهيان و سه ڈان و اچى ته رى مه نى و به به كار به رډه ي يه ك پيتى په ي هه ر دؤه دهنگه كه ي، هه م و اتاو و اچه كا شېؤنق و هه م به رده و ام به ئا جو ره ئه و ه وانا يشا، قسه كه رده ي هو رامى تېكمئق، چوونكه به رده و ام ئه و ه وانا ي (لۆ) به (لۆ) سه ره نجام خودو و اچه كېچ چه قسه كه رډه ي نه بو به (لۆ)، ئيتر

زۋانبۇ بە تايبەتمەنييه كا وبشۇ بە نامق (ھۆرامى) نەمەنق و بق بە ديالىكتبۇ چە زۋانى سۆرانى.

باربۇەنە، كە دەنگو (ۆ) چە دەنگو (ق ü) جىياۋازا و (ۆ) وبش دەنگبۇ جىيان و زۋانى ھۆرامينە ھەن، ئىتر حىكمەت يان ناچارى بەكاربەردەى (ۆ) پەى دۇى دەنگە جىياۋازا چىشا، بەتايبەت چە ئىسەنە، كە دىجىتاليزە-بىيەو نۇيستەى ئانە ئاسانكارىشكەرژەن، توانانە ھەن، دەنگى ھەر زۋانبۇى بە تەمامى و گرژ جورە پىتى ھىماسازىيىكرىا و سەردەمو ۋەرتەنگى تواناييە كا نۇيستەى و نمايشداى پەيامە كا سەرشىەن.

بە پەيلۋاو من، ئەر كەسبۇ كە خەرىكا ئىسە وانای و نۇيستەى فېرىق، فرە ئاسايىن، كە نادروس دەنگە كا بنۇيسق، بەلام پەى كە سانبۇى كە پاگەنەو زۋان-زانای كەرا، نەك نەگونجيان، بەلكو شايىستەو رەخنەگېرتەى تىنن، ئاخىر نەمەكرىق دۇى دەنگى جىياۋازى با و بە زۋانە لاتىنييە كا و ھەم زۋانە ھامساكا پىتق (ۆ) پەى دەنگبۇى بەرزى بەكاربىرباق، كەچى تق بەى و ھەم پەى ئا دەنگەيە و ھەم پەى دەنگبۇى جياۋازتەرىچ ھەمان پىتى بەكاربەرى. ئانە ئىتر بەس ھەلەنۇيسى نىيا، بەلكو كفىرى زۋانين و ھىچ بەھانبۇ نەپەسىنق و ھۆرنەگېرق.

(ب | ا | ا)

ۋەلى گىرژ چېۋېۋىيەنە نا دۋە ھېيى ھەر يەك پىتەنى، پېسە و نۆستەي (ي | ي) و (ي | ئ)، كە يەكەمە دلپراسى ۋاچېنە منۆيسىق و دوەمە دمايى ۋاچېنە منۆيسىق و نمايانو يەك دەنگىيەنى. ئا جىپاۋازىيە يچە بەس يەي جوان-نۆيسى و ھەر پاسە كەمكەردەي خالان. من سەرەتا چە ئامادەكارىي يەكەمو (v1) كىبۆردەكۆ وېمەنە [ۋەمارو سائق ۲۰۱۲] يەي ھەر دۋە بارەكەي دلپراسى و دمايى ۋاچېنە ھەر (ب | ي) بەكاربەردېنە، بەلام دماو فرە بەكاربەردەي و سەرنجداي وېم و بەكاربەرا تەرىچ، ناچار بېيا، كە چە ئامادەكارىي دوەمو كىبۆردەكۆ وېمەنە [نۆقەمبەر ۲۰۱۶] يەي دلپراسى ۋاچى (ب | بنىەورە و يەي دمايى ۋاچى (ي | بنىەورە، تاكو نۆستەي خالا كەمكىرۋە و نۆستەيش جوانتەر بەرگنۆ.

مەلامەتو ئانەي كە چى چېرو (ي | دۋى خالى تانەرە (ب | يان قىلچىكېۋى گولانە (ي | مەن، ئانەنە، ئادەنگە چە دەنگو چېرەي (كەسرى عەرەبى) نىكتەرا و دەنگەكە نىمبۆۋە و دۋە خالەكە تانەرە يان قىلچىكە گولانەكە ھىمانى يەي ئا نىمبۆبىيە، كە فرەتەر ئەۋەكرىاي لىجى وارىنى پروو و وار و جىپاۋازىيەيش چە دەنگو (ي | ي) كە بە ئاشكرا دەنگو (ي | ي) ھامئاست و تىژتەرا. ھەر پاسە جىپاۋازتەرا چە دەنگو (ي | ئ)، كە بە ئاشكرا دەنگو (ي | ئ) بەرزا و تەمام پېچەۋانە و ئادى دەم فرەتەر كرىۋە و چەناگەي سەرىنىچ پروو و سەر ژلېۋىق و بەرزبۆۋە. جىپاۋازى دەنگو (ب |

(ى) چە دەنگو (ي|ئ) ئاسمان و زەمىنا و بە ھەمان شېۋەو بە كاربە رژەى
 (ۆ) پەى دەنگو (ق)، بە كاربە رژەى (ئ) پەى دەنگو (ې) ئۆپەرۇ ھەلەين
 و دەرکنە كە رژەى جېياۋازى ميانو دەنگو پىتەكان. ئەر كە سېۋ كە خەرىكا
 ئىسە واناى و نۆىستەى فېرىق، ئاساين، كە نادرقس دەنگە كا بنۆىسق،
 بەلام پەى كە سانېۋى كە پاگەنەو زۋان-زانای كەرا، نەك نەگونجيان،
 تەنانەت ئەر (ى) جىاتى (ئ) پەى (ې) بە كاربە رژە-بېى، ئاسايتەر بى،
 چوونكە دەنگو (ى) گنق ميانو (ې) و (ئ)، تاكو رادېۋ پاساۋدرى. بەلام
 بە كاربە رژەى (ئ) جىياتى چېرەى (ې)، بەس نادرقس نېيا، بەلكو
 شايسىستەو رەخنە گېرتەى تىين، ئاخىر نەمە كرىق دۋى دەنگى جېياۋازى با
 ھەر دۋە دەنگە كە زۋانە كەو وپتەنە بېبەيشا بق و بە زۋانە لاتىنيە كا و
 ھەم زۋانە ھامساكا پىتق (ئ ۆ) پەى دەنگېۋى بەرزى بە كاربېرىق، كەچى
 تۆبەى و ھەم پەى ئا دەنگە يە (ئ ۆ) وپش و ھەم پەى دەنگېۋى تەرىچ
 (ې !) ھەمان پىتى بە كاربەرى. ئانە ئىتەر بەس ھەلە نۆىسى نېيا، بەلكو
 كفىرى زۋانين و ھىچ بەھانېۋ نەپەسىنق و ھۆرنە گېرق.

په نه ۋازي جيبا که رځه و ببيهي يهري پيته جيبا ۋازا په ي ئي يه ره ده نگه
(پ | ي)، (ي | ئ)، (پ | ي) :

۱. (پ | ي : ملي mli) کرځاري ئيسه يي و ئايه نده يي په ي دوهم که سي تا کي.
- خاتوون ئانه په ي کوگه ي ملي؟
- ئهري تو نه ۋاتت که ي به ره و شاره زوور ملي؟

۲. (پ | ئ : ملدي mldē) کرځاري فره باره ببيه و ئايه نده يي په ي دوهم
که سي کو ي.
- که ي شمه په ي يانه و وېتا ملدي؟
- ئه ي شمه که ي ده گا کو وېتا ئا ۋه ځانه که ردي؟

۳. (پ | ي : ملدي mldi) کرځاري يه ک باره ي ئيسه يي و ئايه نده يي په ي
دوهم که سي کو ي .
- ئه ي شمه په ي کوگه ي ملدي؟
- ئه ي شمه که ي په ي يانه و باباي ملدي؟

کاتبو نه که ئېمه په ي هر يه ره ده نگه که ي چه هر يه ره باره که نه هر
پيتو (ي) به کار به رمي، ئه ي چني بارو تاک و کو-بپه ي بکه ره کا
جيبا که رمېډه؟ يان، کاتبو که باري دوهم و باري يه ره مه نه په ي هر دۋه
ده نگه که ي هر پيتو (ئ) به کار به رمي، ئه ي چني ئا دۋه مه به سه

جېياۋازەيە (كەي شمه ملدى؟)، كە روھداي يەكجارەكەين و چە (كەي شمه ملدى؟)، كە روھداي فرەجارەكەين، جېياكەرمېۋە؟

پەي زياتەر رۆشنبېيەي، با پېۋەرە ئى چن نمونەيە چە بارەو فاراي ۋاتاو ۋاچە كا سەرنجبدەيمى، كە بە ئاشكرا جېياۋازى (ي | ئ) و (پ | ي) بەرگنۆ:

- سېر sîr (سېر-بېيەي و 'سېر-وارژەي' چە نانى، مېۋەي، سۆزەي)
- سېر sir (سېر و پېاز، 'سېر-وارژەي' مووسېر، سېرى عەجەم)
- سېران (گەشت و سېرکەرژەي)

- ئېمە (ياگەگېرو نامى پەي كەسى يەكەمى كۆي)

- ئېنە (ئى چېۋە)

- ئېرەقوولى (مەگەزېۋى گولانە كە شەۋبەنە پەشتيشۆ رۆشنایى مئوق)

ئايا چە ئى نموونانە يەرى دەنگى جېياۋازى نېيەنى، ئەي چى مشىق بە يەك يان دۆى پىتى بنۆيسيا، مەگەر برپار نېيا هەر پىتېۋە بەس نمايانو دەنگېۋى دەسنېشانكرياي بو؟ ئايا هېما | پىت-قېرانا؟

ئەي حېكمەتو ئا تېكەلكەرژەي و مەلەنۆيستەيە چېشا و ۋەر و چېشيا، كە كۆمەلېۋ نۆيسەرى هۆرامى-زۋانى "پاو وېشا نيان كەللو ئەمريمەنى" نەۋەزارە و دەسۋەردارى و پەسېنى وېشا نەبا و نەتاۋا پا بنيا مەلەو

وېشاره و ئاماڭېنى زۇانبې تېكبېڭا و چن نهۋى مهله نۆيسى فېرېبا، بهلام به هېچ جۆرېڭا ئاماڭى نېيەنى و نمەبا، هېماو دهنگهكا به دروسى و پېسه و پېشا به كاربهرا. ئايا مهر گهرهكشانه ئانهيه سهلمناۋه، كه "مهر كهس به پېرى فېرو پلاۋارڭهى بو، چه مچه پهى گوشاش بهرو" ؟

من چېگه نه فرهتەر و بهردهۋام سهرو ئا دۋه كفره زۋانهۋانېيهيه منۆيسوو و پهى رۆشنكه رڭهيشا كۆشكهروو، چوونكه فۆتياى دۋى دهنگه تايبهت و جېياۋازا (ق: لۆ) ، (پ: مېلى) زۋانى هۆرامى ۋينوو، كه سهره نجامه كهش فاراى قسه كرڭهى نهۋهكا دما تهرين، شېۋناى زۋانى هۆرامين، دلېنه به رڭهى تايبه تمه پې زۋانى هۆرامين!

كول و پوخت، ئەر به ورڭى سهنجېدهيى، فره به ئاشكرا و ئاسانى

ۋينى :

(د) و (ڭ)

(و) و (ۋ)

(ن) و (ن)

(ۆ) و (ق)

(ئ) و (پ)

به ئاشكرا كومه لېڭا دهنگى جېياۋازېنى و ۋاتا و ۋاچه كا فاپا.

يه كه م: دۋى دهنگى جېياۋازېنى و مهر دۋى زۋانى هۆرامينه هەنى.

دوهم : فرە ۋاچېنە ئا دۆۋە دەنگە ۋاتاۋ ۋاچە كا فاراۋ و نۆيسته يشا به يەك
پييت ، سەرۋنە شېۋناي درۆسكەرۆ.

نموني :

دېدى	Di di	(واله گۆرى)
دېدى	Di di	(ژەنېۋە كە سەرو ئەڭڧرە، يان دماۋ مەرڭەي ئەڭى مېڭ)
ۋەر	Wer	(رۆشناي رۆجيارى)
ۋەر	Ŵer	(ياۋەر كۆڭارى ياگەي؛ ۋەردەم، ۋەرچەم، لئۇ ۋەرۆ)
جۆت	Jüt	(جۆت-بېيەي بەرەي؛ دۆي چېۋى پېسە و يۆي)
جۆت	Jot	(كلاۋۆ بەلووى)
سېر	sir	(كەسپۆ چە وارڭەي سېر-بېيە بۆ)
سېر	Sir	(سېر و پياز)
پېسە	pi se	(منيچ ھەر پېسە تو ماچوو)
پېسە	pi se	(پېسە، منيچ ھەر تو ماچوو ھەي پيس و پۆخل)
پۆسە	püse	(پۆسە فرەش)
پۆسە	pose	(پېسە نا، پۆسە)

ملدی mldi (کرڈارو دوهم که سی کوی، لؤای یهک-جاره کی)

ملدی mldë (کرڈارو دوهم که سی کوی، لؤای فره-جاره کی | فره باره)

مهن Men (ئه ری مه نبؤ تفی به چنه نی؟)

مهن men (ئاؤی مه نه نه وه ریؤ! چاشتی شو مه نی نه وه ری!)

یه ره م : به رده ژام هه له نویسته ی نویسته ی ئا وچا ، که دهن گه که شا (ڈ ،
ؤ ، ن ، ق ، ې) ، به (د ، و ، ن ، ۆ ، ئ) و ئه و ه و انایشا به (د ، و ، ن ، ۆ ،
ئ) ، سه ره نجام ئه و ه و انای و واته ی ئا وچا (ئاذه ، ئاڈ ، ئبده ، ئبڈ ،
باڈیه ، بڈیه ، بده ، دبڈی ، وهرگ ، واران ، وهنی ، وله ره ، وهرز ،
گهن ، گن ، په نه ، تن ، مهن ، بۆران ، بۆر ، چۆ ، تو ، خو ، لۆ ، سو ،
کۆ ، پۆ ، بق ، نق ، ئبگه ، چبگه ، نبره ، پبره ، چبره ، تبره ، ببیان ، چببان ،
نبرینه ، شبرینه ، قبرینه ، دېوینه ، ملدی ، موهردی ، مووسدی ، چردی ،
کهردی ، بهردی ، سهردی ، مهردی ، زینی ، کناچی ، وهلّی ، ..تد) فارقو به
(ئاده ، ئاد ، ئیده ، ئید ، بادیه ، بدیه ، بده ، دیدی ، وهر ، وهرگ ، واران ،
وهنی ، وله ره ، وهرز ، گهن ، گن ، په نه ، تن ، مهن ، بۆران ، بۆر ، چۆ ، تو ،
خۆ ، لۆ ، سو ، کۆ ، پۆ ، بۆ ، نۆ ، ئیگه ، چبگه ، نبره ، پبره ، چبره ، تبره ،
ببیان ، چببان ، نبرینه ، شبرینه ، قبرینه ، دېوینه ، ملدی ، موهردی ،
مووسدی ، چردی ، کهردی ، بهردی ، سهردی ، مهردی ، زینی ، کناچی ،
وهلّی ، ..تد) .

ئانەيچ بەس نۆيىستەكەي نەمە فارقۇ، بەلكو ئەۋەواناي و ئەۋەۋاتەي و ئىنجا ۋاتاكېچشا فارقۇ. يەكەمىن كەسانبۇ كە قسەكەرذەيشا فارپۇ، زارپۇلپىنى، چوونكە بەكاربەرذەي هامكاتو پىتقۇ (د) يەي (ذ) ي و پىتقۇ (و) يەي (ۋ) ي و پىتقۇ (ن) ي يەي (ن) و (ۆ) يەي دەنگو (ق) ي، يان پىتقۇ (ئ) يەي دەنگو (ي)، چە تازە وانيارا سەرەشېۋنقۇ و ناچار گرڈ ياگېۋەنە ئا دۋە دەنگە جېياۋازەيە بە يەك دەنگ مواناۋە و ماچا، چوونكە بە مەلە بە يەك مېما منۋىسىيا و ئا كاتە (ھۆر) و (بۆر) ھەر بە (ھۆر) و (بۆر) مواناۋە و بە بۆر) ماچاش.

كاتېۋكە (شۆبۇق) بە "شۆبۇ" نۆيىسىيا و پاسەيچ وانياۋە، بە ئا جورەيچە ماچاش "شۆبۇ"؛ ۋاتا (شۆبۇق) فارپۇ بە (شۆبۇ) و سەرەنجامىش ۋەر و سەرختى ۋاتەيش بۇ بە (شەوبۇ)، كە سۇرانىن و هامۋاتا و مەمان (شۆبۇق) ھۆرامىن و ۋاتەيش پەي باباي سۇرانى-زۋانى سەختىبەين و (شۆ) كەرذەن بە (شەو) و (بۇ) كەرذەن بە (بۇ)، كەچى ئيسە نۆيسەرە ھۆرامەكى، ئا كەسى كە وپشا بە زاناو زۋانى ھۆرامى مزانا، خەريكېنى، يەنگى نەتاۋاي و نەزانى بابا سۇرانى-زۋانەكەي كەراۋە.

چېگەنە پرسىياربۇە قوتەبۆۋە : ئايا نەواناي و نەنۆيىستەي بە ھۆرامى و بوارنەڭاي و سەرکوتكەرذەي و كۆشش پەي دلېنەبەرذەي زۋانى ھۆرانى چە سەڭ سالى ۋيەرەنە، تاۋانش ئېنەو نادرقس نۆيىستەي ئا دۋە دەنگەيە (ق، ي) زۋانى ھۆرامى ۋېرانكەرۇ؟

ئەر هېشتا تو سەرو مەلەئەئىسى پاگېرىرە، دەى پەى ساتبۇى ۋىناكەرە:

- تو فېروازو پۆلو يەكەمى بنەرەتتېيەنى، ماموساوانەو زۋانى ھۆرامى بە شىمە ماچو (ھۆر) بە (ھۆر) منۋىسىقو، ۋاچەكى بە (ھى . ئۆ . رى) حىنجېكرىقو، دەنگو پىتى دوەمى بەرز بۆۋە "ئۆ".

(بۆر) بە (ب. ۆر) منۋىسىقو، ۋاچەكى بە (بى . ئۆ . رى) حىنجېكرىقو، دەنگو پىتى دوەمى دېرېر بۆۋە "ئۆ".

- يان ماچو (ئېر) بە (ئ. ى. ر) منۋىسىقو بە (ئى . ىن . رى) حىنجېكرىقو، دەنگو پىتى دوەمى بەزىر بۆۋە (بى : ئېران ، ئېرەقولى).

(ئېگە) بە (ئ. ى. گ. ە) منۋىسىقو بە (ئى . ى . گى . ئە) حىنجېكرىقو، دەنگو پىتى دوەمى نىزمىۋە (بى : مېلى، نېرە، ۋېل، چېر، ...تد)

ئاياننى پىرسىيارى ھۆشو زارۋەلى تو نىمەگېرۋرە؛ چنى كرىقو يەك مېما دۋى دەنگى نمايانكەرۋ، ئايان مېما-بىرانا، كە ماموسا ناچار پەى ھەر دۋى ھەر يەك مېما | پىتە بەكاربەرۋ؟

سەرنج: زۋانى سۆرانى كە يون چە زۋانە ھامسا و نىكە كا زۋانى ھۆرامى و ميانشانە ئامبەتە-بېيەى ھەن و فرە ۋاچى ھامبەشى و تەنانەت بارى رازۋانى ھامبەشى ميانشانە ھەنى، زۋان-زانە كېشا دماو نىكەو سەئ

ساللا، ئىسە پەيشا بەركۆتەن، ئى دەنگى (ن η)، (ق ü) ، (ې İ) زۆانەكەشانە مەنى و پەنەۋازا ھېماسازىيكرىا. كەچى فرە بەداخۆ، زۆان-زانى و زۆان-يارى و نۆيسەرە ھۆرامى-زۆانەكى ئىسە خەرىكېنى شۆنقو ياگەپاۋ زۆان-نەزانى نۆيسەرە سۆرانى-زۆانەكارە ملاۋە و گەرەكشانە سەڭ سالىپۇ ھەمان ھەلى كرىا و زۆانەكە ۋېران بۆ، ئىنجا ئاڭى چلاكيارە و بە پەنەۋازىيەى ھېماسازىي | پىتسازىي ئا پەنج دەنگە تايبەتە ھۆراما (ڭ، ۋ، ن، ۋ، ې) ملبىشا. ئانەيچ بېجگە بەڭبەختى و بېكەسىي زۆانى ھۆرامى، ئاخقو چېشى تەر بۆ، چېشش نامى بنىەيى؟

دما قسه، كاتبۇھنە كە من كۆتا مەرمانەكەرڭھى سەرو نۆىستەى
 ھۆرامى و كۆششكەرڭھى پەى وەلامۇدای بە پەنەۋازىيەكاش، تاقە
 كىبۇردەپۇە ھۆرامىيە كە ئىنتەرنىتەنە ببىەىش بى، كىبۇردەكۆ بەرئز
 (ئارامى شەكىباى) بى و كۆمەلېۋ بلاگنۇسى ھۆرامى-زۋانى بىنى، بەلام
 ئاڭى جىباتى بەكاربەرڭھى كىبۇردەكۆ (ئارامى شەكىباى) كىبۇردى
 فارسىيە و عەرەبىيە و (فۆنتەكەلى و دىلانى) بەكاربەرېنى و خاستەرىن
 بارەنە كىبۇردەكۆ (كوردئائىتى گروپى) بەكاربەرېنى، كە هىچ ھېمىۋەشا
 پەى دەنگە ھۆرامىيە تايبەتەكەنەبى و نۆىستە ھۆرامىيەكى پاسە بېنى،
 كە سۆرانى-زۋانبۇ بە سەلىقەو وېش ۋاچە ھۆرامىيەكە بنۇيسقۇ.

مەلبەتە ئانەىچ ۋاچوو، ئەر ئا ھۆرامى-نۆىستەى بە فۆنت و كىبۇردە
 سۆرانىيەكە چە لايەنو ھۆرامى-زۋانە تازە فېرېبەيا ئەلفباى سۆرانى، چە
 لايەنو سۆرانى-زۋانبۇئۆ نۆىسىيىيىنى، بە دلنىايىۋ درۆستەر نۆىسېشا،
 چوونكە بە رادەى كەم ۋاچە يۆگېرتەكە پېسەو نۆىستەى فارسى پارچە
 پارچە نەكەرى و زانى كە ئا پەنچ دەنگە (ڭ، ۋ، ڭ، ۋ، ڭ، ۋ) چە دەنگو
 (د، و، ن، ۆ، ئ) جىباۋازىنى و (ۆ) بەس پەى نۆىستەى دەنگو (ۆ | 0)
 و (ئ) بەس پەى نۆىستەى دەنگو (ئ | ě) بەكاربەرى.

پاسە ۋەلتەر ئامازەمدا، كىبۇردەكۆ (ئارامى شەكىباى) بە فېرژنە تازەكە
 سىستەمو وىندۆسى (ویندۆسى ۷) وەلامنەدېۋە پەى ھۆرامى-نۆىستەى
 ببىەى كىبۇردېۋى تايبەتى پەنەۋازىبۇى دەم و دەسى بى. بارېۋى چامەنە

من وبکۆتا و کيبۆرژدهکۆ بهرپنز (ئارامى شه کيبابى) په ره پنه دا و ئا هبى (ؤ) که بى و ئاډى نه نييببره، من زياډه کهرده و هه ر پاسه ئا دهنگى (ن، پ، اى) که چه کيبۆدهکۆ ئاډيبه نه هېماسازى نه کرىبېنى، من په ي کيبۆردهکى زياډېکه رډى و هامکاتېش هېئ لاتينى گونجى په ي ئا دهنگا نيپره و دما تهر فيژر نه کا دما تهرينه و هه ر پاسه چه ئامرازو (هۆرامى-نؤيس Horami-nvis v 1.0) يه نه به کيبۆدهکى په ره مدا و به ئا جوره کيبۆردهکى به ئى ر ق ياؤينه و ئيسه ئاماده کارى (v3.1) په ي به کار به رډه ي ئاماده ن.

کۆل و پۆخت من چه هه رمانه کا وېمه نه چوار چېڭم نه نجام دېئى:

- به کارۆ به رډه ي ئا هېمايا، که څه ئينا به کار به رډېنى (ډ، څ، ځ، ق).
- هېماسازى ئا دهنگا، که تا ئا کاته هېماسازى نه کرىبېنى (ن، پ، اى).
- کۆششکه رډه ي په ي در قس-نؤيسته ي [پېڅهره نؤيسته ي به شه کا څاچېڅى يۆگېرتى و جيبا که رډه ي زؤانو قسه که رډه ي و زؤانو نؤيسيارى] پېسه: در قسکه رډه ي، په ي جۆريکه رډه ي، نانو ارډه ي، ده مه ته قى، ... تد.
- کۆششکه رډه ي په ي پارېزناى څاچه هۆراميبه کا [هامکات] تو مار که رډه يشا چه فه ره نه نگېڅه نه به دهنگ و نؤيسته ي (فه ره نه نگى هۆرامى به هۆرامى، چه فه يسبووک و تيله گرام)^[۲۲]، چوونکه به س چه ئا باره نه متاؤيق گه رپه لاؤر ق "بانېڅو دؤى مه څى" جيباؤازى (څاته ي) و (نؤيسته ي) نيشان بډريو، که پيتى دوه مو (هۆر Hor) و (هۆر hür: شلپ و هۆر) دؤى دهنگى جيباؤازېنى و نؤيسته ي هه ر دؤيشا به (ؤ) نادر قس و

ۋېرانكەردەين و مەر پاسە پىتى دوهمو (سېر) و (سېر) و (سېران) يەرى دەنگى جېياۋزېنى و نۆيىستەى پىتى دوهمو ۋاچى دوهمى (سېر) و ۋاچى يەرمى (سېران) بە (ى) نادرقس و ۋېرانكەردەى زۋانى ھۆرامىن.

ئا گرفت و پەرسى تاقە ھاندەرى من بېيىنى و ئومېدواز ھەنا ھەر پاسە، كە من چېگەنە مەلامەتو بەكاربەردەى ئا ھېماياو ۋەلىنا و ئەرەنياو ھېمايا تەرىبىم نۆيىستەن، گرڈ كەس بىۋ و رۋشكەردەى وېش چە بارەو بەكاربەردەى يان ئەبەردەى ھېماكا بنۆيسق، تاكو وەنەرى بەتايىبەت زارۋى و نۆجەۋانى مەلامەتەكا بزانا و سەرو بنەماو بېيەى زانىارىي برپارەبشا، كە كام ھېما و كام رانۆيس پەپرەۋىكەرا و "لكبۇە كە بە دەس كرىۋە، بە دذانا ش نەسپارمى؛" مەرياسە، كە ۋىنىى و پەنەۋازا بزانىى، چە ئى سەردەمو دىجىتالىزە_ بېيەى پەيۋەندى و زۋانى و كولتورينە، مەلبۇە كە ئېمە چركبۇەنە ئەنجاشمئەيى، بە خېراى ۋېرانكەردەى بۆمبىۋى ئەتۆمى زۋان و نۆيىستەى نەۋەكا شېۋىتق و بە خېراى چەمترووكنای گرڈو جەمانىرە ۋەلابقۇە و پەى راسۆكەردەيش، سەذان سائى ۋەرەنگارى پەنەۋازا و ئا كاتە ئىتر دېرا و زۋانى ھۆرامى بېيەن بە "بوولو سەرو بانا" دەمو سىاۋۋاو رۋزگارىۋ و پەى ھىچ ھېزبۇى گلېرەنمە كرىۋە و بە خېراى ۋاچەكى شېۋىا و فۆتيا و رەسەنى وېشا چە دەسمئا و پەشىمان-بېيەى سەباى ھىچ داڭنمەڭق و ھەزاران جارى چە رادەو كۆششق ئيسەى زياتەر پەى راسۆكەردەى مەلەكا پەنەۋازا و سەرەنجامىچ بەس ئاخ و مەراق-وارڭەى بەشەمانە.

من چېگه نه گرځو څا هېمايا که نؤيسه را به کار به رځې، دلى خشته کېږي نه رېښکې روو، تاکو ئاسانکارېږو بق پهي رېخنه گېرا چه بابته کو من، يان په يچوريکه را چه بارو پاشاگه رځانى ئه لفايېتي و پانؤيسو ئيسه و زؤانى هؤرامى. هه ر پاسه ئا خشته که په ۋزو و ۋهرو چه مو هه ر ئه نجوو مه نېږي که په ي دهنسنيشانکه رځه ي ئه لفايېتي و کيېوردى هؤرامى درؤ سبق، به ئومېښو ئانه ي سهرو بنه ما زانستيه کا زؤانى بېراره بشو، نه ک سهرو بنه ماو ده مارگيرى ئايديؤلؤجى کورځايه تي، يان چه مېرپه ي ئو پانؤيسى فارسى، که به لاتينى په ي (و) و (ى) به لاتينى (o) و (e) منؤيسا و جېياتى (فه تحه ي | e) به لاتينى (a) منؤيسا و ... تد.

من به ئؤپه رو راده ي ستاييشو هه ر سه رنجداى و رېخنه گېرته ږي که روو، که ئامانجش ۋه رگېرته ي بق چه پاشاگه رځانى و کوششکه رځه ي بق، تاکو چانه ي زياتر نؤيستى ۋا چه هؤراميه کا نه شېښو نيق و دېوارو بېدهنگى وړنيق و پانتايېږو په ي رېخنه گېرته ي رېخسيق، په ي ئانه ي گه نجه کى بېيارا سه رنجى و رېخنى وېشا ناراسته و ئا که سا که را، که گه رده کشانه سهرو يانه ۋېراني (زؤانى هؤرامى) با به فېرعؤنى و ته لارى نامبانگوازي هؤرچنا.

زؤان ئامرازو په يۋه ندى ميانو کؤمه له کان و به پاو په يۋه ندييه کا په ره مسانق و هيچ په يۋه نديش به **نه ځاد-سازى** و **نه ته ۋه-سازى** و **دؤله تگه رايى** نېيا و **"زؤانى ستاندارد"** بکوزو ديالېکته کان، **"زؤانى فه رمى"** سه رکونگه رو زؤانه کا ته رو دلى جوگرافيه رامياريه کان.

خشته کو ئا هېمايا که تا کو ئیسه په ی دهنگه تایبه ته هۆرامیبه کا

نریښه و چه نویسته نه به کاربریښی

ŋ	i	ě	w	o	ü	w	ĩ	r	d	đ	ئەلفابیت و کیبۆردە
-	ئ	ئ	وو	ۆ	-	و	ؤ	ر	د	ډ	ئوسمان محمەد هۆرامی
نن	ئ	ئ	وو	ۆ	ؤ	و	ؤ	ر	د	ډ	جەمال بەدار
-	ئ	ئ	وو	ۆ	ۆ	و	ؤ	ر	د	ډ	(ۋەلاکریاو هۆرامان)
-	-	ئ	وو	ۆ	ۆ	و	ؤ	ر	د	ډ	ئارام شەکییای
نن	پ	ئ	وو	ۆ	ؤ	و	ؤ	ر	د	د	سیامەند هۆرامی
پ	پ	ئ	وو	ۆ	ۆ	و	ؤ	ر	د	ډ	ئاکو مارانی
-	ئ	ئ	وو	ۆ	ۆ	و	ؤ	ر	د	ډ	عەبدوللا حەبیبی
نن	ئ	ئ	وو	ۆ	ؤ	و	ؤ	ر	د	ډ	مەهدی سەجادی
* پیتە رەنگ کە ۋەکی، ئا هېمیڤی، کە تا کو رادېو چه بارەشا کۆدەنگی هەن.											
** پیتە رەنگ قاۋەبەکی، ئا هېمیڤی، کە چه بارەشا ناکوکی پەیلۋای هەن.											

[۱] سەرتەل = ئۇنلاين؛ كىبۇردى سەرتەل | ئۇنلاينە ئا كىبۇردېنە، كە ئىنتەرنىتتەنە دلى پەريانېۋىيەنە يان فۇرومېۋىيەنە ھەنە و بەكاربەر متاۋۇ پەنەش بىۋىسقو و نۆستەكەو وېش پەي ياگېۋى تەرى كۆپىكەرۇ، نموونە: www.lexilogos.com/calvier/gorani.html

بەرتەل = ئۇفلاين؛ كىبۇردى بەرتەل | ئۇفلاينە بە دۋى جۆرى ھەنە : جۆرى يەكەمە : پېسەو بەرنامېۋى سەرو سىستەمو بەكاربەرىي دەزگاۋە مەرزىقۇرە، نموونە:

https://sorceforge.net/projects/horami-nvis/files/Horami_Keyboard_3.1.zip/download

جۆرى دوھەمە : پېسەو پەرلېۋى ئىنتەرنىتتى بەلام بەبى پەيۋەست-بىيەي ئىنتەرنىتتى بە ھەمان شېۋەو كىبۇردى سەرتەلى | ئۇنلاينە ھەرمانەكەرۇ و بىيەي ئىنتەرنىتتى پەنەۋاز نبيا، نموونە:

<https://sorceforge.net/projects/horami-nvis/files/Horami-nvis%20v1.0.zip/download>

يان سەرو ئى لىنكە وارېنە يە كلىككەرە و چە ئىنتەرنىتتەنە (ئۇنلاين)

www.sites.google.com/view/horaminnvis بەكارشېرە:

[۲] دماو ئەرەنىي ئامادەكەرۇدى يەكەمو (كىبۇردى ھۆرامىي)، سائق ۲۰۱۳ كۇتا ئەرەنىي ئەلفابىتتى ھۆرامى لاتىنى و ھامكاتىچ ئەرەنىي يەكەمىن ئامادەكەرۇدى كىبۇردى ھۆرامىي لاتىنىي.

[۳] مەرچنە فرە كەسى سكرىپتېژ كە پەى نۆىستەى عەرەبى و فارسى و ئوردووى و پەشتوى و ھۆرامى و سۆرانى و كرمانجى و ...تد بەكاربرىق، بە "ئەلفابىتى ئارامى" نامىبەرا و مژناسنا، بەلام ۋەرو ئانەى كە ئاستېۋى فراۋانتەرنە بە "سكرىپت و ئەلفابىتى عەرەبى" ئەژناسىان و مژناسىق، من چېگەنە مەر نامە باۋەكى (سكرىپتى عەرەبى) بەكاربەروو، تاكو چە وەنەرى سەرنەشېۋنوو.

[۴] پەى زانىيارى فرەتەرى چە بارەو ئا ھۆنىەرا كە وېشا ھۆرامى-زۋانى نەبىبىنى و بەلام بە زۋانى ھۆرامى نۆىستەنشا. سەرچەمە: وىكىپېدىيا

مەلى جەرىرى • فەقن تەيران • مەلى جىزىرى • ئەحمەدى خانى	۱۷۰۰ - ۱۵۰۰	كوردىيى باكوورى
مەلى پائەبى • پرتەو • وەداعى • سەھىۋىش	۱۸۵۰ - ۱۷۰۰	
جەغفەر قولى زەنگلى	۱۹۱۴-۱۸۵۰	
ئالى • سالم • كۆرى	۱۸۵۰-۱۸۰۰	كوردىيى ناوەندى
كەبىقى • جەلى • ئەخسە • سانى • نېھانى • مەئفى • فابەق • حاجى قادىرى كۆبى • مەجۋى • شىخ رەزائى تالەبانى • وەفابى • جەرىق • ئەدەب • تاھىر بەگى جاف • سابىرى	۱۹۱۴-۱۸۵۰	
نارى • قانچ • فەرىق • خەۋو خۇرشىدى مەريوانى • ئەحمەد موختار جاف • حەملى • ئازار • رەشىد ئەجىب • رەفىق خىلمى • زىوەر • سافىن ھىوانى • مەلا غەلى • فابەق بىكەس • موفتى پىنجوئىلى • ئاتىق • پىرەمبىرد • ھەزار • ھىمىن • زەبىخى • سەبىد كامىل ئىمامى • غەبەلوگەرىم سولتان • ئەدىب • مەفتون • سائىب • ئەمىن فەبىرى بەگ • مەلا كەرىم ھىدابى • مەلا مەمەد رەبەقى	۱۹۱۵ - ئىستا	
بابا تاھىرى ھەمەدانى	سەدەى ۱۰	
سەى ياقۇ • شاكە و خان مەنسور • شامبى كرماشانى • ئەحمەدى ئالىبەند • تاھىرى شۆشى • سەبىقى شۆشى	۱۸۰۰ - ئىستا	كوردىيى باشوورى
خاناي قوبادى • رەنجوورى • مستەفا بىسارانى • مەلا پەرىشان • مەلا خدرى پروازى • وەلى دىوانە • يوسىف بەگى ئىمامى	۱۸۰۰ - ۱۳۰۰	ھورامى
ئەحمەد بەگى كۆماسى • خەلىقە كەبەخەسەرەى ئىمامى • سەبىد براكە • سەبىدى ھورامى • شەفىق • غولامزەرخان ئەركەوازى • مەستورە نەردەلان • مەلى جەبارى • مەولەۋى	۱۸۵۰ - ۱۸۰۰	
سەبىد بەغقووب • فەقن قادى • سالىج • مىرزا غەبەدۇلقادىر پاوەبى • خەلىل • مەلا ئەحمەدى ئۆدشى • جىھان ئارا خانى پاوەبى • شىخ نەسىم موھاجىر	۱۹۱۴ - ۱۸۵۰	
مەلا خەسەنى دزلى • غەبەدۇللا بەگى ھورامان	۱۹۱۵ تا ئىستا	

[۵] پیتی دەنگ-کپه/ پیتی دەنگ-کپی: مەبەست ئا پیتېنى، كە بە ھەلە
 ۋاچقو (الحروف صامته : كپی) ى عەرەبى بە "بىدەنگ | بىدەنگى"
 ھۆرگېلىننە و مەبەس چە (مدرا constant)، كە پېچەۋانە و پیتە
 (دەنگۆ-دەرەكا) كە بە (ژېلېۋيا vowel) ئەژناسىنى، دەنگشا كپا (ب، پ،
 ت، س، ش، ر، ۋ، ف، ى). پیتە دەنگ-كپەكى زۋانى ھۆرامى (۳۱) دانېنى.

چن بارېۋى فرەكەمەنە پیتو (و) نەخشو پیتى دەنگ-كپى (constant) ش
 ھەن. بەتايبەت چە سەرەتاو ۋاچېنە و چە ئەلفابىتى لاتىنىيەنە، ئەر ۋەر
 و دماو پیتو (u) پیتى دەنگۆ-دەرى تەرى بەيا، پیتو (u) فارېق بە پیتو (w)
 بەدەسنىشانكرىايى چە سەرەتاو ۋاچېنە. ھەر پاسە چن بارېۋى فرە
 كەمەنە پیتو (ى) نەخشو پیتى دەنگۆ-دەرى (vowel) ش ھەن،
 بەتايبەت چە سەرەتاو ۋاچېنە و چە ئەلفابىتى لاتىنىيە، ئەر ۋەر و دماو
 پیتو (y) پیتى دەنگ-كپى تەرى بەيا، پیتو (y) فارېق بە پیتو (i)، بەلام چە
 سەرەتاو ۋاچېنە ھەردەم بە (y) منۋىسىقو.

[۶] پیتى دەنگۆ-دەرە/ پیتى دەنگۆ-دەرى: مەبەست "الحروف العلة" ى
 عەرەبىن، كە بە ھەلە بە "دەنگدارى" ھۆرگېلىان، ئانى كە بە (ژېلېۋيا
 vowel) ئەژناسىنى. ئى كۆمەلە دەنگە، نەرم و نيانى و ھارمۇنى بە
 ۋاچەكا بەخشا و قسەكەرذەى ئاسانكەرا. چە زۋانى ھۆرامىيەنە
 ھەژمارشانو (۹) دانېنى. چە ئەلفابىتى ھۆرامى لاتىنىيەنە ئەر ۋەر و دماو
 پیتو (u) پیتى دەنگۆ-دەرى تەرى بەيا، پیتو (u) فارېق بە پیتو (w) و

نەخشو پىتى دەنگۆ-دەرپش، بەدەسنىشانكيريپى چە سەرەتاو ۋاچپنە. مەر پاسە نەر ۋەر و دماو پىتقو (i) پىتى دەنگۆدەرى تەرى بەيا، پىتقو (i) فاپقو بە پىتقو (y) و نەخشو پىتى دەنگ-كپش مەن، بەدەسنىشانكيريپى چە سەرەتاو ۋاچپنە.

[۷] نەر مەبەست چە "زۋانى كورڈى" گرڈو ئا زۋانا بۆ، كە بە مەرەمەكىي و سەپناي ئايدىۋلۆجى ناسيونالىستى بە "ديالىكتى زۋانى كورڈى" ئەژناسىيى، دەى مشىق "كىبۆردى كورڈىيە" بە پەنەۋازىيە زۋانەۋانىيەكا (لورى، كەلھورىي، مۆرامى، سۆرانى، كرمانجى، زازايى) وەلامبڈۋە. بەلام كىبۆردەۋە كە بەنامقو "كىبۆردى كورڈىيى" پەى گرڈو سىستەمەكا بەكاربەرىي (ويندۆس، ماكنتۆش، لينووكس، ئەندرۆيد) نرىپنەبەرە، هىچ كام و سەر و هىچ سىستەمەبۇيۇ بە بەپەۋازىي گرڈو ئا زۋانا وەلامنمەڈاۋە، كە بە "ديالىكتى زۋانى كورڈى" ئەژناسىيى. هەلبەتە [بېجگە كىبۆردەكۆ بەرپنز (خوسرەو بلوورىان)ى پەى سىستەمو ئەندرۆيدى، كە سەر و داۋازى من چە فېرژنو ۋەھارو ۲۰۱۸ پىتقو (ڈ) پەى زىادەكەرڈە و وبش چە پراو زۋانى پەشتوويى و ئوردوويى و ...تد پىتەكى تەرپش (ۋ، ن، ق، پ، اى) چنە مەنى].

[۸] فاپراي ۋاتاو ۋاچەكا بە جىپاۋازى دەنگەكا، تايبەتمەنىي ناوچپۇي يان ديالىكتەۋو زۋانى مۆرامى نىپا، بەلكو ئا كۆمەلە ۋاچى فرەو ديالىكتەكا زۋانى مۆرامىنە پېسەو يەكتىرى ماچيا و بەكاربىريا و يەك ۋاتاشا مەنە:

- [سیر] بۆش وەشە نېيەنە.
- من [سېر] بېيەنا، نمەتاۋوو چە ئانەيە زياتەر نان بوەروو.
- گۆشتەكەي [كوت] [كوت] كەرە.
- [كۆت]و چۆخۆرانكەكەي رېك نېيا.
- [كووت] شاربۇي دڭگيرا.
- پەشتق كەنۆلا [كۆت]ەن.
- دەم [قول] و دەس [قول].
- [قول]و زارقولەي ۋامەدە.
- [قوول] [قوول] گرەۋا.
- [دېدە] پەخشانەم چە من گۆرەتەرەنە.
- ئادە ئەداو من نېيەنە [دېشق] منەنە.
- [ۋەرو] چەماو تۆرە ۋيەردا.
- [وەرۋ] نيمەرقى فرە گەرما.
- پەيامەكەش [پەنە] بڈەو؟
- ئيتەر ۋەسپن كەم [پەنە] بڈە!

[۹] بە پەيلۋاو من بېرگى ئاۋاچا، كە دۇي پيتى دەنگۆ-دەربشا چنە مەنى، مەم كەمبى و مەم ناۋازىنى. چېگەنە مەبەس ئاۋاچى نېيەنى كە مۆرامى-زۋانە مەرزىشىنەكى پېسەو زۋانو هامساكاشا ئاۋاچا گۆكەرا، بەلكو مەبەستم ئى ۋاچېنى (وەر، واناي، وارڈەي، وەزى)، كە بېرگى

یەكەمەشا چە دۇى پیتە دەنگۆ-دەرا پېكمیۆ و كاتېۆچ كە ۋەلگن
[prefix] و (ئەۋە) ى مۆرگېرا، پیتی دەنگۆ-دەرى یەكەمۆ برگی یەكەمېشا
(و) نەفارپۆ بە (ۆ). ئانە یچ نیشانە و ناۋازەببەشە.

[۱۰] مەبەست ئا دەسەنى، كە (كەلهوپی) و (مۆرامى) و (سۆرانى)
و (كرمانجى) و (زازاى) بە دىالېكتى زۋانېۋى ئايدىۋۆلۆجى بە نامۆ "زۋانى
كورڈى" [مۆرامى ← كورڈى] مزانا. هەر پاسە رېزبەنپبەكەنە بەرگنۆ:
(كورڈى) زۋان، (مۆرامى) بە دىالېكت مژناسنىق.

[۱۱] مەبەست ئا دەسەنى، كە مۆرامى بە دىالېكتېۋ چە زۋانېۋى بە نامۆ
"زۋانى گۆرانى" مزانا و ئا زۋانەبچە بە دىالېكتېۋ چە زۋانە
ئايدىۋۆلۆجىبەكەى "زۋانى كورڈى" [مۆرامى ← "گۆرانى" ←
"كورڈى"] مزانا. هەر پاسە رېزبەنپبەكەنە بەرگنۆ: (كورڈى) زۋان،
(گۆرانى) دىالېكت، (مۆرامى) بە بنە-دىالېكت، مژناسنىق.

[۱۲] مەبەست ئا دەسەنى، كە (مۆرامى) بە بنە-بنە-دىالېكتو
دىالېكتېۋى بە هەلە بە "ماچۆ" ئەژناسىا [مۆرامى ← "ماچۆ" ←
"گۆرانى" ← "كورڈى"] مزانا [كە بنەرەتەنە ئانە بە "ماچۆ ئەژناسىان
(دىالېكتو يارى | يارسان) ىن]. هەر پاسە رېزبەنپبەكەنە بەرگنۆ:
(كورڈى) زۋان، (گۆرانى) دىالېكت، (ماچۆ) بنە-دىالېكت، (مۆرامى)
بە بنە-بنە-دىالېكت مژناسنىق.

[۱۳] "زۇۋانى كورڈى": بە پەيلۇاۋا من و سەرو بنەماۋا شناسەو (زۇۋان)ى و (ديالىكت)ى، زۇۋانېۋا بەنامق "زۇۋانى كورڈى" بىبەيش نېيا و ئانە كەتوارەنە مەن، كۆمەلېۋ زۇۋانېنى [(زۇۋانى كەلھورې) و (زۇۋانى ھۆرامى) و (زۇۋانى سۆرانى) و (زۇۋانى كرمانجى) و (زۇۋانى زازاي)]. ھەلبەتە كرىقو سەرو بنەماكا زانستو زۇۋانى چە بارەو ئەگەرۈ نزيكاپەتى و يەك خانەواڭھېي چن دانېۋ چە ئا زۇۋانا پەيجۆرييكرىقو و قسبەكرىقو.

بە پەيلۇاۋا من، ئەر ھەژمونو ئايديۋلۋجياۋا نەتەۋەسازىي و ناچارىي واناي و سەپناي ميديايى و فېرېبىيەي نەبېي، ھەرگىز قسەكەرى ئا زۇۋانا چە يەكترى نەياۋېنېنە و ئىسەيچ، بېجگە ئا كەسا كە فېرگانە زۇۋانەكەي تەرشا وانان، يان زۇۋانەكەي تەر فېرېبىيېنى، فرەو قسەكەرا ئا زۇۋانا چە يەكترى نەماۋانە. تاكو ۋەلې سەرھۆرڈاي كانالە ساتەلايىتتېيە سۆرانىيەكا، فرەو خەلكو ھۆرامانو بەشقو ئېرانى (زۇۋانى سۆرانى) نەياۋېنېنە و نەزانېنى و ئىسەيچ كە بە (زۇۋانى سۆرانى) قسبەكەرا، فرە ئاسان و ئاشكرا مزانيقو، كە وېشا زۇۋانېۋى تەرشا مەن. ھەر پاسەيچ فرەو خەلكو بادىنانى (كرمانجى-زۇۋانەكى) تاكو ئا كاتە كە زۇۋانو وانايشا چە (عەرەبى) پەي (سۆرانى) نەفاريايى، (زۇۋانى سۆرانى) نەياۋېنېنە و نەزانىنى و ئىسەيچ فرېشا ھەر پاسە مەنېنى. ھەر پاسە ئەر دەگاكي ھۆرامانو بەشقو عېراقى بارنەكرىيىنى و جەنگو عېراق-ئېرانى خەلكو ھۆرامانىش پەي ناوچە (سۆرانى-نشينا)كا دەرپەدەرى نەكەرڈبېيىنى، تاكو ئىسەچ فرەو ئا ھۆرامى-زۇۋانا بەشقو عېراقى كە (زۇۋانى سۆرانى) شا

نەوانان يان نەلپنى فېرگاۋ وانياريشا نەببىنە، (زۋانى سۆرانى) نەزانپنى،
 و تەنانەت ئىسەيچ دماۋ زياتەر چە چل سالى دەرپەدەرىپى و ژيۋايشا دلى
 ناۋچە سۆرانىنشىنەكانە، هيشتا بە درقىسى نەمەزانا بە (زۋانى سۆرانى)
 قسپكەرا و فرە جارېچ (سۆرانى-نەزانى) ي ئاڭدېشا كرىقو بە سەرگەرمى و
 مايە و تانەداى و تەنانەت فرەو ئا مۆرامى-زۋاناچە كە فېرگانە (زۋانى
 سۆرانى) شا وانان و فېربېينى، كاتو قسەكەردھىنە فرە بە ئاسانى
 بەرگىنو، كە زۋانى ئەڭايى وېشا (سۆرانى) نېيا و خەرىكېنى بە زۋانېۋى
 تەر قسپكەرا.

ھەر پاسە پېچەۋانە كە يچشى خاستەرىن نمونەو بەلگەن، كە تاكو
 ئىسەيچ، سەرەراۋ سەڭان سالى ھامسايى (زۋانى مۆرامى) و (زۋانى
 سۆرانى) و ھەر پاسە تېكەلپى بازگانى و زياتەر چە چل سالا دەرپەدەرىپى
 مۆرامى-زۋانەكا چە ناۋچە سۆرانىنشىنەكانە و ھامسايىبەي مۆرامى-
 زۋانا چنى سۆرانى-زۋانەكا، كە چى مەژمارو ئا سۆرانى-زۋانا كە مۆرامى
 فېربېينى يان مياۋانە، نەمەياۋق مەزار كەسى. ئىتەر با كرمانجى-زۋانەكى
 چە ئۇلاۋە مدرا، كە زۋانى مۆرامى نەمەزانا؛ ھەر پاسە كە سۆرانى-
 زۋانەكى و كرمانجى-زۋانەكى زۋانى (زازاپى) و (مۆرامى) و (كەلھوپرى) ي
 نەمەزانا و ئەر سىستەمو ناچار كەردھى و سەپناى واناي و درقسكەردھى
 وەشباۋەرىپى نەتەۋەپى نەبېئى، بە ھەمان جور ئىسەيچ كەلھوپرى-زۋانى و
 مۆرامى-زۋانى و زازا-زۋانى (زۋانى كرمانجى) و (زۋانى سۆرانى) نەزانپنى.

ئانەيچ گرتۇ بەلگى جىباۋاز-بىيەي زۇانو خەلكو ئا ناوچانە و ئەر ئا زۇانى دىيالېكتى يەك زۇانى بىيى، مەر پاسە كە فارسى-زۇانەكى هىندوستانى و پاكىستانى و ئىرانى و تاجىكىستانى سەرەرپاۋ مەزاران سالى چە يەكترى برپاي و ناچاربىيەي بە واناي زۇانو نشىنگا تازەكاشا، بە ئاسانى چە يەكترى مياۋانە، ئەشىخ فرە بە ئاسانى مۇرامەكى و سۇرانەكى، يان زازاكى و كرمانجەكى چە يەكترى ياۋىبىيىنى، كە هىچ سەردەمبۇنە مەرزى دۆلەتىي نەكۆتەنەنە ميانشا؛ چە ئىران (كەلھورپى، مۇرامى، سۇرانى، كرمانجى) و چە عىراق (مۇرامى، كەلھورپى، سۇرانى، كرمانجى) مامسى يەكترىيەنى و سەدان و مەزاران سالى بازارى مامبەششا بىيەن و مەردەم پىۋەرە قەلەمرەۋو يەك ئىمپىراتورىي، يان يەك دۆلەتى مامچەرخىيەنە بىيىنى و ئىۋىنى.

[۱۴] پەي پارېزناي دىيالېكتەكا؛ ئەر زۇانېۋ بەنامو "زۇانى كورڈى" بىيەيش مەن و (كەلھورپى و مۇرامى و سۇرانى زازابى و كرمانجى) دىيالېكتى ئا زۇانەيەنى و كىيۇردېۋە كە بە "كىيۇردى كورڈى" يە ئەژناسىيىنە، كىيۇردو ئا زۇانەيەنە، دەي پەنەۋازا "كىيۇردى كورڈىيە"كى بە پەنەۋازىي پارېزناي گرتۇ "دىيالېكتەكا"ش وەلامبىدوۋە. مەر پاسەيچ پەنەۋازا كىيۇردى مۇرامىيە بە نۇيىستەي گرتۇ دىيالېكتەكا زۇانى مۇرامى وەلابدوۋە، ئەگەر نا، مەرگىز نەتاۋىق تەمامو زۇانى مۇرامى چە فەرەنگبۇنە نۇيسىيارىيىكرىقو.

(زۋانى ئەلمانى) كە ۋەلىنەي (شش سەڭ) سالىھىي (زۋانى يۈگېرتە) و (زۋانى ستاندارد) كرىياش مەن، سالىق ۲۰۱۵ پەي پارېزىناي دىيالىكتەكا زۋانى ئالمانى، كە چېرو مەژمونو ستانداركە رڭەي و زۋانكە رڭەي دىيالىكتەبۇيەنە كە ناركۆتېنى و خەرىكا دلېنەملا، (دۆلەتو ئالمانىا) ى بە (فەرمى) بېرپارەشدا، مشىق فۆرمى فەرمانگا دۆلەتې و نادۆلەتېيەكا بە دىيالىكتە كە نارۋىياكا بنۇسىيا، تاكو ئا دىيالىكتە چە فۆتىياي پارېزىنا و دلېنەنەلا. مەر پاسە پەي ئا مەبەسەيە (كۆرسى فېرېبىيە) و (واناى) ئا دىيالىكتە چە (فېرگا تاييەتەكا واناي زۋانىنە) بە فەرمى ئەژناسىي.

[۱۵] مەبەس چە حەزى تەمەلانى ئەنەين، كە سانېۋ (چ نۇيسەر و چ بەكاربەرى ئاسايى زۋانى) مەنى، ۋەرو ئانەي كە گەرەكشانېيا دەقگېرتە و وېشا تەرككەرا و چېۋى تازە فېرېبا و بەكاربەرا، بە گرڭ جورېۋ چە بېيەي كۆمەلېۋ دەنگە جېباۋازا، كە ۋاتا و ۋاچەكا فاپا، نكۆلېكەرا و كۆمەلېۋ بەھانى بېنەم و ئاۋەز-نەگېرى ماراۋە.

[۱۶] چە 'ولاتو توركېيە' نە مەمان بەڭبەختى يەخو زۋانى (زازايى) ىش گېرتېنە و شوڧىنىستە كرمانجەكى زازايى-زۋانەكا بە كرېگېريا و دۆلەتو توركېيە مىزان و نامبېرا، كە خەرىكو ئەژناسناي زۋانەكە ىشانى و خەرىكېنى زارۋلەكاشا پەي واناي و نۇيستەي بە زۋانى ئەڭايى وېشا (زۋانى زازايى) هانمڭا، مەر پاسە كە شوڧىنىستە سۆرانىيەكى چە عېراق

و ئېران خەرىكېنى ھۆرامى-زۋانەكا بە كرىگېرىياو دۆلەتو ئېرانى مژناسنا و خەرىكو بالقورەۋاتەى "ئاسايىشو نەتەوہى" يەنى.

سەرنج: بېچەۋانەو ئا كەسا كە منۋىسا "سۆرانىيە شۆفېنىستەكى" ، "فارسە شۆفېنىستەكى" ، من گىرڭو فارسەكا و گىرڭو سۆرانىيەكا بە شۆفېنىست نەزانوو و ديارڭبۇى چامنەيە گىرڭگىر نەكەروو و سەراپاو ئەنداما كۆمەلېۋى نەۋزوونە چەكەچەو (شۆفېنىزمى و فاشىزمى). بەداخۇ چېرو ھەژموونو زۋانى فارسى و سۆرانىيەنە، فرەو ھۆرامى-زۋانەكا بە نادىروس ئا دەسەۋاچەيە بەكاربەرا. بە پەيلۋاو من نە گىرڭو ھۆرامى-زۋانەكا ئازاڭبۇزىنى و نە گىرڭو سۆرانى-زۋان و فارسى-زۋانەكى. شۆفېنىستېنى. فرە بەداخۇ چە ئارۋنە چەكەچەسازى يان گىرڭىنەكەردەى دياردەكا باۋا و تەنانەت كەسانبۇ كە وپشا بە رۇشنىۋىر مزاننا، ئا جىباۋازىيە نەزاننا يان ۋەرچەم نەگېراو فرە بە ئاسانى سەراپاو كۆمەلېۋى بە " دماكۆتە ، خراب ، فاشىست ، شۆفېنىست ، ناسيونالىست ، سىكسىست " نامبەرا. ئانە پەى وپش سەرەتاو پەرەئەساي و تەشەنەكەردەى ۋىرى شۆفېنىستى و فاشىستىن چېرو پەردەو ماف و ئازاڭى و داۋازىيە سىروشتى و گەردوونىيەكانە؛ ھۆرامى-زۋانېۋ پەشتىۋانكەرە سۆرانى-زۋان و فارسى-زۋانەكا وپش پەى واناي و نۋىستەى بە ھۆرامى ۋزۋنە خانەو كەسە شۆفېنىست و فاشىستەكا، فرە چە شۆفېنىست و فاشىستە سۆرانى-زۋان و فارسى-زۋانەكا زياتر

دوژمنو به ده سئامای مافه کا خه لکو هؤرامانین و ئاوی هه مان ئاساؤو شوؤفینیست و فاشیسته سؤرانی-زؤان و فارسی-زؤانه کاره که روق.

[۱۷] ریکۆتو ۲۷ و فیبریوهری ۲۰۱۹ من چه به پریز (ئه هوهن هؤرامی) پرسیاره مکهرده، ' ئایا مامؤسا (ئوسمان محه مه ڈ هؤرامی) دلی گؤفارو هه ورامان'ینه نؤیستی. هؤرامیبش هه نی؟ چه وه لامه نه ئاڈ ژماره (۱۰ و ژماره ۱۲) و گؤفاره کبش په ی من کیاستی، که بابه تپؤق مامؤسا (ئوسمان محه مه ڈ هؤرامی) به نامؤ "نوسین به پیتی لاتینی" چنه و لا کریینه.

[۱۸] نیگاری و لینکو نؤیسته کا و گؤوارو (هنر و مردی) چه لایه نو به پریز (ئه هوهن هؤرامی) به ده سو من یاؤئینی، هامکاری و کومه کو ئاڈی په ی من دیار و شایسته و سپاسکه رده ی هه میشه یین.

<http://ir/fa/article/journal/327/هنر-و-مردم>

[۱۹] دماو ئانه ی که ئاشنا و یاؤهری ئازیز (سامان نه قشه به ندی) په پرتوو کو (وانه ی هه ورامی) په ی من کیاست، فره ته ژنه و به هؤگه ربیؤی فرؤ کؤتا ئه و هه نه ی په پرتوو که که ی. چنی ئه و هه وانای یه که می، چه هؤشو مننه نه کومه لېئو سه رنجی درؤسبیبی و به رده وام مه ژگو مننه نه گېنگل شوارڈ و مه ژگو منشا جه نجالکه رده، تاکو روق (۱ و ئایارو ۲۰۱۶) کاتو لؤاینه په ی سندیؤ به رنامه و (رؤجیاری) چه ئالمانیاؤه په ی به لجیکای په ی جاری دوه می په پرتوو که که و ئا به پریزماه وه نؤ و سه رنجه کی

وېم نۆيستی، به لّام به داخۆ ژهرو جه نجالّی و گرفتاری وېم، تاكو ئيسه بواریو پاك نۆيسكه رژهی و ژه لّاكه رژه يشا نامان.

[۲۰] چه ئه رهنیای ئه لفابییّی لاتینی په ی زوانی هۆرامی، پېسه و فره و زوانه كا جه هانی، ئا پیتی | هېمی كه میانو گرژو زوانه كانه هامبه شېنی، كه به سكریپتی لاتینی منۆيسیا، منیچ مه مان بنه مام پهیره ژكه رژه پنه. نه ژاچیا نه مه نو، سه ره تا كومه لېه هېمی تایبه تی په ی دهنگو (ئا، ئه، ئی، ئی) تاقیكه رژه بوه، به لّام سه ره نجامو به كاربه ریبه نه به ركۆت، كه هه م نۆیسته ی هۆرامی-لاتینی قه ره بالّخكه را و هه م ناشیرین و ناقۆلا. تاكو دماجار به ئا ئه نجامگیریه یاوانی، كه به ئی جوره (ئ: ئاوی ← $A\ddot{v}i$ ، ئه ژا ← $E\ddot{d}a$ ، ئېگه ← $i\ddot{g}e$ ، ئیر ← $\check{E}r$) گونجیاته ر و ئاسانته ر و وهش-نۆیس-ته را.

په ی پیته كا ته ری، نزیكته رین هېما چه هېماكا سكریپتی عه ره بی هۆر ژچینی نه (ج = J ، چ = $\check{C}\check{c}$ ، ح = $\check{A}\check{h}$ ، خ = Xx ، ذ = $\check{d}$ ، پ = Rr ، ژ = $\check{Z}\check{z}$ ، ش = $\check{S}\check{s}$ ، ع = $\check{E}\check{e}$ ، غ = $\check{G}\check{g}$ ، ق = Qq ، ج = $\check{J}$ ، ن = $\check{n}$ ، ه = e ، و = $\check{V}\check{v}$ ، و = Ww ، و = $\check{U}$ ، و = $\check{W}$ ، و = Oo ، ئ = $\check{E}\check{e}$ ، ی = Yy ، پ = i = $!$))، تاكو به خېرای وېنا لاتینی و عه ره بیبه کی هوش و ناوهزو ئېمه ی هۆرامی-زوانېنه یه كانگیریبا.

[۲۱] مه به س چه پاشاگه رژه ئانی ئانه نېیا، كه هه ر كه س به دیالېكت، یان قسه كه رژه ی دهگاو وېش بنۆیسقو، هه ریاسه ئانه یچ نېیا، كه من چه

نۆيستهينه (ڭ، ۋ، ن، ق، پ، اى) به كاربه روو، كه سى تهرى ئا پيتا به كارنمه به را. مهبه س ئانه نه، كه خه ريكا گرڭ كه س پاشايانه به حه زو وېش برپارى مډو و گه ره كشا زۋانو لادّه گاكه و وېش كه رق به "زۋانى ستاندارد". به "ماچو" كه رډه ي و "گوران" كه رډه ي زۋانى هورامى پاشاگه رډانويه نى، ئانه كه كه سانېۋ خه ريكو بت-سازيه نى چه وېشا، "بلقاسم به گى" و ئامادّه-نه بيه ي په ي گفغوگوكه رډه ي چنى كه سانى تهرى و وي زل-زاناي و لووت-به رزى ده سه چنانه (ئيليتگه رى) پاشاگه رډانى درؤسكه را.

[۲۲] (فه ره نگی هورامى به هورامى ئينته رنييتى) چه ۋه مارو ۲۰۰۸ په ي ئه ره نيای فه ره نگیبؤى (هورامى - هورامى ئينته رنييتى)، كه پائو هامؤاتا هوراميه كچه نه هامؤاتاي كه له وپرى و سورانى و كرمانجى و زازاي و فارسى و عه ربه ي و ئينگليزى و هه ر زۋانېۋى تهر كه به شداريكه رى فه ره نگیكه ي بزانش بنرياره، ئا ۋه ئنيازكه رډه يه هامكات بى چنى ئاشنابيه ي كاك تاريقى وه يسى و من. كاك تاريق به ئوپه پرو دلسؤزى و وبه خشى و هامكاربيؤ ئامادهي وېش نيشاندا و نويسته ي و ئامادّه كه رډه ي سكريپتو فه ره نگیكه ي ش ئو ئه ستو وېش گېرت و به ئا جؤره فه ره نگیكه راکؤت .

هه ر ئا كاته و سه ره تاو هه رمانبهنه من به ئا په يلؤا ياۋانى، كه په ي توماركه رډه ي ۋاچه كا كيپؤردبؤه سه رته لى هوراميه په نه ۋازهنه و من

ئەلفابىتو كىبۇردەكېم نىانەرە و كاك تارىقى وەيسى بە سەلىقە و وېش سكرىتپتو كىبۇردەكېش نۇبىست و نىبارە.

ئا كىبۇردى دۇى جارى بەركۆتە، جارى يەكەم (۱۷ و ئۆگوستو ۲۰۰۸) سەرو پەپرانەو (فەرەنگى ھۆرامى - ھۆرامى ئىنتەرنېتى) و تەمەنش مەمان تەمەنو فەرەنگەكەى بى. بەلام جاربۇتەر كە پۈژەو فەرەنگەكەى بەنامو (ئىنسىكلۆپىدىيە ھۆرامى) چە رېكۆتو (۱۱ و فېبىرۋەرى ۲۰۱۱) بەركۆتۆ، كىبۇردە ھۆرامىيە سەرتەلەكېچ بەركۆتۆ و دىسان چى مدرای پۈژەو (ئىنسىكلۆپىدىيە ھۆرامى)، كە هامكات چى پۈژبۇى ھۆرامى تەرىچ (بلاگەرى ھۆرامى ، چاتى ھۆرامى) چى بېنى و كىبۇردەكى پەى ئاڭبىشاچ نرىببەرە، كىبۇردەكېچ مدرای.

* نامى ئا كەسا، كە كىبۇردبشا ئاماڭبەكە رڭبى يان سەرو ئەلفابىتى ھۆرامى نۇبىستەنشا و ئەلفابىتشا نىانەرە، چېگەنە بەپاو رېكۆتو بەركۆتەى نۇبىستەى و درۆسكەرڭەى كىبۇردەكاشا رېزەكرىنە، مەلبەتە بەپاو ئا زانىارا كە وېشا پەى من كېياستېنى.

** چېگەنە من ئامانجدارانە وېم چە بەكاربەرڭەى چەمكە لاتىنىيەكا بوارو زانستو زۋانى لامڭەو، چوونكە من پەى خەلكى ھۆرامى-زۋانى منۆيسوو و ھەر پاسەيچ پەى قسەكەرا و نۇبىسەرا و بەكاربەرا كىبۇردەكا دلى تۆرە كۆمەلايەتتەى كا منۆيسوو، نەك پەى دەسەچنېۋى

ئەكادېمىيەسى. بە پەلئەوا مەن بابەتۇ زۇئانى و كىبۇردى پەيۋەندىشا بە گىرئۇ خەلئىيۇ مەن، نەك بەس دەسپۇ دەسنىشانكەريا چە خەلئى. ۋەرو ئانەي پەنەۋازا بە زۇانو خەلئى ئاسايى بنۇيسىقۇ، تاكو چە ئا پاشاگەردانىيە رانۇيسىيە پە راگېرمى، كە پېسە و كەلە-گېۋاۋى خەرىكا زۇانى مۇرامى چە سەئ سالى ۋىەرئەي زىانەر ۋېرانكەرۇ.

ئامادە كەردەي پەرمەو كىبۇردى ھۇرامىيە (Horamyar v3.1) لېنكو ئەرەگېرتەي كىبۇردەي

https://sorceforge.net/projects/horami-nvis/files/Horami_Keyboard_3.1.zip/download

بارى ئاسايى بەبى دەس-ئەرە-گېرتەي (without Shift)

ذ	۱	۲	۳	۴	۵	۶	۷	۸	۹	.	-	=	Backspace
Tab	ق	و	ه	ر	ت	ى	د	پ	ۆ	پ	[	]	\
Cap	ا	س	د	ف	گ	ھ	ج	ك	ل	؛	'	None	
Shft	Ctrl	ز	خ	ج	ؤ	ب	ن	م	،	.	/	Shft	
Control												Alt	Control

بارو دەس-ئەرە-گېرتەي (with Shift)

ض	!	@	#	\$	%	^	&	*	(	)	_	+	Backspace
Tab	ظ	ق	ة	ر	ط	ى	ع	ى	چەكەزىپىنا : كۆچە ئەزەبىسى	ث	{	}	
Cap	آ	ش	ذ	ل	غ	ح	أ	ك	ل	:	"	None	
Shft	Ctrl	ژ	ص	ؤ	ف	ي	ن	.	<	>	؟	Shft	
Control	Alt											Alt	Control

Institut Kurde de Paris

نۆپىستەى ئى بابەتى كۆششكە رەڭدەين پەى درۆسكە رەڭدەى پردۆ
گفتوگ كە رەڭدەى (دىالۆگى) و ورنای دىۋارەكا ۋەرو دەمو
سەرنجدای و پەرخنە گېرتەى چە بارەو گرڭو نا پەرسا كە
پەيۋەندىشا بە بوارە گرڭپنەكا كۆمەلپۋە ھەن؛ چانىشا
كورلتوور - زۋان - ئەلفابىت - رازۋان - رانۋىس، ھەر پاسە
شۆڧىنىزمپۋى زۋانى و فاشىزمى كولتوورىى كە خەرىكا
ناۋچە كەنە پەرەپنە مڭرىق، وى-پەسە نىى (نارسىزمو) نۆپسە را
سەرو ۋېرانكە رەڭدەى زۋانى و قورخكە رەڭدەى بوارە رىشنىۋىرىيەكا.

ئانى كۆمەلپۋە نەۋەشىى ھامچەرخېنى، كە نەببىەى مافو
وانای زۋانى ھۆرامى پەى ھۆرامەكا چە ئىران و عىراق زەمىنەو
سەرهۆرڭدای ئاڭدىشاش درۆسكە رەڭدەن و رۆق بە رۆق ئا دەنگا
بەھېزتەر و فرەتەر كەرۆق، زۋان كەرا بە بەھانە يان دېۋجامەو
ئامانجە رامىارىى و ئاىدىۋلۆجىيەكاشا و چېرو پەرڭدەو داۋازى
مافو وانای زۋانىيەنە وپشا شاراۋە.

تاۋانبار و ھاندەرى يەكەم پەى درۆسببىەى ئا-دەنگا، سىستەمى
رامىارىى و دەسەلاتدارى ئىرانى و عىراقىەنى، دماو ئاڭدىشا
دەنگە ناسىونالىست و شۆڧىنىستە فارس و سۆرانىيەكېنى،
ھەلپەتە بەببىەى ناھوشىارىى و ۋەشباۋەرىى دلى ھۆرامى-
زۋانەكانە بە ئا دەنگا و درۆسببىەى چن دەستەىى (كوردايەتى)،
(ھۆرامىچىيەتى) بە زىنۆكە رەڭدەى و تازۆكە رەڭدەى ناھوشىارىى
(جاف) و (گۆران)ى و شانازىكە رەڭدەى بە سەردەمو ملھورىى
بەگلەرا و خاننا، كە شان بە شانو يان ھامكاتو ئىمىراتۆرىيەكا چە
خەلكو ھۆرامانى و ناۋچەكەى ستەمشاكە رەڭدەن